

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Tsiviilõiguse õppetool

Elen Ruus

VÕLAÕIGUSE ÜHTLUSTAMINE EUROOPA LIIDUS

Magistritöö

Juhendaja
professor Paul Varul

Tartu 2014

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
1. Ühtse võlaõiguse ideed Euroopas.....	9
1.1. Ajalugu.....	9
1.1.1. Euroopa Liidu liikmesriikide eraõiguse süsteemide ühised allikad.....	9
1.1.2. Ajalooliste erinevuste väljakujunemine Euroopa Liidu liikmesriikide eraõiguse süsteemide vahel.....	10
1.1.3. Euroopa Liidu liikmesriikide erinevad eraõiguse süsteemid tänapäeval.....	12
1.1.4. Euroopa Liidu ühtse võlaõiguse idee ajalugu.....	17
1.2. Ühtse Euroopa Liidu võlaõiguse idee tänapäeval.....	20
1.2.1. Võlaõiguse ühtlustamise arengusuunad Euroopas.....	20
1.2.2. Euroopa Liidu võlaõiguse ühtlustamise eesmärk.....	24
1.2.3. Euroopa Liidu võlaõiguse ühtlustamist mõjutavad tegurid.....	28
1.2.3.1. Liikmesriikide erinevad tavad ja väärtused.....	28
1.2.3.2. Euroopa Liidu õiguse eripära.....	29
1.2.3.3. Huvitatud pooled.....	32
1.2.3.4. Majanduslikud tegurid.....	34
2. Võlaõiguse ühtlustamise viisid ja vahendid.....	39
2.1. Ühtlustamise viisid.....	39
2.2. Ühtlustamise vahendid.....	42
2.2.1. Kohustuslikud vahendid.....	42
2.2.1.1. Direktiivid.....	42
2.2.1.2. Määrused.....	46
2.2.2. Euroopa ühise müügiõiguse (EÜM) mudel kui vabatahtlik vahend.....	49
2.2.3. Mudelseadused.....	53
2.2.3.1. Mudelseadused võlaõiguse ühtlustamise vahenditena.....	53
2.2.3.2. Euroopa lepinguõiguse põhimõtted (PECL).....	53
2.2.3.3. UNIDROIT rahvusvaheliste kaubanduslepingute põhimõtted (PICC).....	55
2.2.3.4. Euroopa ühtse raamnormistiku kavand (DCFR).....	56
2.2.3.5. Mudelseaduste tähtsus ja mõju võlaõiguse ühtlustamise vahendina.....	60
2.3. Optimaalseim võlaõiguse ühtlustamise vahend ja ühtlustamise tase.....	62
3. Ühtse võlaõiguse struktuur ja sisu.....	66
3.1. Ühtse võlaõiguse sisu piiritlemine.....	66

3.2. Ühtse võlaõiguse struktuur.....	72
3.2.1. Üldosa.....	72
3.2.2. Lepinguõigus.....	78
3.2.3. Lepingueelsed ja -välised võlasuhted.....	81
Kokkuvõte.....	86
The Unification of the Law of Obligations in the European Union (Summary).....	91
Lühendid.....	96
Kasutatud materjalid.....	97
Kasutatud kirjandus.....	97
Kasutatud õigusaktid.....	103
Mudelseadused.....	104
Kasutatud kohtupraktika.....	104
Muud materjalid.....	104

Sissejuhatus

Võlaõiguse ühtlustamine regionaalsetel tasanditel on muutumas üha olulisemaks. Erinevad piirkondlikud ja rahvusvahelised võlaõiguse instrumendid koguvad tähtsust seniste rahvusriikide regulatsioonide arvelt.¹ Eriti silmatorkav on selline suundumus Euroopa Liidus. Näiteks S. Grundmann² leiab, et lepinguõiguse valdkonnas on toimumas suured muutused. Tema hinnangul mõjutavad Euroopa riikide lepinguõigust tulevikus märgatavalt vähem siseriiklikud tegurid, nende arvelt saab aina olulisemaks Euroopa Liidu õiguse mõju. Üha tihenev piiriülene kaubandus ja suhtlus suurendab isikute survet liidule ja liikmesriikidele kohandada õigus- ja majanduskeskkond nende muutuvatele vajadustele vastavaks. See on andnud Euroopa Liidule tõuke tegelda võlaõiguse ühtlustamise küsimusega mitmel tasandil ning leida selle valdkonna jaoks üha kiiremini tõhusamaid lahendusi.

Kuna võlaõiguse ühtlustamine mõjutab ühisturu toimimist ning liidu majanduskeskkonda, tekitab see Euroopa Liidus rohkesti arutelusid nii akadeemilistes ringkondades kui ka liidu institutsioonides. Viimastel kümnenditel on selles valdkonnas toimunud märkimisväärne areng, Euroopa Liidus on liigutud võlaõiguse ühtlustamisel minimaalse harmoneerimise direktiivide vastuvõtmisest kitsastes võlaõiguse küsimustes ühtse Euroopa tsiviilkoodeksi³ või tsiviilseadustiku⁴ loomise idee esitamiseni. Aastatega on suurenenud nii ühtlustatavate võlaõiguse küsimuste ring kui ka ühtlustamise tase.⁵ Lisandunud on ka võimalikke ühtlustamise instrumente. Euroopa Liit on pidevas arengus, vastavalt sellele muutuvad liidu ja liikmesriikide vajadused võlaõiguse valdkonnas.

Viimastel aastatel toimunud poliitilised arengud on kaasa toonud suuri muutusi võlaõiguse ühtlustamise valdkonnas. Näiteks on Euroopa Komisjon pakkunud teatud võlaõiguse küsimuste ühtlustamiseks uudse vahendi, määruse, millega kehtestatakse iga liikmesriigi teine

1 S. Grundmann. The Future of Contract Law. – European Review of Contract Law 2011/7, No 4, pp. 495-496.

2 *Ibid.*

3 Näiteks Euroopa Parlamendi 26. mai 1989. aasta resolutsioon liikmesriikide eraõiguse kooskõlastamise tegevuste kohta. – ELT C 158, 26.06.1989, lk 400; Euroopa Parlamendi 6. mai 1994. aasta resolutsioon liikmesriikide eraõiguse teatud valdkondade ühtlustamise kohta. – ELT C 205, 25.07.1994, lk 518; Euroopa Parlamendi 15. novembri 2001. aasta resolutsioon liikmesriikide tsiviil- ja kaubandusõiguse lähendamise kohta. – ELT C 140 E, 13.06.2002, lk 538; Euroopa Parlamendi 2. septembri 2003. aasta resolutsioon komisjoni teatise kohta Euroopa Parlamendile ja nõukogule – sidusam Euroopa lepinguõigus – tegevusplaan. – ELT C 76 E, 25.03.2004, lk 95; Euroopa Parlamendi 23. märtsi 2006. aasta resolutsioon Euroopa lepinguõiguse ja ühenduse õigustiku muutmise kohta: tulevikuplaanid. – ELT C 292 E, 01.12.2006, lk 109–112.

4 Komisjoni 01.07.2010 roheline raamat. Euroopa lepinguõiguse loomise võimalused tarbijate ja ettevõtjate jaoks. KOM(2010) 348 lõplik, lk 11.

5 Riigikogu Kantselei õigus- ja analüüsiosakond. Lepinguõiguse ühtlustamine Euroopa Liidus 2011/6, lk 1. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/doc.php?87762> (08.01.2014).

siseriiklik õigusrežiim.⁶ Vähemalt esialgselt on loobutud Euroopa tsiviilkoodeksi vastuvõtmise kavadest.⁷ Seega on idee asendada liikmesriikide õigused liidu ühtse õigusega asendunud autonoomse Euroopa eraõiguse loomise kavadega.⁸ Üha tugevamalt väljendavad oma seisukohti ka eraõiguse ühtlustamise vastased ringkonnad.⁹ Neid ja mitmeid teisi arenguid arvestades on oluline uurida, millised lahendused saavad olla võlaõiguse ühtlustamise valdkonnas liidu ja liikmesriikide jaoks parimad.

Nii poliitilistes kui ka teadusringkondades valitseb Euroopa Liidu võlaõiguse ühtlustamise valdkonnas arvamuste paljusus. On nii ühtlustamise vastaseid kui ka neid, kes soovivad kogu liidus ühtse võlaõiguse kehtestada. Sellest vastuolust tulenevalt küsib W. van Gerven: „/.../ kui palju ühtsust me tegelikult eraõiguses vajame? Euroopa Konstitutsiooni kava preambula sõnadega, kui „ühendatud“ Euroopat me vajame ja kui kaugemale on vaja minna selle (õigusliku) mitmekesisuse piiramisel? Ajaloolistes terminites, kas me peaksime kuulda võtma Montesquieu hoiatust, kui ta peale erinevate riikide õiguste analüüsimist järeldas, et kuigi kõik õigused viitasid samadele õiguspõhimõtetele, on parem säilitada mitmekesisus õiguses, valitsusvormides ja religioonis, arvestades ajalooliste kogemuste, kultuuriliste traditsioonide ja geograafiliste asukohtade suurt mitmekesisust? Või peaksime järgima Condorcet'i, kes 30 aastat hiljem Montesquieu *Esprit des Lois* kommentaaris kirjutas, et hea seadus peab olema hea kõigile inimestele samamoodi nagu tõene väide on tõene kõigi suhtes?“¹⁰

Eeltoodust lähtuvalt on käesoleva töö eesmärk leida vastus küsimusele, millist vahendit on optimaalne kasutada võlaõiguse ühtlustamiseks Euroopa Liidus ja milline peaks olema selle vahendiga ühtlustatud võlaõiguse sisu, et õigussuhetes osalejate õigused oleksid tagatud parimal viisil. Eesmärgist tuleneb töö kolm põhiprobleemi. Esiteks uuritakse, millised tegurid mõjutavad võlaõiguse ühtlustamise optimaalseima vahendi valikut ning ühtse võlaõiguse sisu. Teiseks analüüsitakse, millist vahendit on optimaalseim kasutada võlaõiguse ühtlustamiseks ning kolmandaks, milline selle vahendiga loodud võlaõiguse sisu peab olema.

6 Komisjoni 11.10.2011 ettepanek. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus Euroopa ühise müügiõiguse kohta. Brüssel, KOM(2011) 635 lõplik.

7 Euroopa Komisjon. Teine arenguaruanne ühtse tugiraamistiku kohta. Brüssel 25.07.2007. KOM(2007) 447 lõplik; samuti komisjoni teatis Euroopa Parlamendile ja nõukogule: Euroopa lepinguõigus ja ühenduse õigustiku muutmise: tulevikuplaanid. Brüssel 11.10.2004 KOM(2004) 651 lõplik, kus avaldati seisukoht: „Kuigi on veel vara selliste arutelude tulemuste üle teoretiseerida, on oluline selgitada, et komisjonil pole kavas teha ettepanekut „Euroopa tsiviilkoodeksi“ vastuvõtmiseks, mis ühtlustaks liikmesriikide lepinguõiguslikud seadused, ega jätta muljet, et arutelu antud teemal on mõeldud üleskutsena seni paindlikult ja tõhusalt toimivatel lahendustel põhineva vaba liikumist küsimuse alla seada.“ Lisaks, Euroopa Komisjon tõi 01.07.2010 lepinguõiguse rohelises raamatus küll välja võimaluse luua Euroopa tsiviilseadustik, kuid ühtlustamise instrumendiks valiti lõpuks hoopis nn vabatahtlik vahend. – Komisjoni 01.07.2010 roheline raamat (viide 4).

8 I. Kull. Euroopa ühine müügiõigus – uus instrument Euroopa lepinguõiguses. – *Juridica* 2013/3, lk 151.

9 Vt näiteks kogu *European Review of Contract Law* juuli 2012 number, mis käsitleb erinevaid ühtlustamise vastaste argumente. – S. Grundmann (ed.). *European Review of Contract Law*. De Gruyter 2012.

10 W. van Gerven. *Bringing (Private) Laws Closer to Each Other at the European Level*. – F. Caffaggi (ed.). *The Institutional Framework of European Private Law*. New York: Oxford University Press Inc 2006, pp. 39-40.

Eeltoodud eesmärgist ja põhiprobleemist tuleneb käesoleva magistritöö struktuur. Uurimisküsimusele vastuse leidmiseks on töö jagatud kolmeks osaks. Esimeses osas analüüsitakse eraõiguse arengut Euroopa Liidu aladel ning võlaõiguse ühtlustamise idee kujunemist Euroopa Liidus. Esmalt käsitletakse Euroopa Liidu liikmesriikide eraõiguse süsteemide ajalugu, olemust ning olulisemaid ajaloolisi erinevuste kujunemise põhjuseid nende süsteemide vahel. Euroopa Liidus eksisteerivad kõrvuti mitmed eraõiguse süsteemid,¹¹ sellest tulenevalt käsitletakse liikmesriikides võlaõigust erinevalt. Töö põhiküsimusele vastust otsides on oluline arvestada nende eripäradega. Samuti analüüsitakse töö esimeses osas Euroopa Liidu senist tegevust võlaõiguse ühtlustamise valdkonnas, käsitletakse võlaõiguse ühtlustamise tausta. Analüüsitakse ka olulisemaid tegureid, mis võlaõiguse ühtlustamist mõjutavad ning määratletakse võlaõiguse ühtlustamise eesmärk. Töö esimese osa peamine otstarve on käsitleda probleeme, mida on vaja analüüsida töö kesksetele küsimustele vastuse leidmiseks. Võlaõiguse ühtlustamine sõltub mitmetest teguritest, enne magistritöö uurimisküsimuste täpsemat käsitlemist on vaja neid tegureid ning nende võimalikku mõju analüüsida.

Töö teises osas otsitakse vastust küsimusele, millist vahendit kasutades on optimaalseim võlaõigust ühtlustada. Euroopa Liit on seni kasutanud erinevate võlaõiguse küsimuste ühtlustamiseks eelkõige direktiive,¹² kuid kaalutakse ka teisi vahendeid.¹³ Uurimisküsimusele vastamiseks analüüsitakse erinevaid võimalikke ühtlustamise vahendeid, mida nii liidu institutsioonid kui ka õigusteadlased Euroopa Liidu võlaõiguse ühtlustamiseks sobivaks on pidanud. Nende vahendite analüüsi tulemusel leitakse, milline on liidu praegust olukorda arvestades optimaalseim ühtlustamise vahend. Seejuures tuginetakse töö esimeses osas määratletud ühtlustamist mõjutavatele teguritele.

Töö kolmandas osas leitakse vastus töö põhiküsimuse teisele osale, milline peaks olema optimaalseima vahendiga ühtlustatud võlaõiguse sisu. Selleks määratletakse esmalt Euroopa ühtse võlaõiguse võimalik üldine struktuur ning analüüsitakse, millistele meetoditele tuginedes saab luua selle täpsema sisu. Seejärel käsitletakse erinevaid kirjanduses oluliseks peetud küsimusi nii võlaõiguse üldosast, lepinguõigusest kui ka lepingueelsete ja -väliste võlasuhete valdkonnast, mis määravad ühtse võlaõiguse olemuse. Seejuures ei näita eeltoodud jaotus, et autori hinnangul peaks ühtse võlaõiguse struktuuris lepingueelsete ja -väliste

11 J. M. Smits. Introduction to Special Issue: Harmonisation of Contract Law: an Economic and Behavioural Perspective. – European Journal of Law and Economics 2012/33, No 3, p. 474.

12 J. Basedow. The Gradual Emergence of European Private Law. – Ankara Law Review 2004/ 1, No 1, p. 12.

13 Vt näiteks Euroopa Komisjoni 11.10.2011 ettepanek Euroopa ühise müügiõiguse kohta (viide 6), lk 4.

võlasuhete instituudid koos paiknema.¹⁴ Arvestades käesoleva töö mahtu, ei ole võimalik anda ühtse võlaõiguse struktuurist ja sisust täpset ülevaadet, käsitletakse üksnes valitud olulisemaid küsimusi.

Käesolevas töös ei käsitleta mahupiirangu tõttu Euroopa Liidu pädevuse küsimusi võlaõiguse ühtlustamisel.¹⁵ Samuti ei analüüsita põhjalikult ühtlustamise poliitilist tausta. Käesoleva töö autor leiab, et mõlemad eeltoodud tegurid mõjutavad praktikas võlaõiguse ühtlustamist Euroopa Liidus, kuid need jäävad käesolevast käsitlusest välja eelkõige töö mahupiirangu tõttu. Magistritöös kasutatakse termineid „ühtlustama“ ja „harmoneerima“ sünonüümidenä¹⁶ tähenduses ühtlaseks või ühesuguseks tegema.¹⁷ Eesti keele Instituudi keelenõustaja S. Mäearu toob välja: „Olgu öeldud, et seaduste puhul on õige kasutada verbi harmoneerima või eesti tegusõna ühtlustama“.¹⁸ Eeltoodust nähtub, et termineid harmoneerima ja ühtlustama võib kasutada eesti keeles sünonüümidenä.

Püstitatud eesmärkide saavutamiseks on käesolevas töös kombineeritud erinevaid uurimismeetodeid. Peamiselt on kasutatud ajaloolist ja võrdlevat meetodit. Eeltoodud meetodid aitavad parimal viisil leida vastuse töö põhiküsimusele. Magistritöö põhiallikateks on erinevad mudelseadused, näiteks Euroopa lepinguõiguse põhimõtted PECL,¹⁹ Euroopa ühtse raamnõormistiku kavand DCFR,²⁰ UNIDROIT rahvusvaheliste kaubanduslepingute põhimõtted PICC,²¹ samuti Euroopa Komisjoni ettepanek Euroopa ühise müügiõiguse kohta²² ning komisjoni roheline raamat „Euroopa lepinguõiguse loomise võimalused tarbijate ja

14 Käesolevas töös soovitakse lepingueelsete ja -välise võlasuhete küsimusi käsitleda eraldi lepinguõiguse küsimustest, töö mahupiirang ei võimalda aga kõiki küsimusi eraldi sügavuti käsitleda.

15 Mitmed käesolevas töös käsitletud lahendused eeldavad Euroopa Liidule aluslepingutega antud pädevuse suurendamist.

16 Eesti keeles on selline lähenemine levinud. – Näiteks TÜ BMTK. Arvutivõrgus:

<http://www.ut.ee/BM/vastavushindamine.htm> (08.02.2014). Eeltoodud tekstist tulenevat näidet on kasutatud ka terminibaas ESTERM. Arvutivõrgus: <http://mt.legaltext.ee/esterm/concept.asp?conceptID=14177&term=ühtlustatud+standardid> (10.03.2014).

17 Eesti keele seletav sõnaraamat. Arvutivõrgus: <http://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=ühtlustama&F=M>. (08.01.2014). Seejuures eristatakse täielikku ühtlustamist, mida kasutatakse tähenduses „täielikult ühesuguseks tegema“ ning osalist ühtlustamist, mida kasutatakse tähenduses „osaliselt ühtseks muutma“. Vaatamata sellele, et tavakeeles tähendab „ühtlustama“ enamasti ühesuguseks tegema (see tähendab täiesti ühesuguseks tegema), kasutatakse Euroopa Liidu dokumentides seda terminit ka tähenduses „sarnasemaks muutma“. Näiteks Euroopa Komisjon kirjutab minimaalsest ühtlustamisest ja täielikust ühtlustamisest. – Komisjoni 01.07.2010 roheline raamat (viide 4), lk 5.

18 S. Mäearu. Eerima-tegusõna: üksi ja teistega. – Õiguskeel 2011/3, lk 1.

19 O. Lando, H. Beale (eds.). The Principles of European Contract Law Part I (1995, 1999); Part II (1999). The Hague: Kluwer 2000; O. Lando, E. Clive, A. Prüm, R. Zimmermann (eds.). Principles of European Contract Law – Part III. The Hague, London, Boston: Kluwer 2003.

20 C. von Bar, E. Clive, H. Schulte-Nölke *et al.* (eds.). Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law Draft Common Frame of Reference (DCFR). Prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group). Based in part on a revised version of the Principles of European Contract Law. Munich: Sellier European Law Publishers 2009.

21 UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. Rome, 1994.

Teine versioon avaldati 2004. aastal, kolmas versioon avaldati 2010. aastal. Arvutivõrgus: <http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf> (23.02.2014).

22 Euroopa Komisjoni ettepanek Euroopa ühise müügiõiguse kohta (viide 6).

ettevõtjate jaoks²³. Kirjandusest kasutatakse uuemaid Euroopa Liidu võlaõigust käsitlevaid analüüse, eelkõige erinevaid artikleid, mis on koostatud pärast komisjoni 01.07.2010 roheline raamatu²⁴ ilmumist ning arvestavad selles toodud arengutega.

²³ Komisjoni 01.07.2010 roheline raamat (viide 4).

²⁴ *Ibid.*

1. Ühtse võlaõiguse ideed Euroopas

1.1. Ajalugu

1.1.1. Euroopa Liidu liikmesriikide eraõiguse süsteemide ühised allikad

Tänapäeva Euroopa Liidus kattuvad piirid erinevate eraõiguse süsteemide vahel enamasti riikide poliitiliste piiridega.²⁵ Nendel erinevatel õigussüsteemidel on aga ajalooliselt vähemalt osaliselt ühised alused Rooma ja kanoonilisest õigusest. Mitmed tänapäeva rahvusriikide õigussüsteemid on rajatud ühtsele Rooma õiguse pärandile.²⁶ Euroopa Liidu eraõiguse ühtlustamise võimalikkust ja vajalikkust põhjendatakse tihti just erinevate õigussüsteemide ühise ajaloolise taustaga.²⁷

Võlaõiguse ühtlustamist analüüsid on oluline esmalt määratleda, millised on ühtlustatavad õigussüsteemid. Ühtlustamisel arvestatakse Euroopa Liidu liikmesriikide õigussüsteemide olemust ja nende eripärasid, kuna pakutud lahendused peavad nendesse süsteemidesse sobima. Seetõttu analüüsitakse käesolevas töös Euroopa riikide eraõiguse süsteemide olemust, nendevaheliste erinevuste kujunemist ning mõju võlaõiguse ühtlustamisele. Alljärgnevalt käsitletakse Euroopa erinevate õigussüsteemide ajalugu.

Liidu tänaste liikmesriikide eraõiguse süsteeme mõjutas oluliselt Rooma õiguse retseptsioon. Alates 12. sajandist hakkasid juristid süstemaatiliselt uurima Rooma õiguse tähtsaimat allikat digeste.²⁸ Selle tulemusel toimus Rooma õiguse retseptsioon, mille käigus Rooma õiguse mõisted, reeglid ja süsteem said Euroopas kaasaegse partikulaarse tavaõiguse suhtes ülimuslikuks. Kogu haritud Euroopa moodustas kõrg- ja hiliskeskajal ühtse kultuuriruumi ning õigus oli selle oluline osa. Juristid, kes olid saanud hariduse ühes sellesse kultuuriruumi kuulavas riigis, võisid töötada ka teistes.²⁹

Kõrgkeskajal Rooma ja kanoonilise õiguse allikate õigusteadlaste poolt läbitöötamise tulemusena väljakujunenud Euroopa ühist rahvasteülest ühtset õigust nimetatakse *ius*

25 R. Zimmermann. Roman Law and the Harmonization of Private Law in Europe. – A. Hartkamp *et al.* (eds.). Towards a European Civil Code. 4th ed. The Netherlands: Kluwer Law International 2011, p. 27.

26 G. A. Sheets. Translator's Introduction. – R. Gamauf. A Casebook on Roman Property Law. USA: Oxford University Press 2012, p. XVII.

27 Näiteks R. Zimmermann (viide 25), pp. 31-32.

28 "Pandektid (*Pandectae*) ehk Digestid (*Digesta*) on keiser Justinianuse korraldusel 530–533 a. koostatud 50 raamatust koosnev väljavõtete kogum klassikalise ajastu juriidilisest kirjandusest, *Corpus Iuris Civilis*'e tähtsaim ja mahukaim osa." K. Adomeit, M. Ristikivi, H. Siimets-Gross. Ladina-eeesti õigussõnastik. P. Kask (toim.). Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus 2005, lk 47.

29 R. Zimmermann (viide 25), pp. 32-33.

commune'ks.³⁰ See saavutas suure tähtsuse, mõnes piirkonnas oli *ius commune* rikkalikuks õiguse allikaks valdkondades, kus olemasolevast tavaõigusest ei piisanud või küsimustes, mida kohalik õigus ei reguleerinud. *Ius commune*'st sai ka uue positiivse õiguse alus ja raamistik. Mõnes piirkonnas võeti aga *ius commune* kui õigussüsteem tervikuna kasutusele.³¹

Rooma õigus valitses Euroopas pikalt. U. Mereste on leidnud: „Rooma õigus oli aluseks kogu Euroopa õiguskultuuri kujunemisele ilma vaheaegadeta kuni 19. sajandini.“³² Seetõttu on selle mõju tuntav ka tänastes Euroopa Liidu liikmesriikide kehtivates õigussüsteemides. Eeltoodust nähtub, et Euroopa riikide võlaõiguse ühtlustamise ideel on ajaloolised alused. Vaatamata hiljem väljakujunenud erinevustele on Rooma õiguse ideed ja doktriinid siiani mitmete liikmesriikide õigussüsteemide aluseks.³³ Euroopa Liidu õiguse ühtlustamist analüüsid on need ühised õiguse alused ja allikad olulised. See näitab, et mingis osas on ühtlustatavad eraõiguse süsteemid sarnased. Need õigussüsteemide ühised alused muudavad võlaõiguse ühtlustamise lihtsamaks ning mitmete erinevuste ületamise võimalikuks.

1.1.2. Ajalooliste erinevuste väljakujunemine Euroopa Liidu liikmesriikide eraõiguse süsteemide vahel

Tänapäeval on Euroopa Liidu liikmesriikide eraõiguse süsteemid märkimisväärselt erinevad. Selle peamiseks põhjuseks on, et alates 1800. aastast hakkas *ius commune* Euroopas asenduma iseseisvate riikide rahvuslike siseriiklike õigussüsteemidega. Alates Prantsuse revolutsioonist muutus eraõigus Euroopas olemuslikult sügavalt rahvuslikuks, seda hakati nägema kui ühte rahvusliku kultuuripärandi keskset osa. 19. sajandit iseloomustab erinevate siseriiklike eraõiguse süsteemide isoleeritud areng.³⁴ Seni suuresti ühtne Euroopa eraõigus hakkas arenema igas rahvusriigis oma suunas, seetõttu kujunesid välja ka riikide vahel mitmed erinevused võlaõiguse valdkonnas.

19. sajandi rahvusriikide tekkega toimus mitmetes Mandri-Euroopa riikides paralleelselt ulatuslik eraõiguse kodifitseerimisprotsess. Tuntumad koodeksid loodi Prantsusmaal³⁵ ja Saksamaal.³⁶ Näiteks on leitud, et Saksa Tsiviilseadustik lõpetas Rooma õiguse “teise elu”.³⁷

30 M. Ristikivi. Ladina keelest pärit terminite polüseemia ja sünonüümia eesti õiguskeeles. – Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 2007/3, lk 256.

31 G. A. Sheets, p. XVII.

32 U. Mereste. Missugune peaks olema Eesti eraõiguse süsteem. Riigikogi toimetised 2000/1.

33 G. A. Sheets, p. XVII.

34 J. Basedow, pp. 3-4.

35 Prantsusmaa Tsiviilkoodeks: Code Civil. – Arvutivõrgus: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721&dateTexte=20080121>. (14.12.2013).

36 Saksamaa Liitvabariigi Tsiviilseadustik: Bürgerliches Gesetzbuch; BGB. Arvutivõrgus: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/ (14.12.2013).

37 R. Zimmermann (viide 25), p. 40.

Mitmed tänapäevased Euroopa riikide tsiviilkoodeksid ning eraõiguse süsteemid loodi 19. sajandi rahvusriikide ja rahvusluse hiilgeajal.³⁸ Seetõttu seostatakse neid ajalooliselt rahvusluse ja rahva identiteediga ning rahvuslike koodeksite asendamist ühtse Euroopa Liidu õigusega nähakse ohuna rahvuslikule kultuurile.³⁹ Just 19. sajandil tõusva rahvusluse kontekstis hakati rahvuseid süstematiseerima neile omaste tunnuste alusel nagu loodusteadustes süstematiseeritakse taimi ja loomi.⁴⁰ Tekkisid ideed eraõiguse lahutamatu seosest rahvuslusega, mida tugevdas F. C. Savigny teooria, et õigus nagu keelgi on loomulik ja orgaaniline rahvavaimu väljendus.⁴¹ Ka C. Montesquieu on kirjutanud rahvavaimust ja selle mõjust õigusele.⁴² Need ideed mõjutasid eelkõige Saksamaal ja Prantsusmaal tugevalt eraõiguse arengut ja kodifitseerimist.⁴³ Seos rahvusluse ja õiguse vahel on kandunud ka tänapäeva.

Eeltoodu näitab, miks eraõigusel on Euroopas juba ajalooliselt tugevad seosed rahvusluse ideedega. J. M. Smits leiab aga, et eraõiguse ja rahvusluse vahelisi seoseid ei ole tegelikult piisavalt uuritud. Tavapäraselt luuakse automaatne seos eraõiguse ja rahvuslike ideoloogiate vahel põhjusel, et mitmed tsiviilkoodeksid loodi 19. sajandil, kui need sümboliseerisid rahvuslikku ühtekuuluvust. J. M. Smits'i hinnangul tuleb uurida just 19. sajandil toimunud rahvusluse sidumist õigusega, et aru saada, miks tänapäeval ollakse Euroopa tasandil õiguse ühtlustamise vastu.⁴⁴

Eeltoodust nähtub, et 19. sajandi rahvusriikide ja rahvuslike õiguskordade arengu ajastul on suur mõju tänapäeva Euroopa Liidu võlaõiguse ühtlustamisele. Esiteks kujunesid sel ajastul välja liikmesriikide õiguskordades mitmed olulised erinevused, mida õiguse ühtlustamisega ületada soovitakse. Teiseks, eeltoodud erinevusi on keeruline kaotada, kuna neid seostatakse rahvusliku identiteediga. Seetõttu ei ole ühtlustamise takistuseks üksnes liikmesriikide erinevad arusaamad õiguslikest küsimustest, vaid ka soov säilitada neid erinevusi kui rahvusliku identiteedi kandjaid.

38 Näiteks Prantsuse Tsiviilkoodeks jõustus 1804. a. – French Code Napoléon. Encyclopedia Britannica.

Arvutivõrgus: <http://www.britannica.com/women/article-9054824> (04.02.2014); Saksa Tsiviilseadustik BGB jõustus aastal 1900. – German Civil Code. Encyclopedia Britannica. Arvutivõrgus:

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/230659/German-Civil-Code> (04.02.2014).

39 G. Comparato. The Long Shadow of the Volksgeist Or: The Nationalist Dimension in European Private Law Discourse. – European Review of Contract Law 2012/8, No 3, p. 246.

40 *Ibid.*

41 Vt näiteks F. C. Savigny. Vom Beruf unserer Zeit für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft. Arvutivõrgus (http://www.deutschestextarchiv.de/book/show/savigny_gesetzgebung_1814) (22.02.2014).

42 Vt näiteks C. Montesquieu. The Spirit of Laws. Book XIX. Of Laws in Relation to the Principles Which Form the General Spirit, Morals, and Customs of a Nation. Arvutivõrgus. http://www.constitution.org/cm/sol_19.htm. (13.12.2013).

43 G. Comparato, p. 248.

44 J. M. Smits. What do Nationalists Maximise? A Public Choice Perspective on the (Non-) Europeanization of Private Law. – European Review of Contract Law 2012/8 No 3, pp. 290-293.

Kokkuvõtteks on Euroopa riikide eraõiguse süsteemidel ühised alused, mis pärinevad Rooma õigusest. Koos rahvusriikide tekkimisega 19. sajandil asendus senine *ius commune* rahvusriikide õigusega. Mitmetes Mandri-Euroopa riikides loodi ulatuslikud eraõiguse koodeksid, mis kehtivad tänaseni. Just sellel ajal hakati eraõigust ning loodud ulatuslikke koodekseid seostama rahvuslusega ning rahva identiteediga. Seda seost tunnetatakse ka tänapäeval ning see mõjutab olulisel määral eraõiguse reforme 21. sajandil.⁴⁵

1.1.3. Euroopa Liidu liikmesriikide erinevad eraõiguse süsteemid tänapäeval

Ulatuslik kodifitseerimine ei toimunud kõigis Euroopa Liidu liikmesriikides.⁴⁶ Vaatamata sellele, et kodifitseerimist peetakse suurema osa Euroopa jaoks omaseks,⁴⁷ ei iseloomusta see kõigi liikmesriikide õigussüsteeme. Tänapäeval on Euroopa Liidu liikmesriikide eraõiguse süsteemid märkimisväärselt erinevad. Need erinevused 28 liikmesriigi õigussüsteemides on peamine ajend õiguse ühtlustamiseks.⁴⁸ Samas on need ka üheks ühtlustamise suurimaks takistuseks. Erinevused riikide eraõiguse süsteemides mõjutavad võlaõiguse ühtlustamist mitmel põhjusel. Näiteks tuleb ühtlustamise vahendi, tasandi ja viisi valimisel arvestada, et liikmesriigid kasutavad võlaõiguse siseriiklikul reguleerimisel erinevaid lahendusi, ühe riigi tõhus süsteem ei pruugi sobida teistele. Seetõttu on keeruline luua liidu tasandil lahendusi, mis sobivad kõigile liikmesriikidele. Alljärgnevalt analüüsitakse tuntumaid Euroopa Liidu liikmesriikide eraõiguse süsteemide liigitamise võimalusi.

Lääne kultuuriruumis jagatakse tavaliselt eraõiguse süsteemid kaheks: Mandri-Euroopa ja Angloameerika.⁴⁹ Euroopa Liidus eksisteerivad need kaks süsteemi kõrvuti. Mandri-Euroopa õiguskultuuris kehtib parlamentide loodud õigus koodeksite ja normide kujul. Seadusandjate loodud abstraktsed normid peaksid reguleerima kõiki elulisi juhtumeid, mis võivad praktikas ette tulla. Need normid on enamasti koondatud süstematiseeritult koodeksitesse. Kohtud lahendavad asju seadusandjate loodud õigusele tuginedes.⁵⁰ Angloameerika õigussüsteem põhineb pretsedendiõigusel. Kehtib kohtunike loodud õigus ja konkreetsetes kohtuasjades

45 Vt näiteks *ibid*.

46 Eespool käsitletud 19. sajandi kodifitseerimisprotsessi analüüsi, sest see on käesoleva töö jaoks oluline. Kodifitseerimisprotsess ning selle ajalooline taust aitavad mõista, miks mitmed liikmesriigid Euroopa ühtse võlaõiguse loomist ei poolda. Lisaks, Euroopa Liidu ühtset võla- või lepinguõigust nähakse enamasti koodeksina või koodeksi sarnase instrumendina. Näiteks F. Gómez ja J. J. Ganuza leiavad, et Euroopa Liidu eraõiguse harmoneerimist iseloomustab „uuestikodifitseerimise efekt“. Nad põhjendavad seda asjaoluga, et harmoneerimise lõpptulemusena nähakse koodeksit, mis reguleerib lepingu- ja deliktiõiguse keskseid küsimusi ja mille eeskujuks võetakse näiteks DCFR. – F. Gómez, J. J. Ganuza. Economic Underpinnings of European Private Law Harmonization. – R. Schulze, H. Schulte-Nölke (eds.). European Private Law – Current Status and Perspectives. Sellier European Law Publishers 2011, pp. 39-41.

47 S. Grundmann (viide 1), p. 491.

48 J. M. Smits (viide 11), p. 474.

49 Civil Codes. Civil law (or 'continental law') and common law (or 'Anglo-American law'). Arvutivõrgus: <http://www.europeancivillaw.com/civilcodecontent.htm> (04.02.2014).

50 *Ibid*.

loodud reeglid moodustavad õiguslikud standardid, mis kehtivad edaspidi teistele sarnastele juhtumitele. Kohtud peavad kohaldama endast kõrgemate või samal tasemel kohtute loodud pretsedente kuni kõrgem kohus küsimuses teistsuguse otsuse teeb.⁵¹

Seega tuleneb Mandri-Euroopa ja Angloameerika õigussüsteemide erinevus parlamentide rolli erinevusest nendes kultuurides. Kuni 19. sajandini peeti Suurbritannias parlamendi õigustloovat tegevust vajalikuks üksnes spetsiifiliste sotsiaalsete või majanduslike anomaaliate neutraliseerimiseks.⁵² Üldiseid abstraktseid norme, mis kogu mingit valdkonda reguleerivad ning kaasuste tulemuse juba ette kindlaks võivad määrata, peeti ebaloomulikuks ning ohtlikuks. Algselt olid Suurbritannias statuudid *ad hoc* üksikud aktid, mis olid õigusallikatena kohtute loodud õiguse kõrval teisejärgulised. Seetõttu toetatakse Angloameerika õigussüsteemides Euroopa Liidu senist fragmenteeritud direktiividega ühtlustamise meetodit.⁵³ Eeltoodu selgitab, miks Angloameerika õigussüsteemis võib Euroopa ühise kodifitseeritud võlaõiguse idee vastuseisu põhjustada. Selle õigussüsteemi jaoks on koodeksite loomise idee võõras.

Õigusteadlased on lisaks eeltoodule pakkunud veel mitmeid võimalusi Euroopa erinevate õigussüsteemide liigitamiseks. Näiteks tuuakse eraldi välja Skandinaavia õigussüsteem, kus eraõigus ei ole erinevalt Mandri-Euroopast kodifitseeritud.⁵⁴ On teadlasi, kes leiavad siiski, et see kuulub Mandri-Euroopa õigussüsteemi alla.⁵⁵ Skandinaaviamaades ei ole tsiviilõigus kodifitseeritud, nende õigussüsteemis liigitatakse õigusnorme teistel alustel võrreldas Mandri-Euroopaga.⁵⁶ Lisaks kasutatakse Skandinaavia süsteemis vähem formaalsusi ning sellele ei ole avaldanud suurt mõju Rooma õiguse retseptioon. Neil põhjusel on ka teadlasi, kes leiavad, et Skandinaavia õigussüsteem ei kuulu Mandri-Euroopa õigussüsteemi alla.⁵⁷ Vaatamata lahknevatele arvamustele on Skandinaaviamaade õigussüsteemidel mitmeid olulisi sarnasusi Mandri-Euroopa õigussüsteemiga. Neis on küll oluliselt suurem roll kohtuotsustel, mis muudab Skandinaavia õigussüsteemid paindlikumaks, kuid moodsaid Skandinaaviamaade õigussüsteeme on siiski tugevalt mõjutanud Mandri-Euroopa õigus.⁵⁸ Skandinaavia õigussüsteemide olemust määrab üha enam Euroopa Liidu õigus, selle mõjust tulenevalt

51 *Ibid.*

52 W. van Gerven. Bringing (Private) Laws Closer to Each Other at the European Level. – F. Caffaggi (ed.). The Institutional Framework of European Private Law. New York: Oxford University Press Inc 2006, p. 42.

53 *Ibid.*

54 LSU Law Center. What is the Civil Law? <https://www.law.lsu.edu/index.cfm?geaux=clo.whatis> (21.12.2013).

55 Näiteks M. Bogdan. Komparativ rättskunskap, 2 ed, Lund 2003 p. 82 f. – U. Bernitz. What is Scandinavian Law? Concept, Characteristics, Future. Stockholm Institute for Scandinavian Law 2010, p. 20.

56 P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Saare. Tsiviilõiguse üldosa. Tallinn: Juura 2012, lk 22.

57 D. Tamm. The Nordic Legal Tradition in European Context. – P. Letto-Vanamo (ed.). Nordisk identitet – Nordisk rätt i europeisk gemenskap. KATTI, Institute for International Economic Law at Helsinki University, 1998, pp. 15 etc.

58 Encyclopedia Britannica. Scandinavian law. Arvutivõrgus:

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/526529/Scandinavian-law#toc41314> (11.04.2014).

läheneb Skandinaavia süsteem veelgi Mandri-Euroopa õigussüsteemile.⁵⁹ Eeltoodule tuginedes saab seda käsitleda eraldi õigussüsteemina, milles on oluline roll nii seadustel kui ka kohtute loodud õigusel.

Lisaks eeltoodud liigitusele saab eraõiguse süsteeme jagada ka teistel alustel. W. van Gerven on näiteks välja toonud, et Euroopa Liidus eksisteerivad kõrvuti: „/.../ kaasustepõhine Inglise õigus, reeglitepõhine Prantsuse õigus ning mõistepõhine Saksa õigus.“⁶⁰ Ka tema käsitleb eraldi Skandinaavia õigussüsteemi.⁶¹ Eeltoodud seisukohad iseloomustavad õigussüsteemide paljusust Euroopa Liidus aga üksnes üldjoontes. Tuleb arvestada, et need erinevad õigussüsteemid ei ole ka sisemiselt ühtsed. Näiteks eristatakse klassikaliselt Mandri-Euroopa õigussüsteemis romaani ja germaani õigusperekonda. Piirid nende vahel on aga hägustumas. Näiteks mitmed liikmesriigid, kes on oma õigussüsteeme reforminud, on ühe süsteemi ülevõtmise asemel kasutanud lahendusi mõlemast süsteemist. F. Gómez toob välja, et kuigi eeldatakse, et Mandri-Euroopa õigussüsteemis on kohtute korraldus ja kasutatavad tõlgendamise meetodid üldjoontes sarnased, esineb nende vahel palju erinevusi. Nii liikmesriikide kohtute arv, ressursid, efektiivsus kui ka menetlusreeglid on muljetavaldavalt erinevad.⁶² Loomulikult on erinevused teiste süsteemide, näiteks Angloameerika riikidega oluliselt suuremad kui sisemised erinevused, kuid eeltoodu näitab, et ka igas Mandri-Euroopa õigussüsteemi kasutatavas liikmesriigis on eraõigus erinev.

Seega valitseb Euroopa Liidus suur õigussüsteemide paljusus. Kõrvuti eksisteerivad kaks suurt õigussüsteemi Mandri-Euroopa ja Angloameerika, nende sees on omakorda mitmeid erinevaid süsteeme. Igal piirkonnal, isegi igal liikmesriigil on teistest erinev eraõiguse süsteem. Ka ühe liikmesriigi sees võib olla mitu õigussüsteemi. Näiteks klassikalise käsitluse kohaselt kasutatakse Ühendkuningriigis Angloameerika süsteemi. Ühendkuningriigis saab aga tegelikult eristada kolme õigussüsteemi: Inglise ja Walesi, Šoti ning Põhja-Iiri.⁶³ Eeltoodu iseloomustab õigussüsteemide suurt paljusust Euroopa Liidus.

L. Berlinguer on käsitlenud erinevate õigussüsteemide mõju ühtlustamisele: “Peame meeles pidama, et Euroopa Liidus eksisteerivad kõrvuti kaks suurt õigussüsteemi, Angloameerika ja Mandri-Euroopa. See on integratsiooniprotsessi paratamatuks takistuseks, arvestades nende

59 U. Bernitz, What is Scandinavian Law? Concept, Characteristics, Future. Stockholm Institute for Scandinavian Law, p. 15. Arvutivõrgus: <http://www.scandinavianlaw.se/pdf/50-1.pdf> (11.04.2014).

60 W. van Gerven, p. 41.

61 *Ibid.*

62 F. Gomez. The Harmonization of Contract Law through European Rules: a Law and Economics Perspective. – European Review of Contract Law 2008/4, No 2, p. 106.

63 Välisministeerium. Suurbritannia ja Põhja-Iirimaa Ühendatud Kuningriik. Üldinfo. Arvutivõrgus: <http://www.vm.ee/?q=node/8069>. (13.02.2014).

suuri erinevusi, erinevusi, mis peegeldavad nende süsteemide ajaloolist ja kultuurilist mitmekesisust; erinevusi, mida peegeldab õigusterminoloogia; õigustermin võib saada täiesti erineva tähenduse sõltuvalt keelest, kuhu see tõlgitakse.”⁶⁴ Ta toob sellega välja probleemi, et erinevused õigussüsteemide vahel võivad olla väga sügavad ning palju olulisemad kui esmapilgul näib. Samal mõistel, sealhulgas võlaõigusel võib erinevates õigussüsteemides olla väga erinev tähendus. Need erinevused võivad saada oluliseks takistuseks võlaõiguse ühtlustamisel.

Eeltoodud käsitlus Euroopa Liidu liikmesriikide õigussüsteemide erinevustest näitab, et kõigi süsteemide jaoks ühtsete lahenduste leidmine võib osutuda keeruliseks. Oluline küsimus liidu õiguse ühtlustamisel on, millisest süsteemist lähtuda. Seni on kaalutud ühtlustamise viisidena peamiselt erinevaid variante, mis on lähedased Mandri-Euroopa õigussüsteemile.⁶⁵ Euroopa Liidu eraõiguse ühtlustamise üheks võimaluseks on peetud isegi Euroopa tsiviilkoodeksi vastuvõtmist.⁶⁶ Kuna Mandri-Euroopa õigussüsteemi kõrval eksisteerib Euroopa Liidus ka Angloameerika süsteem, on aga vähemalt teoreetiline võimalus lähtuda ühtlustamisel Angloameerika süsteemist. Millist süsteemi kasutada, on eelkõige poliitiline valik.

Ühtlustamisel Mandri-Euroopa õigussüsteemist lähtumine on aga optimaalsem mitmel põhjusel. Angloameerika süsteemi kasutamine ühtse Euroopa võlaõiguse loomiseks on praktikas oluliselt keerulisem kui Mandri-Euroopa süsteemist lähtumine. Kogu liidus ühtse kohtute süsteemi loomine ning kohtupraktika kujundamine ei ole käesoleva töö autori hinnangul liikmesriikide õigussüsteemide erinevusi ning poliitilist olukorda arvestades võimalik. Lisaks tuleb arvestada, et suurem osa liikmesriike lähtub normiõigusest. Nende jaoks oleks pretsedendiõigus võõras lahendus. Ideed kasutada liidu õiguse ühtlustamisel Angloameerika süsteemi on kritiseeritud ka kirjanduses. Näiteks S. Grundmann leiab, et koodeksil on liidu tasandil selged eelised võrreldes kohtute loodud ühtse õigusega. Liidu tasandil ühtse õiguse loomine kohtute pretsedendiõigusena oleks oluliselt aeganõudvam kui koodeksi loomine, lisaks on selleks vaja ühtset kohtute võrgustikku, millel on sarnased vaated ja arusaamad. Praktikas oleks sellise süsteemi loomine keeruline ning aeganõudev.⁶⁷ Käesoleva töö autor nõustub selle arvamusega. Angloameerika õigussüsteem põhineb pika aja vältel kujunenud kohtupraktikal, mida ei saa luua lühikese ajaga. Euroopa Liit vajab oluliselt

64 L. Berlinguer. The Debate on CESL in the European Parliament. – G. Alpa, G. Conte, U. Perfetti, F. G. von Westphalen (eds.). The Proposed Common European Sales Law – the Lawyers' View. Munich: Sellier European Law Publishers 2013, p. 46.

65 Vt näiteks komisjoni 01.07.2010. a roheline raamat (viide 4). Selles pakutud ühtlustamise võimalused on käesoleva töö autori hinnangul lähedased pigem Mandri-Euroopa süsteemile.

66 Vt näiteks viide 3.

67 S. Grundmann (viide 1), pp. 509-510.

kiiremaid lahendusi. Seetõttu on optimaalsem lähtuda Mandri-Euroopa õigussüsteemist.

Kuna eraõiguse kodifitseerimist ei kasutata kõigis liikmesriikides, on aga mitmed seni kaalutud ühtlustamise meetodid, eriti Euroopa tsiviilkoodeksi loomine, paljude riikide jaoks ebapopulaarne valik.⁶⁸ Kui Mandri-Euroopas on tsiviilõigus enamasti kodifitseeritud, siis Angloameerika süsteemis moodustavad tsiviilõiguse kõik pretsedentotsused, mis on saanud üldise tunnustuse.⁶⁹ Ka Skandinaavia riikides ei ole eraõigus kodifitseeritud. Seega tähendaks kodifitseeritud ühtse võlaõiguse loomine teatud riikide eraõiguse süsteemi eelistamist teistele süsteemidele. Üheks näiteks, kuidas soovitakse vähemalt näiliselt ühe kindla süsteemi eelistamist vältida on, et Euroopa tsiviilkoodeksi loomisel hoiduti termini „tsiviilkoodeks“ kasutamisest, kuna see oleks mitmetes ringkondades vastuvõetamatu. Näiteks on C. von Bar öelnud: „Kui me soovime midagi saavutada, kui me soovime juriste veenda, et ükskõik mis vormis ühtne eraõiguse alus on hea mõte, peame me vältima mõistet „Euroopa tsiviilkoodeks“ iga hinna eest, see tõstatab emotsioone ja hirne, mida käesoleval ajal ei ole võimalik ületada.“⁷⁰

Vaatamata sellele, et eraõigust seostatakse rahvuslusega eelkõige Mandri-Euroopa kodifitseeritud õigusega riikides, esineb sellist nähtust ka Angloameerika õigussüsteemiga riikides.⁷¹ Ei soovita loobuda traditsioonilistest ajaloolistest õigussüsteemidest, nende kadumises nähakse ohtu rahvuslikule kultuurile. Vastuseis Euroopa tsiviilkoodeksi loomisele ei tulene aga üksnes riikidelt, kus kodifitseerimist ei kasutata, näiteks on sellele vastu ka Prantsusmaa, kus soovitakse oma olemasolevat koodeksit uue eest kaitsta.⁷² Seega ei tekita vastuseisu üksnes võõra õigussüsteemi ülevõtmine, vaid oma riigi ajaloolisest õigussüsteemist loobumine.

Eraõiguse süsteemide mitmekesisus on küll oluline ühtlustamise takistus, kuid sellel on ka eeliseid. See võimaldab luua õiguse ühtlustamisel efektiivsemaid ja innovaatilisemaid lahendusi. Euroopa Liidu ühtset õigust luues saab liikmesriikide õigussüsteemidest võtta üle tõhusaid lahendusi. L. Berlinguer on öelnud: “Me peaksime olema teadlikud, et me oleme jätkuva erinevate kultuuride saastumise vaatlejad, mis annab Euroopa Liidule äärmiselt viljaka uute õiguse hübriidmudelite ja -instituutide laboratooriumi, aga samal ajal ka õigusliku keerukuse ja ebakindluse allika.”⁷³ Õiguslik mitmekesisus rikastab õigusmaastikku,

68 Vt täpsemalt käesoleva töö punkt 1.2.1.

69 Civil Codes. Civil Law (or 'continental law') and Common Law (or 'Anglo-American law') (viide 49).

70 C. von Bar. Coverage and Structure of the Academic Common Frame of Reference. – European Review of Contract Law 2007/3, No 3, p. 353.

71 J. Basedow, p. 4.

72 R. Michaels. Code vs Code. – European Review of Contract Law 2012/8, No 3, p. 279.

73 L. Berlinguer, p. 46.

võimaldab leida parimaid lahendusi. Ühtlustamisel ei pea lähtuma vaid ühest süsteemist, Euroopa Liit saab kasutada erinevates liikmesriikides tõhusaks osutunud lahendusi, et luua tänapäeva olusid parimal viisil arvestav ühtne võlaõigus.

Kokkuvõtteks on Euroopa Liidus arvukalt erinevaid õigussüsteeme, nende kõigi jaoks ühtsete lahenduste leidmine võib osutada keeruliseks. Erinevused õigussüsteemides ei ole aga ületamatud. Seda näitab asjaolu, et Euroopa Liidu tasandil on tänaseks mitmed võlaõiguse küsimused juba harmoneeritud ning ühtlustamisega soovitakse jätkata. Liikmesriikide õigussüsteemid on pidevas arengus, need muutuvad ka omavahel sarnasemaks, kasutatakse teiste riikide tõhusaid lahendusi. W. van Gerven leiab, et erinevad eraõiguse süsteemid on Euroopa Liidu õiguse mõjul hakanud üksteisele oluliselt lähenema, Mandri-Euroopas suureneb kohtuotsuste normatiivne või siduvaid reegleid andev roll Euroopa Kohtu ja Euroopa Inimõiguste Kohtu mõjul. Ühendkuningriigi kohtud on aga muutnud suhtumist väljastpoolt tulevatesse, näiteks parlamendi materjalidesse.⁷⁴ Kõigile erinevustele vaatamata toimub praktikas võlaõiguse harmoneerimine nii liidu poolt direktiividega kui ka liikmesriikide poolt teistes riikides kasutatavate tõhusate lahenduste ülevõtmisega.

Õigussüsteemid lähenevad üksteisele ka mudelseaduste mõjul. Näiteks on mitmed uued liikmesriigid oma õigussüsteemide reformimisel kasutanud erinevaid mudelseaduseid.⁷⁵ Mudelseaduste mõjul on nende riikide õigussüsteemid omavahel sarnasemaks muutunud. Arvestata tuleb aga, et see ei ole mõjutanud kõiki liikmesriike. Ühtlustada on lihtsam uusi süsteeme luues, olemasolevatesse süsteemidesse on muudatuste sisseviimine keerulisem. Eeltoodule tuginedes tuleb ühtlustamisel arvestada õigussüsteemide erinevustega, et loodud lahendused kõigi liikmesriikide õigussüsteemidesse sobiksid ning tõhusalt toimida saaksid.

1.1.4. Euroopa Liidu ühtse võlaõiguse idee ajalugu

Vaatamata mitmetele erinevustele Euroopa Liidu liikmesriikide õigussüsteemide vahel, on kõik lääne kultuuriruumi kuuluvad ühiskonnad sotsiaalselt, majanduslikult, poliitiliselt ning kultuuriliselt võrreldavad.⁷⁶ Sellest tulenevalt on sarnased ka nende riikide sotsiaalsed probleemid, mida õigusaktidega reguleeritakse. Kultuuri ja traditsioonide mõttes neutraalsete probleemide õiguslikud lahendused nendes ühiskondades võivad olla väga sarnased.⁷⁷ Enamasti ei ole lahendatavad küsimused aga täielikult neutraalsed. Igas riigis nähakse

⁷⁴ W. van Gerven, pp. 41-42.

⁷⁵ Vt käesoleva töö punkt 2.2.3.

⁷⁶ A.-L. Verbeke, Y.-H. Leleu. Harmonization of the Law of Succession in Europe. – A. S. Hartkamp, M. W. Hesselink, E. Hondius, C. Mak, E. Du Perron (eds.). Towards a European Civil Code, Fourth Revised and Expanded Edition. Kluwer Law International 2010, p. 460.

⁷⁷ *Ibid.*

probleeme erinevalt lähtuvalt kultuurilisest ning ajaloolisest taustast. Seetõttu on Euroopa Liidu tasandil õiguslike küsimuste ühtlustamiseks vaja eelkõige ületada erinevused, mis tulenevad liikmesriikide ajaloo ja traditsioonidega seonduvatest erinevatest käsitlustest. Euroopa Liit on viimastel kümnenditel teinud mitmeid samme liikmesriikide võlaõiguse küsimuste ühtlustamiseks.

Alates Euroopa Majandusühenduse loomisest on liidu tegevus eraõiguse harmoneerimise valdkonnas märkimisväärselt laienenud. Alustati tehniliste valdkondade standardiseerimisest, tänaseks on jõutud teatud valdkondade minimaalse ning isegi täieliku ühtlustamiseni.⁷⁸ Liit reguleerib üha enam eraõiguse valdkondi aina suuremas ulatuses. Ühtlustamisega kavatakse ka jätkata.⁷⁹ Nõustuda võib G. Conte'ga,⁸⁰ kes leiab, et Euroopa on lepinguõiguse ühtlustamisel pika teekonna keskel. Mitmed olulised sammud on juba tehtud, kuid ees seisab veel pikk tee. Alljärgnevalt analüüsitakse Euroopa Liidu senist tegevust võlaõiguse harmoneerimise valdkonnas. Seejuures ei ole käesoleva töö eesmärk tuua ammendavat käsitlust Euroopa Liidu võlaõiguse ühtlustamise ajaloost, vaid illustreerida asjaolu, et võlaõiguse ühtlustamisega on liidus tegeldud viimastel aastakümnetel pidevalt.⁸¹ Mitmed minevikus esitatud ühtlustamise ideed mõjutavad seda valdkonda ka tänapäeval. Kõik senised lahendused ei pruugi olla piisavalt tõhusad, et neid ka tulevikus kasutada, kuid tuleviku jaoks optimaalseid lahendusi otsides peab arvestama olemasoleva olukorraga.

Euroopa Parlament on viimaste kümnendite vältel korduvalt avaldanud poolehoidu ühtse Euroopa Liidu lepinguõiguse ning isegi tsiviilkoodeksi loomisele.⁸² Euroopa Parlamenti peetakse seetõttu üheks liidu eraõiguse ühtlustamise suurimaks toetajaks. Reaalne pädevus võlaõiguse ühtlustamiseks Euroopa Liidus on aga Euroopa Komisjonil, kes alustas tegevust võlaõiguse ühtlustamise valdkonnas küll parlamendist hiljem, kuid on tänaseks koostanud mitmeid olulisi dokumente. Näiteks oma 11.07.2001. aasta teatises Euroopa lepinguõiguse kohta⁸³ pöördus Euroopa Komisjon avalikkuse poole, et algatada arutelu probleemide üle, mis

78 E. G. Ilieva. The Proposal for a Common European Sales Law: Does the European Union Need This Optional "Common" Code? Bachelor thesis. University of Groningen. The Netherlands 2012. Arvutivõrgus: <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/ilieva.html> (20.02.2014).

79 Üheks olulisemaks näiteks sellest on komisjoni ettepanek Euroopa ühise müügisõiguse kohta (viide 6).

80 G. Conte. The Proposed Regulation on a Common European Sales Law – An Italian Perspective. – G. Alpa, G. Conte, U. Perfetti, F. von Westphalen (eds.). The Proposed Common European Sales Law – the Lawyers' View. Munich: Sellier European Law Publishers 2013, p. 61.

81 Seetõttu on välja toodud üksnes käesoleva töö autori hinnangul mõned olulisemad momendid Euroopa Liidu võlaõiguse ühtlustamise ajaloost. Käesoleva töö maht on piiratud ega võimalda anda pikemat ajalookäsitlust.

82 Vt viide 3; lisaks Euroopa Parlamendi 7. septembri 2006. aasta resolutsioon Euroopa lepinguõiguse kohta. – ELT C 305 E, 14.12.2006, lk 247–248; Euroopa Parlamendi 12. detsembri 2007. aasta resolutsioon Euroopa lepinguõiguse kohta. –ELT C 323 E, 18.12.2008, lk 364–365; Euroopa Parlamendi 3. septembri 2008. aasta resolutsioon Euroopa lepinguõiguse ühtse tugiraamistiku kohta. – ELT C 295E, 04.12.2009, lk 31–32.

83 Komisjoni 11.07.2001 teatis nõukogule ja Euroopa Parlamendile Euroopa lepinguõiguse kohta. KOM(2001)398 (lõplik). – EÜT C 255, 13.09.2001.

kaasnevad liikmesriikide lepinguõiguse regulatsioonide erinevustega. 12.02.2003. aastal avaldas komisjon tegevuskava,⁸⁴ mille kohaselt tuleb suurendada lepinguõiguse ühtsust Euroopa Liidus. Selle järelmeetmed on toodud komisjoni 11.10.2004. aasta teatises Euroopa Parlamendile ja nõukogule „Lepinguõigus ja ühenduse õigustiku muutmine: tulevikuplaanid“.⁸⁵ 2010. aastal tegi komisjon oma teatises „Euroopa 2020. aastal. Aruka, jätkusuutliku ja kaasava majanduskasvu strateegia“⁸⁶ ettepaneku lihtsustada lepingute sõlmimist siseturul valikulise Euroopa lepinguõiguse loomisega. Käesoleva töö edaspidise analüüsi seisukohalt on oluline Euroopa Komisjoni 01.07.2010. aasta roheline raamatu „Euroopa lepinguõiguse loomise võimalused tarbijate ja ettevõtjate jaoks“⁸⁷ põhjal algatatud arutelu.⁸⁸

Lisaks poliitilistele institutsioonidele on erinevate Euroopa Liidu eraõiguse ühtlustamise projektidega tegelenud hulgaliselt õigusteadlasi ning akadeemilisi grupe.⁸⁹ Üks kuulsamaid on Euroopa juhtivatest õigusteadlastest koosnenud n-ö Lando grupp, mis tegutses aastatel 1980-2003,⁹⁰ et töötada välja PECL, Euroopa lepinguõiguse põhimõtted.⁹¹ Teine oluline projekt Euroopa eraõiguse ühtlustamisel on 2009. a avaldatud ühtse Euroopa lepinguõiguse tugiraamistiku kavandi DCFR täielik väljaanne.⁹² See on ulatuslik mudelseadus, mis meenutab struktuurilt ja sisult tsiviilkoodeksit, DCFRis sisalduvad üldsätted põhinevad osaliselt PECLil.⁹³ Mitmete liikmesriikide võlaõiguse süsteeme on mõjutanud ka PICC ehk UNIDROIT rahvusvaheliste kaubanduslepingute printsiibid.⁹⁴ Lisaks mudelseadustele on avaldatud erinevaid teadustöid, artikleid ning muid akadeemilisi dokumente.⁹⁵

Eeltoodust nähtub, et nii Euroopa Liit kui ka mitmed õigusteadlased ja töögrupid on

84 Komisjoni 12.02.2003 teatis Euroopa Parlamendile ja nõukogule. Euroopa lepinguõiguse ühtlustamine – tegevuskava. KOM(2003) 68. – ELT C/2003/63, 15.03.2003.

85 Komisjoni 11.10.2004 teatis Euroopa Parlamendile ja nõukogule. Euroopa lepinguõigus ja ühenduse õigustiku muutmine: tulevikuplaanid. KOM(2004) 651 lõplik.

86 Komisjoni 03.03.2010 teatis. Euroopa 2020. aastal. Aruka, jätkusuutliku ja kaasava majanduskasvu strateegia. KOM(2010) 2020 lõplik, lk 22.

87 Komisjoni 01.07.2010 roheline raamat (viide 4).

88 Alljärgnevas analüüsis lähtutakse selles rohelises raamatus (viide 4) toodud erinevatest ühtlustamise meetmetest, samuti käsitletakse mitmete õigusteadlaste seisukohti komisjoni pakutud ühtlustamise võimaluste kohta.

89 Vt näiteks Wissenschaftliche Arbeitsgruppen und Einrichtungen zum Europäischen Privatrecht Überblick. Arvutivõrgus: <http://www.ipr.uni-koeln.de/eurprivr/arbeitsgruppen.htm> (01.03.2014).

90 H. Schulte-Nölke, F. Zoll, C. Busch. From the Draft Common Frame of Reference (DCFR) to the current EU contract law debate, p. 7. Arvutivõrgus:

<http://www.europarl.europa.eu/webnp/webdav/site/myjahiasite/users/emartinezdealosmoner/public/Schulte%20Nolke%20EN.pdf> (27.02.2014).

91 O. Lando, H. Beale (eds.); O. Lando, E. Clive, A. Prüm, R. Zimmermann (eds.).

92 C. von Bar, E. Clive, H. Schulte-Nölke *et al.* (eds.) (viide 20).

93 *Ibid.*, p. 23.

94 UNIDROIT International Institute for the Unification of Private Law. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. UNIDROIT 2010, p. 6. Arvutivõrgus:

<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf> (16.02.2014).

95 Vt näiteks käesolevas magistritöös kasutatud kirjanduse loetelu.

tunnustanud liidu õiguse edasise ühtlustamise vajadust. Ühtlustamiseks on tehtud mitmeid samme nii poliitilisel kui ka akadeemilisel tasandil. Kuna nii liidu majandus kui ka teised valdkonnad on pidevas arengus, on ka võlaõiguse parimate lahenduste otsimine pidevalt jätkuv protsess. Esimesed ideed selles valdkonnas esitati aastakümneid tagasi, optimaalseimate lahenduste otsimine on aga aktuaalne ka tänapäeval.

1.2. Ühtse Euroopa Liidu võlaõiguse idee tänapäeval

1.2.1. Võlaõiguse ühtlustamise arengusuunad Euroopas

Lisaks võlaõiguse ühtlustamise ajaloole on selle valdkonna parimate lahenduste leidmiseks vaja määratleda ka, millisena nähakse võlaõiguse tulevikku, kuna see aitab luua raamistiku kogu ülejäänud analüüsi jaoks. Alljärgnevalt käsitletakse olulisemaid võlaõiguse arengusuundi Euroopas. Võlaõiguse, eelkõige lepinguõiguse üldiseks arengusuunaks peetakse selle regionaalsete tasandite olulisuse tõusu. Seejuures on prognoositud rahvusvahelise⁹⁶ ja ka siseriikliku võlaõiguse tähtsuse kahanemist, eriti Euroopas. Tulevikus suureneb võlaõiguse valdkonnas Euroopa Liidu mõju.⁹⁷ Näiteks S. Grundmann toob välja, et CISG⁹⁸ on pragu väljapaistev, kuid see ei saa tõenäoliselt tulevikus sama olulist järglast rahvusvahelisel tasandil. Tema hinnangul on selliste rahvusvaheliste instrumentide tähtsus languses ning tulevikus saab valdavaks lepinguõiguse harmoneerimine just regionaalsel tasandil ning Euroopa mudelit võidakse kasutama hakata ka mujal.⁹⁹ Eeltoodud käsitlus kinnitab liidu ühtse võlaõiguse loomise aktuaalsust ja vajalikkust.

Nõustuda võib S. Grundmann'i¹⁰⁰ seisukohaga, et küsimus ei olegi enam mitte, kas Euroopa tasandi tähtsus näiteks lepinguõiguses suureneb, vaid mis vormis see toimub. Tema hinnangul on võimalikud kaks vormi. Esiteks on võimalik harmoneerida direktiividega üha laiemaid valdkondi detailsemalt ja täpsemalt. Seega kasutada üha enam täieliku harmoneerimise direktiive. Teise võimalusena pakub ta Euroopa koodeksi loomist vabatahtliku vahendina.¹⁰¹

Erinevaid ühtlustamise võimalusi on käsitletud Euroopa lepinguõiguse 01.07.2010. aasta

⁹⁶ Rahvusvaheliste võlaõiguse instrumentide all on mõeldud instrumente, mille mõju ei piirdu Euroopa Liiduga. Eristatakse regionaalsete võlaõiguse instrumentide ning rahvusvahelisi.

⁹⁷ S. Grundmann (viide 1), pp. 495-496.

⁹⁸ United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods. 11.04.1980, S. Treaty Doc. No 98-9 (1983) 19 I.L.M. 668, 1980. Mitteametlik tõlge: Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsioon kaupade rahvusvahelise ostu-müügilepingute kohta. – RT II 1993, 21/22, 52.

⁹⁹ S. Grundmann (viide 1), p. 496.

¹⁰⁰ *Ibid.*

¹⁰¹ Siin ja edaspidi käsitletakse vabatahtliku vahendi ehk valikulise instrumendina planeeritava Euroopa ühise müügiõiguse mudelit, millega luuakse iga liikmesriigi teine siseriiklik õiguskord (vt viide 6). Täpsemalt käsitletakse selle vahendi olemust allpool.

rohelistes raamatus,¹⁰² mis tähistab teadlaste hinnangul pöördepunkti liidu eraõiguse ühtlustamises.¹⁰³ Euroopa Komisjon pakub selles välja erinevad võimalused Euroopa lepinguõiguse ühtlustamiseks. Ühtsest lepinguõigusest võib aga aja jooksul areneda ka ühtne võla- või isegi eraõigus. Seega võib rohelse raamatu mõju osutada suuremaks kui selles esialgu välja tuuakse. Rohelisele raamatule järgnenud komisjoni ettepanek Euroopa ühise müügiõiguse kohta¹⁰⁴ näitab, et eelistatud ühtlustamise vahend on nn vabatahtlik vahend, määrus, millega luuakse iga liikmesriigi teine siseriiklik õigusrežiim. Seejuures toob S. Grundmann välja, et sellest valikulisest instrumendist võib pikas perspektiivis saada ainus instrument, mis asendab liikmesriikide endi loodud õigused, samuti võib see kaasa tuua suurema õiguse ühtlustumise.¹⁰⁵ S. Grundmann leiab aga, et vabatahtliku vahendiga peaks kehtestama lepinguõiguse koodeksi.¹⁰⁶ Euroopa Komisjoni ettepanek hõlmab praegu ainult müügiõigust.¹⁰⁷ Eeltoodud arvamus näitab aga, et selle vahendi tähtsus võib tulevikus osutada palju suuremaks.

Seega on võlaõiguse ühtlustamise oluliseks arengusuunaks regionaalsete tasandite, eriti Euroopa tähtsuse tõus. Liit on võlaõiguse ühtlustamiseks juba mitmeid samme teinud, selles valdkonnas on aga veel palju teha. Eraõiguse ühtlustamise tuleviku jaoks peetakse oluliseks eelkõige kahte vahendit. Euroopa Liidu uus õiguse ühtlustamise instrument nn vabatahtlik vahend võib tulevikus suure tähtsuse omandada, samuti ei ole loobutud direktiividega harmoneerimise ideedest.

Euroopa Liidu võla- või eraõiguse ühtlustamine tekitab arvukalt arutelusid nii poliitilistes kui ka akadeemilistes ringkondades. Eespool põhjendati võlaõiguse ühtlustamise vajalikkust, sellele on aga toodud arvukalt vastuargumente. Need vastuargumendid mõjutavad võlaõiguse ühtlustamise arengusuundi mitmel viisil. Levinumad vastuargumendid saab üldjoontes jagada kaheks: rahvuslik-kultuurilised ja praktilised õiguslikud argumendid.¹⁰⁸ Esmalt käsitletakse kultuuri ja rahvusluse kaitset rõhutavaid argumente. Liikmesriikide eraõiguse süsteemid on erinevad. Seetõttu leitakse, ei isegi kui võlaõiguse valdkonnas suudetakse luua ühtsed normid, tõusetuvad nende tõlgendamisel praktikas probleemid. Samad normid võivad saada liidu eri

102 Komisjoni 01.07.2010 roheline raamat (viide 4).

103 Vt näiteks S. Augenhöfer. A European Civil Law – for Whom and What Should it Include? Reflections on the Scope of Application of a Future European Legal Instrument. – European Review of Contract Law 2011/7, No 2, p. 196.

104 Vt komisjoni ettepanek Euroopa ühise müügiõiguse kohta (viide 6).

105 S. Grundmann (viide 1), p. 497.

106 *Ibid.*

107 Komisjoni ettepanek Euroopa ühise müügiõiguse kohta (viide 6).

108 Tegemist on käesoleva töö autori loodud väga üldise liigitusega. Eelkõige kritiseeritakse nende argumentidega laiaulatuslikku ühtlustamist, näiteks ühtse Euroopa lepinguõiguse või tsiviilkoodeksi loomist. Kuna aja jooksul on õiguse ühtlustamist palju kritiseeritud, ei ole võimalik käesolevas töös tuua vastuargumentide ammendavat käsitlust, valitud on uuemas kirjanduses analüüsitud vastuargumendid.

piirkondades tõlgendamisel märkimisväärselt erineva sisu, kuna liikmesriikide kultuurid on erinevad.¹⁰⁹ Soovitakse aga luua ühtne õigus, mitte üksnes ühtne seaduse tekst. Kultuuriliste ning ajalooliste erinevuste tõttu võib õigus saada erinevates piirkondades vaatamata ühtsele seaduse tekstile siiski lõppastmes erineva sisu.

Teiseks olulisemaks rahvuslik-kultuuriliseks argumendiks on, et eraõigus on tugevalt seotud rahvusliku identiteeduga. 19. sajandi rahvusluse kõrgajastul loodud tsiviilkoodekseid peetakse Mandri-Euroopas rahvusliku identiteedi kandjateks. Seetõttu nähakse nende muutmises või asendamises ohtu rahvusriikide ja -kultuuride paljususele Euroopas.¹¹⁰ Sejuures toob näiteks R. Michaels välja, et selliste rahvuslike koodeksite kaitsjate argumendid on enamasti vastuolulised.¹¹¹ Ta leiab, et Prantsuse Tsiviilkoodeksi kaitsjate ja Euroopa koodeksi pooldajate diskussioon meenutab ususõda sama religiooni erinevate sektide vahel, mille käigus mõlemad sektid tahavad, et nende seisukoht valitsevaks kuulutataks. Kuna võitlevate poolte argumendid on äärmiselt sarnased, muudab see sõja väga agressiivseks.¹¹² Seega kasutavad eraõiguse ühtlustamise vastased praktiliste eraõiguse kesksete argumentide kõrval ka laiemaid, mitte otseselt õigusega seotud seisukohti. Rahvusluse argumendist on saanud üks ühtlustamise vastaste kõige olulisemaid põhjendusi. Seda näitab asjaolu, et ühtlustamise pooldajad süüdistavad vastaseid eraõiguse natsionalismis.¹¹³ Kultuurilisi ja rahvuslusele tuginevaid argumente peetakse liialt emotsionaalseteks. Sellele vaatamata võivad need saada oluliseks õiguse ühtlustamise takistuseks, kuna rahvuslusele tuginevaid argumente on nende võrdlemisi hüpoteetilise sisu tõttu keeruline ümber lükata.

Praktilisemad õiguslikud argumendid rõhutavad ühtlustamise selge visiooni puudumist, liidu liigselt piiratud pädevust, mis saab ühtlustamisel takistuseks, ning ohtu muuta niigi keeruline õiguskord veel killustunumaks. Näiteks H. Collins leiab, et liidu eraõigus püüdleb kosmopoliitsuse poole vaatamata sellele, et algselt oli selle eesmärk vaid ühisturu toimimise soodustamine. Selline pädevuse laienemine toob aga paratamatult kaasa rahvusliku vastupanu. Selleks, et veenda vastaseid Euroopa Liidu eraõiguse ühtlustamise vajalikkuses, peab liidu õigus pakkuma paremat sotsiaalse õigluse lahendust kui praegused rahvusriikide õigused. Selleks on vaja selget visiooni, mis ei oleks seotud piiriülese kaubanduse soodustamise

109 G. Comparato, p. 252.

110 Vt näiteks G. Comparato, p. 246.

111 R. Michaels. Code vs Code. – European Review of Contract Law 2012/8, No 3, p. 275.

112 *Ibid.*, pp. 294-295.

113 W. den Hollander. Leiden Law Blog. Proponents of the Harmonization of European Private Law are Taking the Debate to Appalling Levels. Arvutivõrgus: <http://leidenlawblog.nl/articles/proponents-of-the-harmonization-of-european-private-law-are-taking-the-deba>. (21.02.2014).

mantraga.¹¹⁴

Ühe suurema ühtlustamise takistusena tuuakse välja asjaolu, et kehtivates aluslepingutes puudub sobiv alus ulatusliku koodeksi loomiseks.¹¹⁵ Seega puudub Euroopa Liidul pädevus kõiki lepingu- või võlaõiguse valdkondi reguleerida. Ulatusliku lepingu- või tsiviilkoodeksi loomise eelduseks võib olla liidu aluslepingute muutmine. Euroopa Liidu pädevuse küsimust käsitletakse täpsemalt käesoleva töö punktis 1.2.3.2.

Konkreetselt Euroopa ühise müügiõiguse puudusena on välja toodud, et see muudab õiguskeskkonna senisest keerulisemaks.¹¹⁶ Sellist tüüpi ühtlustamise vahend vajab alguses tutvustamist, liikmesriikide väljakujunenud õiguskordadega võrreldes võib sellega tekkida rohkem küsitavusi ning mitmetimõistetavust. Uus õigusakt muudab õiguskeskkonna algul paratamatult mõnevõrra keerulisemaks. Õigus peab aga vastama ühiskonna vajadustele ning uuendusi ei saa vältida põhjusel, et need võivad algul mitmetimõistetavust põhjustada. Seda saab vältida näiteks piisava selgitustöö ja ettevalmistudega. Seoses uue Euroopa ühise müügiõigusega kardetakse ka liikmesriikide oma õigussüsteemide tähtsuse langust.¹¹⁷

Seega on ühtlustamise vastaste argumendid mitmekesised. Rõhutatakse nii Euroopa ajalooliselt väljakujunenud kultuuride ja traditsioonide mitmekesisust kui ka liidu pädevuse piiratust. Kui ajaloolis-kultuurilisi argumente on nende emotsionaalse olemuse tõttu keeruline ümber lükata, siis ülejäänud argumente on lihtsam ületada. Näiteks on Euroopa Liidu pädevuse laiendamine poliitilise otsuse küsimus. Uus ühtlustatud õigus muudab õiguskorra küll algul keerulisemaks, kuid piisav teavitustöö võib aidata seda probleemi leevendada. Analüüsides, milliseid võlaõiguse valdkondi ning mis ulatuses ühtlustada saab, on oluline eeltoodud argumentidega arvestada. Optimaalseimate lahenduste leidmiseks peab kaaluma erinevaid seisukohti, ühtlustamise vastaste argumendid võivad praktikas võlaõiguse ühtlustamise protsessi oluliselt mõjutada. Ka parimad lahendused jäävad teostamata, kui need ei saavuta poliitilist toetust.

114 H. Collins. Cosmopolitanism and Transnational Private Law. – European Review of Contract Law 2012/8, No 3, pp. 324-325.

115 A. Vezyrtzi. The Way Towards The Unification Of Civil Law In The European Union: Reflections And Questions Raised. – The Columbia Journal of European Law 2009/15, p. 14.

116 L. Berlinguer, p. 45; G. Conte, p. 63.

117 Näiteks Angloameerika õigussüsteemiga riigid ei poolda EÜMi ning mitmeid teisi ühtlustamise vahendeid, kuna kardetakse, et *common law*'d ei valita edaspidi enam rahvusvahelistele tehingutele kohalduvaks õiguseks. *Common law* valitakse traditsiooniliselt tihti kohalduvaks õiguseks eelkõige kõrge riskiga suurte piiriüleste tehingute jaoks. On arvatud, et EÜM hakkab seda tulevikus asendama. D. Staudenmayer leiab, et eeltoodud kartustel ei ole siiski alust, kuna EÜM on eelkõige mõeldud ebavõrdsete pooltega tehingute jaoks (kus pooleks on tarbija või väikese või keskmise suurusega ettevõtja), mitte selliste suurte tehingute jaoks, millele enamasti *common law*'d kohaldatakse. Ta toob näiteks, et kui Siemens müüb Saudi Araabiale tuumajõujaama, ei kaalutaks tehingu sõlmimist EÜM alusel, vaid valitaks tehingule kohalduvaks endiselt *common law*. – D. Staudenmayer, p. 24.

1.2.2. Euroopa Liidu võlaõiguse ühtlustamise eesmärk

Võlaõiguse ühtlustamist käsitledes on oluline määratleda ühtlustamise eesmärk ning kogu analüüsis sellest lähtuda. Õigust võib ühtlustada mitmel eesmärkil, valitud eesmärgist sõltub, milliseid küsimusi, mil määral ning millise vahendiga ühtlustada. Alljärgnevalt analüüsitakse, mis põhjusel ja eesmärgil Euroopa Liidus võlaõigust ühtlustatakse. Leitud eesmärgist lähtutakse käesolevas töös kogu ülejäänud analüüsis.

Euroopa Liidu võlaõiguse ühtlustamise vajalikkust põhjendatakse mitmeti, kuid enamasti on kõik põhjendused majanduslikku laadi. Euroopa Liidu lepingu- või võlaõiguse ühtlustamise üheks peamiseks põhjuseks peetakse nii akadeemilistes kui ka poliitilistes ringkondades piiriülese kaubanduse soodustamist siseturul.¹¹⁸ Ka seni on liidu tasandil ühtlustatud eelkõige valdkondi, mis on siseturu efektiivse toimimisega enim seotud.¹¹⁹

Euroopa Komisjon leiab, et õiguse ühtlustamine soodustab siseturu toimimist ning suurendab sellest tulenevat majanduslikku kasu.¹²⁰ Seda põhjendatakse asjaoluga, et liikmesriikide õigussüsteemide vahelised erinevused toovad piiriüleste tehingute sõlmimisel õigussuhetes osalejatele kaasa täiendavaid tehingukulusid ning vähendavad õiguskindlust siseturul. Isikud peavad praegu piiriüleste tehingute sõlmimisel tutvuma nende jaoks võõraste õigussüsteemidega, see võib olla keeruline ning kulukas. Komisjon leiab, et näiteks väikesed ja keskmise suurusega ettevõtjad võivad osaliselt just eeltoodud põhjuste tõttu vältida piiriüleseid tehinguid. Sellised liikmesriikide õigussüsteemide erinevustest tulenevad tegurid takistavad piiriülest konkurentsi ning kahjustavad ühiskonna heaolu.¹²¹ Eeltoodud argumentidega põhjendab komisjon lepinguõiguse ühtlustamise vajadust. Käesoleva töö autor leiab, et seda saab laiendada ka lepinguõigusega seonduvatele muudele võlaõiguse küsimustele. Lepinguõigus ei ole isoleeritud valdkond, see on tihedalt seotud mitmete teiste õiguslike küsimustega. Komisjon soovib soodustada piiriüleste lepingute sõlmimist siseturul. Lepingute sõlmimine ei toimu aga üksnes lepinguõiguse sätete alusel, lepingutele võivad kohalduda mitmed teised võlaõiguse instituudid. Seetõttu hõlmab eeltoodud eesmärk võlaõigust tervikuna, mitte üksnes lepinguõigust.

Ka kirjanduses tuuakse välja, et peamine ühtlustamise põhjus on siseturu efektiivsuse suurendamine ning liidusiseste piiriüleste tehingute lihtsustamine ja soodustamine. Erinevate liikmesriikide võlaõiguse süsteemid erinevad üksteisest märkimisväärselt, seda peetakse

118 W. den Hollander; Samuti komisjoni ettepanek Euroopa ühise müügiõiguse kohta (viide 6).

119 Riigikogu Kantselei õigus- ja analüüsiosakond (viide 5), lk 1.

120 Komisjoni 01.07.2010 roheline raamat (viide 4), lk 4.

121 *Ibid.*, lk 2-3.

paljudele ettevõtjatele uutele turgudele sisenemisel oluliseks takistuseks.¹²² Leitakse, et ühtne Euroopa võla- või lepinguõigus soodustab liidusiseste piiriüleste tehingute sõlmimist. Praegu peavad tehingupooled piiriüleseid lepinguid sõlmides tutvuma välisriigi õigusega, see vajadus kaoks, kui kogu liidus kehtiks ühtne võlaõigus. Õiguslik mitmekesisus suurendab tehingukulusid, näiteks kulutusi informatsiooni saamiseks ja õiguslike vaidluste pidamiseks, samuti on õigussuhetest tulenevate nõuete esitamine piiriüleste tehingute puhul keeruline.¹²³

Mitmed uuringud on eeltoodud argumente kinnitanud. Liidus tegutsevad väikesed ja keskmised, samuti mikroettevõtted toetavad õiguse ühtlustamist, kuna see lihtsustaks nende jaoks piiriüleste lepingute sõlmimist. Eurobaromeeter avaldas 2011. aastal uuringu “Euroopa lepinguõigus B2B tehingutes”¹²⁴ tulemused. Uuring kinnitas, et erinevused liikmesriikide lepinguõigustes on ettevõtjate jaoks takistuseks piiriüleste lepingute sõlmimisel. Näiteks vastas 31% küsitletutest, et nende jaoks on takistuseks vajadus kasutada abi võõra õigussüsteemiga tutvumisel, 30% vastanutest leidis, et nende jaoks põhjustab raskusi kohalduvas lepinguõiguses kokku leppimine.¹²⁵ 35% vastanutest ütles, et raskused võõra lepinguõiguse süsteemi kasutamisel on takistus, mis mõjutab nende otsust sõlmida piiriüleseid lepinguid.¹²⁶ 64% ettevõtjatest väitis, et lepinguõigusega seotud barjäärid takistavad nende jaoks lepingute sõlmimist vähemalt vahetevahel.¹²⁷ Suurem osa küsitletud ettevõtjatest toetab ideed luua piiriüleste tehingute reguleerimiseks Euroopa Liidu ühtne lepinguõigus, mis asendaks siseriiklikud seadused või täiendaks neid. 70% uuringus osalenud ettevõtjatest vastas, et nad kasutaksid Euroopa lepinguõigust B2B piiriüleste tehingute tegemisel, kui see oleks olemas.¹²⁸

Eeltoodud uuringule sarnane uuring viidi läbi ka ettevõtjate ja tarbijate vaheliste lepingute osas,¹²⁹ küsitleti ettevõtjate esindajaid. Sellest selgus, et 40% ettevõtjate jaoks on peamine takistus piiriüleste lepingute sõlmimisel võõra lepinguõiguse kohta teabe saamine. Oluliselt järgmine takistus on erinevused maksuseadustes ning kolmas takistus vajadus kohaldada

122 Vt näiteks F. Gómez, J. J. Ganuza. An Economic Analysis of Harmonization Regimes: Full Harmonization, Minimum Harmonization or Optional Instrument? – *European Review of Contract Law* 2011/7, No 2, p. 282.

123 H. Wagner. Economic Analysis of Cross-Border Legal Uncertainty – The Example of the European Union. – J. Smits (ed.) *The Need for a European Contract Law. Empirical and Legal Perspectives*. Groningen: Europa Law Publishing 2005, pp. 31-32.

124 Eurobarometer 320. *European Contract Law in Business-to-Business Transactions*. The Gallup Organization, Hungary. Analytical Report: 2011.

125 *Ibid.*, p. 6.

126 *Ibid.*

127 *Ibid.*, p. 7.

128 *Ibid.*

129 Eurobarometer 321. *European Contract Law in Consumer Transactions*. The Gallup Organization, Hungary. Analytical Report: 2011.

erinevate liikmesriikide tarbijaõiguseid, see oli takistuseks 38% küsitletud ettevõtjate jaoks.¹³⁰

Eeltoodu näitab, et paljude liidu ettevõtjate jaoks on majandustegevuse takistuseks vajadus kasutada piiriüleste tehingute sõlmimisel erinevaid õigussüsteeme. Sellest tulenevalt on põhjendatud, et Euroopa Liidu lepingu- või võlaõigust soovitakse ühtlustada eelkõige liidusisese piiriülese kaubanduse soodustamiseks, seega majanduslikul eesmärgil. Ka kirjanduses nõustatakse, et ühtlustamine tooks majanduslikke eeliseid. Harmoneerimise suurimaks eeliseks on F. Gómez'i ja J. J. Ganuza hinnangul piiriüleste tehingutega kaasnevate kulude vähenemine ja seega kaupade vaba liikumise soodustamine.¹³¹ D. Staudenmayer toob välja ka konkreetse näite oma praktikast, mille kohaselt E-bay esindajad toetavad valikulist instrumenti EÜM,¹³² kuna see kõrvaldaks mõned nende toodete turundamisega seotud probleemid.¹³³

Ühtse õiguse vajalikkus võib esmapilgul olla küsitav, kuna õigussuhetes osalejatel on võimalus kujundada oma leping ise, leppida kokku õigussuhtele kohanduvates tingimustes ning sellega õigussüsteemide erinevustest tulenevaid mõjusid osaliselt vältida. Sellele vaatamata ei ole võimalik täielikult vältida seda õigust, mis kollisioonireeglite kohaselt õigussuhtele kohaldub. Näiteks ei saa Euroopa Liidus vältida teatud tarbijaõiguse reeglite kohaldumist. Seega ei saa pooled lepinguga täielikult vältida neile tundmatu õiguse kohaldumist õigussuhtele.¹³⁴

Eeltoodule tuginedes on võlaõiguse ühtlustamise peamine põhjus majanduslik. Sellega soovitakse lihtsustada piiriüleste tehingute sõlmimist siseturul. Ühtlustamise põhjuse määratlemine on järgneva analüüsi jaoks oluline, kuna sellest sõltub, milliseid võlaõiguse valdkondi ning mis ulatuses ühtlustama peab. Ühtlustamise eesmärk määrab ühtlustamise ja edaspidise analüüsi suuna mitmel viisil. Alljärgnevalt on analüüsitud, kuidas ühtlustamise eesmärk erinevaid ühtlustamise küsimusi mõjutab.

Esiteks, eeltoodud ühtlustamise eesmärgist saab tuletada ühtlustatud võlaõiguse kohaldamisala.¹³⁵ Eelkõige soovitakse ühtset võlaõigust piiriüleste tehingute reguleerimiseks siseturul. Leitakse, et võlaõiguse süsteemide paljusus on isikute jaoks takistuseks piiriüleste

130 *Ibid.*, p. 6.

131 F. Gómez, J. J. Ganuza (viide 46), pp. 31-32.

132 Komisjoni ettepanek Euroopa ühise müügiõiguse kohta (viide 6).

133 D. Staudenmayer. *The Common European Sales Law – Why do we Need it and how should it be Designed?* – G. Alpa, G. Conte, U. Perfetti, F. von Westphalen (eds.). *The Proposed Common European Sales Law – the Lawyers' View*. Munich: Sellier European Law Publishers 2013, p. 27.

134 J. M. Smits (viide 11), p. 475.

135 Euroopa ühtse võlaõiguse kohaldamisala küsimust analüüsitakse täpsemalt käesoleva töö 3. osas, käesoleva käsitluse eesmärk on näidata, mil viisil ühtlustamise eesmärk määrab ühtlustamise olemuse.

lepingute sõlmimisel. Euroopa Liidus on 28 liikmesriiki, see tähendab, et kõigis liikmesriikides majandustegevusega tegeledes peab ettevõtja olema kursis kuni 28 erineva õigussüsteemiga. Kui liidus kehtiks ühtne võlaõigus, peaksid isikud kasutama üksnes seda. Kui ühtne võlaõigus kohaldub üksnes piiriülestele tehingutele, peavad isikud tegutsema kahe õigussüsteemi raames: siseriiklikele lepingutele kohaldub siseriiklik õigus ja kõigile piiriülestele lepingutele liidu ühtne õigus. Seega väheneb oluliselt vajadus olla kursis erinevate õigussüsteemidega. Eeltoodust tuleneb, et ühtlustamise eesmärk on täidetud parimal viisil, kui ühtne õigus kohaldub kõigile tehingutele, sel juhul peaksid isikud kasutama vaid ühte õigussüsteemi. Ettevõtjate seas läbiviidud küsitlusest selgus, et majandustegevust soodustaks ühtse õiguse loomine, mis kehtiks kogu liidus, see tähendab, et ka siseriiklike tehingute jaoks.¹³⁶ See võimaldaks kohaldada kõigile lepingutele sama õigust ning kaotaks vajaduse olla kursis mitmete õigussüsteemidega.

Teiseks saab ühtlustamise eesmärgi põhjal määratleda ühtlustatavad valdkonnad. Võlaõigust saab jagada näiteks üldküsimumusteks, lepinguõiguseks ja lepinguväliste võlasuhete õiguseks. Siseturu toimimise soodustamiseks on vaja ühtlustada eelkõige lepinguõigus ja sellega tihedalt seotud küsimused. Ühtlustamise eesmärgist tuleneb, et eelkõige soovitakse pakkuda lepingupooltele võimalust reguleerida kogu oma õigussuhe ühtse Euroopa õiguse alusel ja sellega soodustada liidusiseste piiriüleste lepingute sõlmimist. Sellest tuleneb, et prioriteet on ühtlustada lepingutega seotud küsimused. Näiteks EÜM ettepanek¹³⁷ on oluline samm lepinguõiguse ühtlustamisel. See näitab, et komisjon on valinud suuna ühtlustada lepingutega, esmalt müügilepingutega seonduvad küsimused. Kuna ühtse õiguse loomisega soovitakse kaotada vajadus kasutada liikmesriikide siseriiklikke õigussüsteeme, peab ühtne võlaõigus olema piisavalt ulatuslik, et reguleerida kõiki lepingutega seotud küsimusi. Valdcondades, mida ühtne õigus ei reguleeri, peab kohalduma mõni muu, näiteks liikmesriigi siseriiklik õigus. Sel juhul ei kao poolte vajadus olla kursis mitmete erinevate võõraste õigussüsteemidega. Seega tuleneb ühtlustamise eesmärgist, et vajatakse ulatuslikku õigussüsteemi, mis reguleerib lepingulisi suhteid võimalikult terviklikult.

Kolmandaks määratleb ühtlustamise eesmärk võlaõiguse ühtlustamise taseme. Ühtlustamise eesmärk on saavutatav, kui luuakse normistik, mis on ühine kõigis liikmesriikides ja kehtib kogu liidus ühtmoodi. Soovitakse kaotada õigussuhetes osalejate vajadus olla kursis erinevate liikmesriikide õigusega. Ühtlustamine saab sellist eesmärki täita üksnes siis, kui kõikides liikmesriikides kehtib ühtne normistik samal kujul. Eeltoodud eesmärki ei ole võimalik täita

¹³⁶ Eurobarometer 320, p. 7.

¹³⁷ Komisjoni ettepanek Euroopa ühise müügiõiguse kohta (viide 6).

näiteks liikmesriikide õigussüsteemide teatud küsimuste sarnaseks muutmisega, sest sel juhul ei kao õigussuhetes osalejate jaoks vajadus tutvuda erinevate õigussüsteemidega.

Eeltoodust tuleneb, et ühtlustamise eesmärk määrab selle olemuse. Nii komisjon kui ka mitmed õigusteadlased nõustuvad, et Euroopa Liidus ühtlustatakse võlaõigust eelkõige majanduslikel põhjustel. Ühtlustamise eesmärk on soodustada liidusisest piiriülest kaubandust ning kaotada õigussuhetes osalejate jaoks vajadus kasutada mitmeid erinevaid õigussüsteeme. Sellest eesmärgist tuleneb, et ühtne võlaõigus peab olema võimalikult terviklik ning kehtima igas liikmesriigis samal kujul. Käesolevas töös lähtutakse edaspidi eeltoodud ühtlustamise eesmärgist.

1.2.3. Euroopa Liidu võlaõiguse ühtlustamist mõjutavad tegurid

1.2.3.1. Liikmesriikide erinevad tavad ja väärtused

Lisaks eeltoodud ühtlustamise eesmärgile on veel mitmeid tegureid, mis mõjutavad võlaõiguse ühtlustamist. Seetõttu käsitletakse alljärgnevalt peamisi kriteeriume, mida on kirjanduses erinevaid võlaõiguse valdkondi ühtlustades arvestatud. Need tegurid moodustavad koos eeltoodud ühtlustamise eesmärgiga raamistiku kogu ülejäänud analüüsi jaoks. Alljärgnevad kriteeriumid mõjutavad nii ühtlustamise vahendi valikut kui ka ühtlustatava õiguse sisu ja olemuse määratlemist.

Euroopa Liidu 28 liikmesriigi võlaõiguse täielik ühtlustamine on keeruline ning põhjustab vastuseisu, kuna riikide õiguskorrad ning -kultuurid on erinevad. Eespool käsitleti erinevaid eraõiguse süsteeme, mis Euroopa Liidus kõrvuti eksisteerivad.¹³⁸ Sellised erinevused õiguses peegeldavad riikide laiemaid ajaloolisi, kultuurilisi ja traditsioonidest tulenevaid erinevusi. Eraõiguse ühtlustamist mõjutavad tugevalt väärtused, millel rahvuslikud õigussüsteemid rajanevad, samuti riikide tavad ja ajalugu. Seetõttu on avaldatud arvamust, et õiguse Euroopa tasandil ühtlustamine on võimalik üksnes valdkondades, kus liikmesriikide väärtused juba kattuvad.¹³⁹

Erinevused liikmesriikide tavades ja väärtustes takistavad ühtlustamist eelkõige kahel viisil. Esiteks põhjustavad need vastuseisu õiguse ühtlustamisele. Liikmesriigid soovivad säilitada oma kultuurilist eripära, mida nad õiguse ühtlustamisega kaotada kardavad. Teiseks, kui normid siiski sellistes valdkondades, kus liikmesriikide tavad ja väärtused on väga erinevad, ühtlustatakse, ei pruugi praktikas õiguse täielikku ühtlustumist toimuda. Õiguse täielik

¹³⁸ Vt käesoleva töö punkt 1.1.3.

¹³⁹ G. Comparato, p. 255.

ühtlustumine saab toimuda üksnes siis, kui loodud sätteid praktikas igas liikmesriigis ka ühtmoodi rakendatakse ja tõlgendatakse. Õiguse täieliku ühtlustamise puhul ei soovita liidu tasandil ühtlustada mitte üksnes norme, vaid õigust. See tähendab, et kogu liidus peab ühtseid norme sarnaselt tõlgendama, näiteks peab kujunema ühtne kohtupraktika. Valdkondades, kus liikmesriikide kultuur, väärtused ja tavad on nii erinevad, et tõlgenduste ühtlustamine ei ole võimalik, ei saa toimuda õiguse täielik ühtlustumine.

Eeltoodule tuginedes ei pruugi olla võimalik kõiki võlaõiguse küsimusi Euroopa Liidus ühtlustada. Ka Euroopa Kohus on oma praktikas leidnud, et teatud küsimustes esinevad liikmesriikide õigussüsteemides kasutatavate lahenduste vahel suured kultuurispetsiifilised väärtuste vastuolud. Näiteks lahendi C-36/02¹⁴⁰ *Omega Spielhallen- und Automatenaufstellungs GmbH*, milles käsitleti inimväärikuse mõiste tõlgendamise küsimust, punktis 37 leiti: „Seejuures ei ole tingimata vajalik, et liikmesriigi pädeva asutuse võetud meede vastaks kõigi liikmesriikide käsitlesele sellest, kuidas asjaomast põhiõigust või õigustatud huvi tuleks kaitsta.“ Sama lahendi punktis 31 leiti: „On siiski tõsi, et konkreetsed asjaolud, mis võimaldavad tugineda avalikule korrale, võivad konkreetses riigis ja konkreetsel ajahetkel olla erinevad. Seega tuleb pädevatele ametiasutustele jätta EÜ asutamislepinguga kehtestatud piires kaalutlusvabadus.“ Valdkondades, kus liikmesriikidele peaks jääma kaalutlusvabadus, ei toimu õiguse täielik ühtlustumine Euroopa Liidu tasandil. Kui liidu eri piirkondades antakse ühtestele sätetele erinev tõlgendus, ei teki ühtset õigust.

Eeltoodule tuginedes on valdkonna täieliku ühtlustamise võimalikkuse oluliseks kriteeriumiks liikmesriikide väärtuste ja tavade kattumine või suur sarnasus ühtlustatavas valdkonnas. Kui Euroopa Liidu tasandil ühtlustatakse sätete tekst, kuid sellele antakse eri piirkondades erinev sisu, ei ole toimunud õiguse täielik ühtlustumine. See tähendab, et ühtset normistikku peavad samamoodi tõlgendama nii kohtud, haldusorganid kui ka kõik ülejäänud õigussuhetes osalejad. Seetõttu peab võlaõiguse ühtlustamisel kaaluma, kas ühtlustatud norme hakatakse kõigis liidu piirkondades ka sarnaselt rakendada.

1.2.3.2. Euroopa Liidu õiguse eripära

Euroopa Liidu õigusel on mitmed eripärad, millega tuleb ühtlustamisel arvestada. Seda ei saa samastada liikmesriikide õigusega. Alljärgnevalt käsitletakse Euroopa Liidu õiguse iseloomulikke jooni, mis võivad võlaõiguse ühtlustamisel oluliseks osutada.

Täielikult ühtlustatud Euroopa Liidu õigus oleks olemuselt formalistlikum ning mitte nii

140 EKO14.10.2004, C-36/02 *Omega Spielhallen- und Automatenaufstellungs GmbH*.

paindlikku tõlgendamist võimaldav kui enamik olemasolevad liikmesriikide siseriiklikud õigused. Nõustuda võib F. Gómez'i ja J. J. Ganuza'ga, kelle hinnangul tooks Euroopa Liidu tsiviilkoodeks kaasa reguleeritavate valdkondade märkimisväärse formaliseerumise. Paljude liikmesriikide tsiviilkoodeksid loodi 19. sajandi kodifitseerimise ajastul, kuid regulatsioonide sisu pärineb veelgi varasemast ajast, tihti juba Rooma õigusest. Seetõttu on liikmesriikide siseriiklikel regulatsioonidel avatud iseloom, mis soosib loomingulist tõlgendamist, et sobitada reeglid tänapäevasesse konteksti. Euroopa Liidu harmoneeritud eraõigus on formalistlikum ja vähem kontekstitundlik kui olemasolevad liikmesriikide koodeksid.¹⁴¹

F. Gómez selgitab eeltoodud väidet Euroopa Liidu õiguse formalistliku olemuse kohta oma varasemas artiklis: “Üks mõõde, mida ei tohi alahinnata on, et vaatamata selle vormile on lepinguõigus Euroopas *de facto* kohtute loodud õigus, seda isegi riikides, kus üldine lepinguõigus ja konkreetsete lepingute kohta käivad sätted on kodifitseeritud. Selle üheks põhjuseks on, et lepinguõiguse sätted on pigem vanad reeglid, need on olnud õigussüsteemide osaks juba kaua aega. Mõnes riigis pärinevad need otseselt või kaudselt kodifitseerimise ajastust ja nende tegelik sisu võib pärineda 18. sajandist või Rooma õigusest. See annab sätetele sõltumata nende kirjapandud vormist mingil määral avatud iseloomu ja võimaldab tavaliselt loomingulisemat (või agressiivsemat, kui seda eelistada) ja vähem formalistlikku tõlgendamist, vähemalt silmas pidades aja möödumist ja vajalikku kohanemist uute oludega. Uued seadused vähemalt Mandri-Euroopa õigustraditsioonis näivad lubavat vähemriskantseid tõlgendusvõimalusi ja formalistlikumat lähenemist.”¹⁴² Ühest küljest ei saa liidu ühtne õigus võimaldada liialt laia tõlgendamist, kuna oluline on tagada selle ühtmoodi tõlgendamine kõigis Euroopa Liidu piirkondades. Samas on oluline võimaldada õiguse rakendajatel arvestada kõigi ühiskonnas toimunud muutustega. Õigus peab olema piisavalt paindlik, et mitte saada takistuseks ühiskondlike suhete toimimisel.

Seega võib ühtlustamisel tekkida raskusi valdkondades, milles on eeltoodud paindlikkuse säilitamine vajalik. Näiteks peab olema võimalik paindlikult tõlgendada nende valdkondade regulatsioone, milles toimub nii kiire areng, et õigusnorme ei ole võimalik piisavalt kiiresti uuendada. Kuna Euroopa Liidus käivad otsustusprotsessid aeglaselt, ei pruugi praktikas toimuda õiguse ajakohastamine piisavalt kiiresti. Sellises olukorras tagab kohtutele jäetud kaalutlusruum õiguse parema vastavuse kaasaja vajadustele. Liiga täpne ning formalistlik regulatsioon võib kiiresti ajale jalgu jääda. Kohtutele suure kaalutlusruumi jätmine võib aga kaasa tuua käesoleva töö punktis 1.2.3.1. analüüsitud probleemi, et liikmesriikide erinevate

141 F. Gómez, J. J. Ganuza (viide 46), p. 43.

142 F. Gómez, pp. 106-107.

tavade ja väärtuste tõttu hakatakse erinevates piirkondades õigust erinevalt tõlgendama. Täielik ühtlustamine toimib seega paremini valdkondades, mis on olemuselt formalistlikumad. Sellest tuleneb, et võlaõiguse üldsätete ning üldiste põhimõtete ühtlustamine saab olema keerulisem kui näiteks konkreetsete tehniliste tarbijaõiguse normide ühtlustamine.

Seoses eeltoodud küsimustega on oluline arvestada ka, et Euroopa Liidu pädevus õiguse ühtlustamisel on piiratud. Käesolevas töös ei lähtuta lahenduste otsimisel küll rangelt liidule aluslepingutega antud pädevuse piiridest, kuid sellel on praktikas tähtsus. Liit on asunud ühtlustama üha ulatuslikumaid küsimusi, selline tegevus on põhjustanud liikmesriikide vastuseisu. Näiteks Euroopa Kohus on pidanud võtma seisukoha küsimuses, kas liit on direktiive andes oma pädevust ületanud. Üks kuulsamaid lahendeid selles valdkonnas on otsus C-376/98¹⁴³ *Tobacco Advertising I*. Lahend sai tuntuks eelkõige seetõttu, et kohus tühistas direktiivi, kuna selle andmiseks ei olnud liidul pädevust. Liidu õiguse tühistamine ei ole kohtu tavaline praktika. P. Dacam kommenteeris lahendit: „Kohus on käitunud nagu tõeline konstitutsioonikohus, kindlustades, et ELi institutsioonid ei ületa oma pädevust.“¹⁴⁴ See näitab, et Euroopa Liidu pädevus on piiratud ning see ei ole alati piisavalt selgelt piiritletud.

Eeltoodud kohtuasja kohtujuristi arvamuses on analüüsitud liidu ja liikmesriikide pädevuse jaotust ja kohtu rolli selle kindlaksmääramisel: „Ühest küljest, ülemäära piiratud kohtu järelevalve võib anda Ühenduse institutsioonidele üldise või piiramatult seadusandliku võimu, mis on vastuolus põhimõttega, et Ühendusel on ainult ükskõik kui ulatuslik, aga ikkagi piiratud kompetents, mis on talle antud aluslepingutega saavutamaks spetsiifilisi eesmärke. See võimaldaks Ühendusel lubamatult tungida liikmesriikide pädevusse. Teisest küljest aga ei saa kohus põhimõtteliselt piirata Ühenduse seadusandlikku tegevust, kui see täidab oma ülesannet kõrvaldada kaupade ja teenuste liikumise takistusi ja moonutusi. Kohtu kui Ühenduse institutsioonide, liikmesriikide ja liidu kodanike usaldusaluse ülesanne on säilitada Ühenduse ja liikmesriikide konstitutsioonilist võimude lahusust objektiivsete kriteeriumite alusel.“¹⁴⁵ Eeltoodust nähtub, et Euroopa Liit ei tohi väljuda talle aluslepingutega antud pädevuse piiridest. See võib praktikas saada takistuseks võlaõiguse ühtlustamisel, kuna kõik reguleerimist vajavad küsimused ei pruugi kuuluda liidu pädevusse.

143 EKo 05.10.2000 C-376/98 *Germany v Parliament and Council*.

144 J. Rozenberg. EU's Tobacco Advertising Ban is Illegal. – The Telegraph. 06.10.2000. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/1369200/EUs-tobacco-advertising-ban-is-illegal.html> (02.02.2014).

145 Opinion of Advocate General Fenelly delivered on 15 June 2000. EKo 5.10.2000 C-376/98 *Germany v Parliament and Council*. Arvutiivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61998CC0376:EN:PDF>. (01.02.2014).

Kokkuvõtteks, Euroopa Liidu õigusel on mitmed eripärad, mis mõjutavad ka võlaõiguse ühtlustamist. Liidu õigust ei saa samastada riikide õigusega. Näiteks võib ühtse õiguse loomist mõjutada liidu piiratud pädevus. Liit ei saa ühtlustada küsimusi, mis ei kuulu aluslepingute kohaselt tema pädevusse. Käesolevas töös ei lähtuta lahenduste otsimisel küll rangelt liidu aluslepingutest tulenevast pädevusest, kuid seda siiski arvestatakse.

1.2.3.3. Huvitatud pooled

Iga seadusandja peab oma töös arvestama isikutega, kelle õigussuhteid loodav akt reguleerima hakkab. Ka käesoleva töö põhiküsimus rõhutab, et võlaõiguse ühtlustamisel peavad õigussuhtes osalejate õigused olema tagatud parimal viisil.¹⁴⁶ Alljärgnevalt analüüsitakse esmalt, kes on Euroopa Liidu võlaõiguse ühtlustamisel huvitatud pooled, seejärel, milles seisnevad nende huvid ning kuidas need õiguse ühtlustamist mõjutavad.

S. Kerber ja W. Grundmann leiavad, et huvitatud pooled on Euroopa Liit, liikmesriigid ja eraõiguslikud huvigrupid. Seejuures jagavad nad pooled kaheks: liit ja liikmesriigid esindavad pakkumust ja eraõiguslikud pooled nõudlust.¹⁴⁷ Käesolevas analüüsis käsitletakse eelkõige võlasuhetes osalejate huve. Võlasuhetes osalejad on eeltoodud jaotuse kohaselt nõudluse poole esindajad. Võlasuhetes võivad praktikas osaleda ka Euroopa Liit ja liikmesriigid, kuid selles rollis esindavad ka nemad nõudluse poolt.

Huvitatud pooli käsitledes on oluline nende määratlus liidu tasandil. Euroopa Liidu senistes eraõiguse ühtlustamise instrumentides omab suurt tähtsust poolte eristamine lähtuvalt nende staatusest õigussuhtes.¹⁴⁸ Eristatakse näiteks nõrgemaid ja tugevamaid pooli. Nõrgemateks poolteks loetakse tarbijaid ning ka väikeseid ja keskmise suurusega ettevõtjaid, tugevamaks pooleks rahvusvahelisi korporatsioone. Nõrgema ja tugevama poole määratlemine sõltub konkreetsest õigussuhtest, väike või keskmise suurusega ettevõtja võib suhetes tarbijatega olla tugevam pool, suhetes rahvusvahelise korporatsiooniga aga nõrgem pool. Isikute staatusest õigussuhtes sõltuvad nende õigused ja kohustused. Sellest tulenevalt võivad erineva staatusega isikute huvid erinevad olla.

146 Millist vahendit on optimaalne kasutada võlaõiguse ühtlustamiseks Euroopa Liidus? Milline peaks olema selle vahendiga ühtlustatud võlaõiguse sisu, et õigussuhtes osalejate õigused oleksid tagatud parimal viisil?

147 S. Kerber, W. Grundmann. *European System of Contract Laws – a Map for Combining the Advantages of Centralised and Decentralised Rule-making. – An Academic Green Paper on European Contract Law.* Kluwer Law International 2002, p. 6.

148 Siinkohal mõeldakse poolte staatuse all nende positsiooni õigussuhtes, see tähendab, kas nad on nõrgemal või tugevamal positsioonil. – F. Cafaggi. *CESL and Pre-contractual Liability: From a Status to a Transaction-Based Approach? – Conference on European Contract Law: A Law-and-Economics Perspective.* The University of Chicago 2012, p. 2.

Isikute jaotamist vastavalt nende staatusele on kritiseeritud. Näiteks soovib F. Cafaggi Euroopa Liidul loobuda seni lepinguõigusele iseloomulikust ja ka EÜMis kasutatavast isikute staatusele tuginevast lähenemisest ning kohaldada tehingupõhist lähenemist.¹⁴⁹ Praktikas jätkab liit aga isikute eristamist sõltuvalt nende staatusest õigussuhtes, plaanitav EÜM süvendab seda veelgi.¹⁵⁰ Seega on Euroopa Liidu õiguses nähtav suund jätkata isikute eristamist nende staatuse põhjal. Sellise jaotuse vajalikkuse ja tõhususe võib küll kahtluse alla seada, kuid liidu õigus on siiani sellisele jaotusele üles ehitatud. Seetõttu nõuab sellest loobumine olulist suuna muutust Euroopa Liidu poliitikas.

Eeltoodud isikute liigitamine sõltuvalt nende staatusest mõjutab Euroopa võlaõiguse ühtlustamist. Näiteks on teadlased arutlenud, kas ühtne õigus peaks kehtima üksnes ettevõtjate ja tarbijate vahelistele lepingutele või ka ettevõtjate omavahelistele ning tarbijate omavahelistele lepingutele.¹⁵¹ Samuti tekib küsimus, millise tasemega kaitset erineva staatusega isikud vajavad.

Õigussuhetes osalejate huvid Euroopa ühtse võlaõiguse loomisel on mitmesugused. S. Kerber ja W. Grundmann leiavad, et õigussuhete poolte jaoks on eelkõige olulised kolm tegurit. Esiteks, valiku ulatus. Näiteks, kas isikud saavad valida ainult Euroopa Liidu ja ühe siseriikliku õiguse vahel või saavad nad valida ka mõne muu liikmesriigi siseriikliku õiguse või isegi regulatsiooni väljastpoolt Euroopa Liitu. Teiseks, milline õigus, kas siseriiklik või Euroopa Liidu õigus on vaikimisi kohalduv. Kui Euroopa Liidu õigus kohaldub vaikimisi, siis peavad õigussuhetes osalejad sellest loobuma, kui nad tahavad valida siseriiklikku õigust. Teine võimalus on, et vaikimisi kohaldub siseriiklik õigus ja isikud saavad eraldi kokku leppida Euroopa Liidu õiguse kohaldumises. Kolmandaks teguriks on, kas ühtne õigus on üksnes piiriüleste tehingute või ka siseriiklike tehingute jaoks.¹⁵² Lisaks eeltoodud teguritele

149 F. Cafaggi selgitab, et Euroopa Liidu lepinguõigus sai alguse tarbijaõigusest, seetõttu tugineb see isikute staatuse keskele lähenemisele. Algselt liigitati lepingud sõltuvalt poolte staatusest õigussuhtes kolmeks: ettevõtjate vahelised, tarbijate vahelised ning ettevõtja ja tarbija vahelised lepingud. Tarbijaõigusi on tänaseks laiendatud ka väikestele ja keskmise suurusega ettevõtjatele suhtes rahvusvaheliste korporatsioonidega, seega on algele isikute kolmikjaotusele lisandunud veel omakorda ettevõtjate jaotamine väikesteks ja keskmise suurusega ettevõtjateks ning rahvusvahelisteks korporatsioonideks. – *Ibid.*

150 F. Cafaggi toob välja, et EÜM suurendab kehtima hakates oluliselt Euroopa Liidu lepinguõiguse isikupõhist fragmenteeritust. EÜM loob müügiõiguse mitmetasandilise regulatsiooni. F. Cafaggi hinnangul väljub mitmetasandilisus järgnevas. Suurte ettevõtjate vahelisi lepinguid reguleerib vaikimisi CISG. Suurte ettevõtjate ning väikeste ja keskmiste ettevõtjate vahelisi lepinguid võib reguleerida EÜM, siseriiklik õigus või CISG, väikeste ja keskmiste ettevõtjate vahelisi lepinguid võib reguleerida EÜM, siseriiklikud õigused või CISG. Lepinguid ettevõtjate ja tarbijate vahel reguleerib EÜM või siseriiklikud õigused. Tarbijate omavahelised lepingud alluvad siseriiklikele süsteemidele. F. Cafaggi hinnangul oleks efektiivsem lähtuda poolte staatuse asemel näiteks poolte positsioonist läbirääkimistel ja asümmeetrilisest informatsiooni jaotusest. Ta teeb ettepaneku asendada staatusel põhinev lähenemine tehingupõhise lähenemisega. See tähendab, et poolte staatuse asemel tuleks arvestada näiteks, kas sõlmitakse tüüpoleping või poolte poolt eraldi läbiräägitud leping. Seejuures ei peaks vaatlema mitte üksikuid tehinguid, vaid tehingute ahelaid, õigussuhteid tervikuna. – *Ibid.*, pp. 3-4.

151 S. Augenhof, p. 202.

152 S. Kerber, W. Grundmann, p. 7.

on veel näiteks oluline, kas ühtne õigus kehtib kõigi erineva staatusega poolte lepingutele või üksnes tehingutele, milles saab eristada nõrgemat ja tugevamat poolt. Erinevatel õigussuhetes osalejatel on mitmesugused huvid, eeltoodud näitlik käsitlus tõi välja neist mõned olulisemad. Edaspidises analüüsis arvestatakse õigussuhetes osalejate erinevate huvidega.

Kokkuvõtteks, Euroopa Liidu õiguse eripäraks on isikute liigitamine sõltuvalt nende staatusest õigussuhetes. Tegemist on liidu õigusele iseloomuliku omadusega, mis mõjutab mitmeid võlaõiguse ühtlustamise küsimusi. Euroopa ühtset võlaõigust luues tuleb teha valik, kas jätkata isikute staatusepõhist eristamist või lähtuda teistsugusest käsitlusest. Erineva staatusega isikutele erineva tugevusega kaitse tagamisest on lähtunud pikka aega ning vaatamata kriitikale ei paista, et liit sooviks sellest käsitlusest loobuda. Ka uues EÜM vahendis lähtutakse isikute staatusepõhisest eristamisest. Sellest tulenevalt võib ka Euroopa ühtse võlaõiguse oluliseks iseloomulikuks jooneks saada õigussuhetes erinevat staatust omavatele isikutele erineva kaitse tagamine. Lisaks eri staatusega isikutele erineva tasemega kaitse tagamise vajalikkusele tuleb ühtset võlaõigust luues lähtuda õigussuhetes osalejate muudest huvidest. Eeltoodust nähtub, et need huvid võivad olla mitmekesised. Ühtset õigust luues tuleb need välja selgitada ja neist lähtuda.

1.2.3.4. Majanduslikud tegurid

Võlaõiguse ühtlustamist mõjutavad mitmed majanduslikud tegurid. Euroopa Liidu peamised argumendid õiguse ühtlustamisel seonduvad sellest tuleneva majandusliku kasuga.¹⁵³ Kuna võlaõigust harmoneeritakse eelkõige siseturu toimimise soodustamise ja sellest tulenevalt majanduse edendamise eesmärgil, on kogu ühtlustamise protsessis oluline arvestada erinevate majanduslike teguritega. Alljärgnevalt analüüsitakse, millised majanduslikud kriteeriumid võlaõiguse ühtlustamist mõjutavad. Seejuures on tuginetud S. Kerberi ja W. Grundmanni mudelile, mis jagab majanduslikud kriteeriumid 6 gruppi: kulud, heterogeensus, teadmised ja innovatsioon, poliitilise säästlikkuse probleemid, sõltuvus traditsioonidest ja järeleproovitud meetoditest, õigussüsteemide vaheline konkurents.¹⁵⁴ Samu majanduslikke tegureid on analüüsinud ka teised autorid,¹⁵⁵ kuid käesoleva analüüsi aluseks on valitud S. Kerberi ja W. Grundmanni¹⁵⁶ mudel, kuna selles esitatakse ka teiste teadlaste poolt käsitletud olulisemad ühtlustamist mõjutavad majanduslikud tegurid süsteemselt nii, et nende omavaheline kattuvus

153 Vt käesoleva töö punkt 1.2.2.

154 S. Kerber, W. Grundmann, p. 6.

155 Vt F. Gómez, p. 89.

156 S. Kerber, W. Grundmann, p. 6.

on minimaalne.¹⁵⁷

S. Kerberi ja W. Grundmanni mudeli esimest ja teist kriteeriumit, kulud ja heterogeensus, tuleb käesoleva töö autori hinnangul arvestada ühtlustamise optimaalseima vahendi valikul. Ülejäänud kriteeriumid on aga vajalikud hindamiseks, kas mingit valdkonda üldse ühtlustada või mitte. Kuna käesoleva töö üheks eesmärgiks on leida, milline ühtlustamise vahend on optimaalseim, analüüsitakse esimest ja teist kriteeriumit põhjalikumalt.

S. Kerberi ja W. Grundmanni esimene majanduslike tegurite grupp hõlmab õigusaktide loomise ja vastuvõtmisega seonduvaid kulusid.¹⁵⁸ Siia kuuluvad näiteks seaduste loomise ja rakendamise püsikulud.¹⁵⁹ Püsikulud on sama suurusega sõltumata sellest, kui paljud isikud õigusaktist kasu saavad, seega toimub Euroopa ühtse võlaõiguse loomisel püsikulude optimeerimine. Ka F. Gómez selgitab, et iga õigusakti vastuvõtmise või muutmisega kaasnevad teatud püsikulud. Seejuures ei sõltu suur osa nendest kuludest õigusaktist kasu saavate isikute hulgast. Ta toob välja, et Euroopa Liidu tasandil õigusaktide loomine on optimaalsem kui üksikutes liikmesriikides eraldi, kuna samade püsikulude juures on õigusaktidest kasusaajaid rohkem. Seejuures rõhutab ta, et majanduslik efektiivsus sõltub õigusakti vastuvõtmiseks valitud meetmetest. Kui iga liikmesriik peab liidu loodud ühtsed standardid siiski eraldi oma õigussüsteemi siseriikliku aktiga vastu võtma, ei pruugi õigusloome majanduslik efektiivsus suureneda.¹⁶⁰ Eeltoodud kriteeriumit tuleb arvestada näiteks optimaalseimat ühtlustamise vahendit valides. Sellest tuleneb, et kogu liidus tsentraalsete õigusaktide loomine on tõhusam kui kõigus liikmesriikides eraldi, seega tuleb kaaluda vahendeid, mis sellist ühtlustamise viisi võimaldavad.

S. Kerberi ja W. Grundmanni esimesse majanduslike tegurite gruppi kuuluvad ka informatsiooni ning tehingutega kaasnevad kulud. See tähendab kulusid, mis kaasnevad õigussuhetes osalejatele näiteks lepingupartneri asukohariigi õiguse tundmaõppimisega.¹⁶¹ Ka nende vähendamiseks on sobiv õiguse täielik ühtlustamine. Kui kogu liidus kehtib ühtne õigus, ei ole isikutel vaja tutvuda erinevate liikmesriikide õigusega. Majanduslike tegurite esimene grupp hõlmab veel õiguskorra terviklikkuse küsimust, kaubandustõkkeid ja

157 S. Kerber ja W. Grundmann ise küll ei käsitle oma mudeli kriteeriumite kattuvusi, kuid teatud määral on need käesoleva töö autori hinnangul olemas. Sellele vaatamata annab nende käsitlus süsteemse ülevaate ühtlustamist mõjutavatest majanduslikest teguritest.

158 S. Kerber, W. Grundmann, p. 9.

159 Püsikulude all mõeldakse õigusaktide loomise, vastuvõtmise ja rakendamisega seotud kulusid, mis ei sõltu õigusakti kasutajate või sellest mingil määral kasu saajate hulgast.

160 F. Gómez, pp. 98-99.

161 S. Kerber, W. Grundmann, p. 9.

konkurentsimoonusi.¹⁶² S. Kerberi ja W. Grundmanni hinnangul vähendab liidu ühtne õigus ühtlasi kaubandustõkkeid ja konkurentsimoonusi.¹⁶³

S. Kerberi ja W. Grundmanni teise grupiga on hõlmatud erinevate liikmesriikide kodanike eelistuste erinevused.¹⁶⁴ Kodanike eelistused ja probleemid on nende hinnangul ülim kriteerium hindamiseks ühtlustamise vajadust. S. Kerberi ja W. Grundmanni hinnangul on eri piirkondades elavate isikute vajadused ja probleemid erinevad, seetõttu peaksid ka seadused olema erinevad. Seega pooldavad teise gruppi kuuluvad argumendid detsentraliseerimist.¹⁶⁵ F. Gómez lisab, et liikmesriikide erinevused seisnevad eelkõige kodanike eelistustes ning jõukuses ning ressursside jaotuses erinevate sotsiaalsete gruppide vahel. Liikmesriikide kodanike eelistuste ja vajaduste erinevused peegeldavad erinevusi riikide tavades ja kultuurides, mis omakorda võivad põhjustada raskusi õiguse eri piirkondades ühesugusel rakendamisel.¹⁶⁶ Eeltoodud kriteeriumid on sarnased eespool käsitletud huvitatud poolte kriteeriumitega. Siiski mõeldakse käesolevas punktis kodanike eelistuste all liidu eri piirkondade eripärasid kui ühtlustamise majanduslikke mõjutajaid, käesoleva töö punktis 1.2.3.3. käsitleti õigussuhetes osalejate, peamiselt ettevõtjate ootuseid õiguse ühtlustamisele. Ühtlustatavate küsimuste ringi piiritlemisel peab aga arvestama ka liidu eri piirkondade erineva arengutasemega ja sellest tulenevate erinevate vajadustega.

Kolmandana käsitlevad S. Kerber ja W. Grundmann tegureid, mida nad nimetavad „teadmised ja innovatsioon“. Ühtlustamisel tuleb arvestada, et kohalikul tasandil on lihtsam olla innovaatiline ja kohanemisvõimeline. Isikute eelistustest ja probleemidest saadakse esmalt teada kohalikul tasandil, seetõttu peaksid kohalikud võimud olema pädevad ka vajalikke regulatsioone kehtestama. Lisaks rõhutavad nad, et ei ole olemas *a priori* optimaalseid parimaid lepinguõiguse reegleid. Ühtlustamata süsteemi puhul toimub parimate reeglite leidmiseks „paralleelne eksperimenteerimise protsess“, see tähendab, et erinevate riikide seadusandjad saavad õppida teiste seadusandjate kogemustest, võtta üle teiste riikide parimaid lahendusi. Sellega suureneb tõenäosus välja töötada parimad reeglid.¹⁶⁷ Kui kaovad õigussüsteemide erinevused, ei saa see protsess enam toimuda. Seega võib ühtlustamine põhjustada languse õigusloome tasemes.

Järgnevad kriteeriumid käsitlevad pigem ühtlustamise vastaseid argumente. Neljandas grupis

162 Need kriteeriumid kuuluvad pigem konkurentsioõiguse valdkonda, seetõttu neid käesolevas töös täpsemalt ei analüüsita.

163 S. Kerber, W. Grundmann, p. 9.

164 *Ibid.*, p. 7.

165 *Ibid.*

166 F. Gómez, pp. 101-102.

167 S. Kerber, W. Grundmann, p. 9.

käsitletakse, et kohalikul tasandil on lihtsam jõuda poliitilistele kokkulepetele, lisaks toimub kohalikul tasandil efektiivsem ühiskondlik järelevalve ressursside jaotuse üle. Seadusloomes on oluline kohandada kiiresti muutuvate asjaoludega ja sellest lähtudes suuta luua ja rakendada reegleid. Seetõttu on lepinguõiguse reguleerimine kohalikul tasandil tõhusam.¹⁶⁸ S. Kerberi ja W. Grundmanni viies grupp hõlmab ajaloolise järjepidevuse kriteeriumit.¹⁶⁹ Kui riigil on tõhus, kvaliteetne ning ajalooliselt sissetöötatud lepinguõigus, millega selle kasutajad on hästi kursis, on ühtlustamise kulud suured. Sel juhul on soovitatav rakendada edasi siseriiklikke süsteeme.¹⁷⁰ S. Kerberi ja W. Grundmanni kuuenda grupi kriteeriumid käsitlevad õigussüsteemide vahelist konkurentsi. Kui on olemas mitu erinevat õigussüsteemi, tekib pooltel võimalus nende vahel valida. Õigussüsteemide vahelise konkurentsi eelisteks on suurem efektiivsus, innovatiivsus ja tõhusam ressursside jaotus. Siiski ei võta teooria loojad kuuenda grupi osas seisukohta, kas see toetab ühtlustamist või mitte ning rõhutavad, et vastus sõltub konkreetsest õiguslikust reeglist.¹⁷¹

F. Gómez on aga kriitiline ühtlustamise vastaste seisukoha suhtes, et õigussüsteemide vaheline konkurents toob kaasa suurema efektiivsuse. Selle üheks peamiseks põhjuseks on, et seadusandjate ainus eesmärk ei ole luua võimalikult tõhusaid seadusi. Seadusandjat mõjutab poliitiline olukord, nende jaoks võib olla oluline võimalikult suur maksutulu, sotsiaalne heaolu või ka valijatele meeldimine.¹⁷² Sellest seisukohast nähtub, et majanduslikud tegurid on kõigest üks aspekt, mida ühtlustamisel arvestatakse.

Eeltoodule tuginedes võib õigussüsteemide vaheline konkurents viia teatud õigusvaldkondades tõhusamate ja optimaalsemate lahenduste leidmiseni. See mudel eeldab aga, et õigussubjektidel on täielik vabadus valida kohalduv õigus ja nad on alati võimelised valima enda jaoks parima lahenduse. Eeltoodud mudel ei toimi praktikas mitmetel põhjustel. Esiteks ei ole õigussubjektidel igas olukorras täielikku valikuvabadust, see on piiratud kindlate õiguskordade ja rahvusvahelise eraõiguse reeglitega. Teiseks ei ole õigussubjektid praktikas piisavalt hästi informeeritud. Ka Euroopa Liit toob ühtlustamise põhjusena välja eri õigussüsteemidega kursisolemise liigsed kulud. Õigussubjektid saavad valida üksnes nende süsteemide vahel, millega nad tuttavad on või millega tutvumiseks neil ressursse on. Ning kolmandaks ei lähtu seadusandjad alati õigussuhte poolte jaoks parima lahenduse leidmisest. Seadusandja peab arvestama ka üldise sotsiaalse heaolu ning näiteks maksutulu

168 *Ibid.*

169 *Ibid.*

170 *Ibid.*

171 *Ibid.*

172 F. Gómez, pp. 100-101.

suurendamisega.

Eeltoodud kriteeriumid, mida nende autorid nimetavad majanduslikeks, hõlmavad ka mitmeid teisi valdkondi. Siiski annavad need ülevaate, millised on täpsemad majanduslikud tegurid, millega võlaõigust ühtlustades arvestama peab. Kuna ka Euroopa Komisjon põhjendab ühtlustamise vajalikkust majandusliku kasuga, on majanduslikud tegurid olulised nii ühtlustamise optimaalseima vahendi kui ka viisi valikul. Majanduslikest teguritest lähtutakse ka alljärgnevas analüüsis.

2. Võlaõiguse ühtlustamise viisid ja vahendid

2.1. Ühtlustamise viisid

Alljärgnevalt otsitakse vastust küsimusele, millistel viisidel saab Euroopa Liidu võlaõiguse ühtlustamine toimuda ning milline on võlaõiguse ühtlustamise jaoks parim, kõige optimaalsem vahend. Sellest tulenevalt, milline on optimaalseim võlaõiguse ühtlustamise tase? Vastust otsides arvestatakse eeltoodud ühtlustamise eesmärgi¹⁷³ ning teiste ühtlustamist mõjutavate teguritega.¹⁷⁴ Kuna erinevad ühtlustamise vahendid võimaldavad ühtlustada erinevatel viisidel, määrab optimaalseim ühtlustamise vahend, milline saab olla ühtlustamise ulatus ja tase. Vastuse leidmiseks eeltoodud küsimustele käsitletakse esmalt erinevaid õiguse ühtlustamise viise, mida liidu institutsioonid või teadlased on viimastel aastatel käsitlenud. Seejärel analüüsitakse üksikute ühtlustamise vahendite sobivust võlaõiguse ühtlustamiseks Euroopa Liidus. Käesolevas töös on ühtlustamise vahendid jagatud kohustuslikkuse järgi. Punktis 2.2.1. analüüsitakse liidu aluslepingute kohaselt liikmesriikide ja/või kõigi isikute jaoks kohustuslike vahendeid. Punktis 2.2.2. käsitletakse uut vahendit, Euroopa ühise müügiõiguse ettepanekut, mida on nimetatud ka valikuliseks instrumendiks ja vabatahtlikuks vahendiks.¹⁷⁵ Punktis 2.2.3. analüüsitakse Euroopa Liidu võlaõiguse ühtlustamise jaoks olulisemaid mudelseaduseid, nende olemust ja mõju liidu õiguse ühtlustamisele.

Euroopa Liidu võlaõiguse ühtlustamiseks on pakutud mitmeid erinevaid viise. Ühtlustamise vahendite leidmisel on lähtutud nii kehtivates aluslepingutes sätestatud ja seni kasutatud võimalustest, kuid lisatud ka viise, mille praktikas kasutamist isegi ettepaneku tegijad tõenäoliseks ei pea või mille kehtestamiseks peab arvatavasti liidu aluslepinguid muutma. Käesolevas magistritöös lähtutakse optimaalseima ühtlustamise vahendi otsimisel küll üldjoontes liidule aluslepingutega antud pädevusest, kuid käsitletakse ka ühtlustamise viise, mille valimisel peab liidu pädevust suurendama.

Näiteks ühe võlaõiguse ulatuslikuma valdkonna, lepinguõiguse ühtlustamiseks on Euroopa Komisjon rohelistes raamatus „Euroopa lepinguõiguse loomise võimalused tarbijate ja ettevõtjate jaoks” välja toonud 7 võimalust: eksperdirühma töö tulemuste avaldamine; ametlik

173 Vt käesoleva töö punkt 1.2.2.

174 Vt käesoleva töö punkt 1.2.3.

175 Vabatahtlikku vahendit kui EÜMi mudelit käsitletakse kohustuslikest ühtlustamise vahenditest ja mudelseadustest eraldi, kuna tegemist on uudse ja erilaadilise ühtlustamise vahendiga. Vaatamata sellele, et EÜM soovitakse vastu võtta määrusena, seega kohustusliku instrumendina, on see õigussuhetes osalejate jaoks valikuline. Kohustuslikuks saab see, kui pooled selle oma õigussuhetele kohalduma valivad, eeldusel, et EÜM määruse ettepanek võetakse 11.10.2011 esitatud kujul vastu.

töövahend seadusandjate jaoks; komisjoni soovitus Euroopa lepinguõiguse kohta; määrus, millega kehtestatakse Euroopa lepinguõiguse vabatahtlik vahend;¹⁷⁶ direktiiv Euroopa lepinguõiguse kohta; määrus, millega luuakse Euroopa lepinguõigus; määrus, millega luuakse Euroopa tsiviilseadustik.¹⁷⁷ Eeltoodud ühtlustamise vahendid on relevantssed käesoleva töö jaoks, kuna neid saab kasutada ka laiemalt võlaõiguse ühtlustamiseks, need ei ole eriomased üksnes lepinguõiguse ühtlustamisele.

Kõik eeltoodud variandid ei ole aga reguleeritavat valdkonda ning liidu poliitilist olukorda arvestades Euroopa Liidu jaoks käesoleval ajal sobivad. Mitmed teadlased on eeltoodud variante kritiseerinud. N. Reich leiab: „Need seitse võimalust, mille komisjon välja on pakkunud, ei ole „päris võimalused“, nagu on väga hästi täheldatud. Ainult kolmas võimalus – komisjoni soovitus ja neljas võimalus – Euroopa lepinguõiguse vabatahtlik vahend, tunduvad olevat realistlikud väljavaated; /.../“.¹⁷⁸ K. Riesenhuber leiab, et mõned komisjoni toodud võimalused saab kohe kindlalt kõrvale jätta, kuna need ei saaks mitte mingil juhul vajalikku toetust.¹⁷⁹ Seejuures ei tähenda eeltoodu, et kõik komisjoni pakutud ühtlustamise vahendid ei sobi võlaõiguse ühtlustamiseks. Need ei ole liidu jaoks praegust olukorda arvestades parim lahendus, tulevikus võivad need sobivaks osutuda. Vahendi sobivus sõltub mitmetest teguritest, näiteks poliitilisest toetusest, liidu majanduse seisundist jne. Ka käesolevas töös optimaalseimat ühtlustamise vahendit otsides arvestatakse neid erinevaid tegureid.

Näiteks pakub komisjon rohelises raamatus viimase variandina välja määruse, millega luuakse Euroopa tsiviilseadustik.¹⁸⁰ Kogu Euroopa Liidus kehtiva tsiviilkoodeksi loomist on kaalutud pikka aega,¹⁸¹ see idee on põhjastanud vastakaid arvamusi ja pälvinud ohtralt kriitikat. Sellise tsiviilkoodeksi loomise võimalust lähitulevikus ei peeta võimalikuks eelkõige, kuna liidul puudub pädevus nii laia valdkonna reguleerimiseks¹⁸² ning mitmete õiguskordadele on kodifitseerimine võõras.¹⁸³ Asjaolu, et komisjon selle variandi uuesti välja tõi näitab aga, et Euroopa tsiviilseadustiku loomise idee võib tulevikus poliitilise olukorra muutudes jälle

176 Vabatahtliku vahendina käsitleb komisjon määrust, millega kehtestatakse vahend, mis saaks igas liikmesriigis teiseks siseriiklikuks õigusrežiimiks, mis annab lepinguosalistele võimaluse valida kahe siseriikliku lepinguõiguse vahel. – Komisjoni 01.07.2010 roheline raamat (viide 4), lk 9.

177 Komisjoni 01.07.2010 roheline raamat (viide 4), lk 7-11.

178 N. Reich. EU Strategies in Finding the Optimal Consumer Law Instrument. – European Review of Contract Law 2012/8, No 1, p. 4.

179 K. Riesenhuber. A Competitive Approach to EU Contract Law. – European Review of Contract Law 2011/7, No 2, p. 116.

180 Komisjoni 01.07.2010 roheline raamat (viide 4), lk 11.

181 Näiteks käsitles Euroopa Parlament seda 26. mai 1989 resolutsioonis liikmesriikide eraõiguse kooskõlastamise tegevuste kohta. – EÜT C 158, 26.06.1989, lk 400-401.

182 K. Gutman. The Commission's 2010 Green Paper on European Contract Law: Reflections on Union Competence in Light of the Proposed Options. – European Review of Contract Law 2011/7, No 2, p. 172.

183 Riigikogu Kantselei õigus- ja analüüsiosakond (viide 5), lk 2.

päevakorda tulla.

S. Augenhoferi¹⁸⁴ arvates tuleneb komisjoni käitumisest, et komisjon ise pooldab rohelises raamatus¹⁸⁵ toodud variantidest vabatahtlikku vahendit. Seda toetas ka Euroopa Parlament.¹⁸⁶ Komisjoni hilisemast tegevusest ongi selgunud, et edaspidiseks ühtlustamise vahendiks on valitud vabatahtlik vahend, 11.10.2011 avaldati komisjoni ettepanek Euroopa ühise müügiõiguse kohta,¹⁸⁷ milles soovitakse ühtlustada liidu müügiõigus vabatahtliku vahendiga.

Pärast eeltoodud rohelise raamatu avaldamist on teadlased keskendunud eelkõige selles pakutud ühtlustamise vahendite analüüsimisele, kuid ühtlustamise viise on pakkunud vähesed. Näiteks on H. Schulte-Nölke toonud e-kaubanduse näitel välja erinevad meetodid, kuidas luua regulatsioon olukorra jaoks, kui isik soovib kaupu müüa mitmesse liikmesriiki: jätkata osadeks jagatud lahendust, kus erinevaid valdkondi reguleeritakse erinevate direktiividega; päritolupõhimõtte kombineeritult vastastikkuse tunnustamisega; Euroopa tarbija- või tsiviilkoodeks; üldine (tarbija)lepinguõiguse raamdirektiiv; valikuline instrument (tarbija)lepingute ja e-kaubanduse jaoks „sinine nupp“.¹⁸⁸ Eeltoodud võimalused ei erine märkimisväärselt komisjoni pakutud variantidest. H. Schulte-Nölke ise lükkab esimesed kolm varianti kõrvale, 4. ja 5. varianti peab ta aga lootustandvateks. Üldine raamdirektiiv peaks tema hinnangul looma raamistiku kõigi teiste valdkonna direktiivide jaoks, koondama definitsioone ja üldisi põhimõtteid, mis kohalduvad kõigile valdkonna direktiividele. Valikulise instrumendi eelisenähtena toob ta välja, et siseriiklikud seadused jäävad küll kehtima, kuid ajapikku võib valikuline instrument saada siseriikliku õiguse allikaks ning seda parandada. H. Schulte-Nölke hinnangul on see kõige proportsionaalsem võimalik ühtlustamise meetod.¹⁸⁹

Eeltoodud erinevatest ühtlustamise vahenditest on praktikas võimalikuks peetud eelkõige direktiive või määrust.¹⁹⁰ Teisi vahendeid on analüüsitud oluliselt vähem. Direktiivid on seni olnud oluliseks võlaõiguse ühtlustamise vahendiks,¹⁹¹ nendega on ühtlustatud mitmeid

184 S. Augenhofer, p. 197.

185 Komisjoni 01.07.2010 roheline raamat (viide 4).

186 Vastusena komisjoni rohelisele raamatule toetas neli viiendikku parlamendi liikmetest vabatahtlikku Euroopa lepinguõiguse normistikku, millega lihtsustatakse piiriüleste tehingute tegemist. – Euroopa Parlamendi 8. juuni 2011. aasta resolutsioon Euroopa lepinguõiguse loomise võimaluste kohta tarbijate ja ettevõtjate jaoks COM(2010)0348 – 2011/2013(INI).

187 Komisjoni ettepanek Euroopa ühise müügiõiguse kohta (viide 6).

188 H. Schulte-Nölke. How to realise the 'Blue Button'? – Reflections on an Optional Instrument in the Area of Contract Law. – R. Schulze, H. Schulte-Nölke. European Private Law – Current Status and Perspectives. Sellier 2011, p. 94.

189 *Ibid.*, pp. 94-95.

190 S. Augenhofer, p. 199.

191 J. Basedow, p. 12.

küsimusi, seetõttu ei soovita nendest veel loobuda. Samas nähtub eeltoodust, et palju toetust on pälvinud ka uus nn vabatahtlik vahend. See näitab, et nii poliitilised kui ka akadeemilised ringkonnad kaaluvad uusi viise võlaõiguse ühtlustamiseks.

Kokkuvõtteks, võlaõiguse erinevaid valdkondi saab ühtlustada mitmete vahenditega. Need erinevad üksteisest nii siduvuse kui ka regulatsiooni ulatuse poolest. Kõik pakutud teoreetilised ühtlustamise viisid ei ole reaalselt poliitilist olukorda ja ühtlustatavat valdkonda arvestades praktikas kasutatavad ning kõik ei sobi liidu eesmärkide saavutamiseks. Optimaalseima võlaõiguse ühtlustamise vahendi valikul on oluline arvestada, millised on Euroopa Liidu olud praktikas. Alljärgnevalt analüüsitakse täpsemalt erinevate ühtlustamise vahendite eeliseid ja puudusi Euroopa Liidu võlaõiguse ühtlustamisel ning otsitakse võlaõiguse ühtlustamise jaoks parimat, optimaalseimat vahendit. Selleks käsitletakse esmalt lühidalt erinevaid vahendeid ning seejärel analüüsitakse, milline neist on optimaalseim.

2.2. Ühtlustamise vahendid

2.2.1. Kohustuslikud vahendid

2.2.1.1. Direktiivid

Eraõiguslikes küsimustes on seni olnud valdavaks Euroopa Liidu õiguse ühtlustamise vahendiks direktiivid, määruseid on kasutatud oluliselt vähem.¹⁹² Direktiivid kogumis moodustavadki praegu suuresti Euroopa eraõiguse.¹⁹³ Liit on harmoneerinud direktiividega mitmeid eraõiguse, sealhulgas võlaõiguse küsimusi.¹⁹⁴ See näitab, et direktiive peetakse tõhusaks õiguse harmoneerimise vahendiks. Alljärgnevalt analüüsitakse, kas direktiivid sobivad ka võlaõiguse ühtlustamiseks Euroopa Komisjoni seatud eesmärgil soodustada siseturu toimimist, täpsemalt lihtsustada piiriülest kaubandust.¹⁹⁵ Esmalt käsitletakse direktiivide ühtlustamise taseme ning teiseks direktiivide reguleerimisala ulatuse sobivust eeltoodud eesmärgi saavutamiseks.

Esiteks analüüsitakse, kas direktiivide võimaldatav harmoneerimise tasand on sobiv võlaõiguse ühtlustamiseks käesoleva töö punktis 1.2.2. toodud eesmärgil. Ühtlustamise eesmärgist nähtub, et vajatakse ühtset normistikku, et vältida vajadust tutvuda erinevate liikmesriikide õigussüsteemidega. Direktiividega ei kehtestata aga ühtset normistikku, vaid

¹⁹² *Ibid.*

¹⁹³ H. Collins, p. 320.

¹⁹⁴ R. Schulze. Changes in the Law of Obligations in Europe. – R. Schulze, F. Zoll (eds.). The Law of Obligations in Europe A New Wave of Codifications. Munich: Sellier 2013, p. 16.

¹⁹⁵ Vt käesoleva töö punkt 1.2.2.

standard, millele liikmesriikide regulatsioon peab vastama. ELTL¹⁹⁶ artikli 288 kohaselt on direktiiv saavutatava tulemuse seisukohalt siduv iga liikmesriigi suhtes, kellele see on adresseeritud, kuid jätab reguleerimise vormi ja meetodite valiku selle riigi ametiasutustele. Seega jääb liikmesriikidele teatud valikuvabadus, nad võivad otsustada, millise vahendiga ning mis viisil liidu seatud tulemus saavutada. Liikmesriigid saavad näiteks säilitada siseriiklikke meetmeid, mis juba vastavad direktiivide nõuetele.¹⁹⁷ Seega ei too direktiivid kaasa liikmesriikide õiguse täielikku ühtlustumist, vaid teatud ühtsete standardite kehtestamise ning õigussüsteemide üksteisele lähenemise.

Direktiividega harmoneeritakse aga praktikas õigust erineval määral. Euroopa Liit alustas küll lepinguõiguse valdkonna reguleerimist tarbijakaitse õiguse valdkonnas vastuvõetud minimaalse ühtlustamise direktiivide abil. See tähendab, et liikmesriikidel oli võimalus säilitada direktiivides sätestatust rangemad nõuded või hakata tulevikus rangemaid nõudeid kohaldama.¹⁹⁸ Viimastel aastatel on aga suurenenud maksimumharmoneerimise osakaal. Maksimumharmoneerimise direktiividega kehtestatakse teatud standard ning liikmesriigid ei tohi kehtestada sellest madalamat ega kõrgemat standardit.¹⁹⁹

Seega on direktiividega praktikas võimalik teatud osas kehtestada ka täielikult ühtseid standardeid. Liidu tasandil ühtsete normide loomine ei ole aga ELTL artikli 288 kohaselt direktiivide eesmärk, selleks otstarbeks on õige instrument määrus. C. Twigg-Flesner on leidnud, et praktikas tunduvad direktiivid olevat juba pigem *de facto* määrused. Näiteks tarbijaõiguse valdkonnas muutuvad direktiivid üha detailsemaks. Tema järeldus on, et kui direktiivid sisaldavad üldiste eesmärkide asemel detailseid reegleid, peaks nende asemel kasutama ühtlustamiseks määruseid.²⁰⁰ Seega, kui soovitakse luua kogu liidus kehtivaid ühtseid norme, on õigem kasutada määruseid. Tuleb märkida, et ka lepinguõiguse rohelistes raamatus²⁰¹ ei käsitle komisjon maksimumharmoneerimise direktiivi loomise võimalust, selle kontekstist ilmneb, et kaalutakse üksnes miinimumharmoneerimise direktiivi.²⁰²

Eeltoodust nähtub, et direktiivide kui õiguse ühtlustamise vahendite eesmärk on kehtestada standardid, mida liikmesriigid järgima peavad, kuid samas jätta liikmesriikidele valikuvabadus regulatsiooni loomisel. Sellest tuleneb aga, et direktiividega ühtlustamisel

196 Euroopa Liidu lepingu ja Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioonid. ELT C 83, 30.03.2010.

197 C. Twigg-Flesner. Good-Bye Harmonization by Directives, Hello Cross-Border only Regulation? – A way forward for EU Consumer Contract Law. – European Review of Contract Law 2011/7, No 2, p. 243.

198 Komisjoni ettepanek Euroopa ühise müügiõiguse kohta (viide 6), lk 5.

199 Riigikogu Kantselei õigus- ja analüüsiosakond (viide 5), lk 1.

200 C. Twigg-Flesner, p. 245.

201 Komisjoni 01.07.2010 roheline raamat (viide 4).

202 *Ibid.*, lk 10.

võivad liikmesriikide siseriiklikud regulatsioonid üksteisest märkimisväärselt erineda isegi harmoneeritud valdkondades. E. O'Hara O'Connor nimetab direktiividega ühtlustamist pigem minimaalse kaitse tagamiseks kui harmoneerimiseks. Ta rõhutab, et direktiividega ühtlustamisel on erinevuste säilimine liikmesriikide õiguses paratamatu.²⁰³ C. Twigg-Flesner leiab, et kuigi direktiividega on kõrvaldatud mõned erinevused liikmesriikide õiguses, ei ole selle instrumendiga suudetud luua ühtset õiguslikku raamistikku isegi kõige ulatuslikumalt harmoneeritud tarbijaõiguse valdkonnas.²⁰⁴

Seega säilivad direktiividega ühtlustamisel liikmesriikide erinevad õigussüsteemid. Komisjoni seatud võlaõiguse ühtlustamise eesmärk on aga kaotada õigussuhetes osalejate vajadus tutvuda siseturul piiriüleste lepingute sõlmimisel erinevate õigussüsteemidega. Sellest tuleneb, et direktiividega ühtlustamisel ei ole võimalik ühtlustamise eesmärki täita. Komisjon on samuti eeltoodud probleemi käsitletud ning ühe võimaliku lahenduse pakkunud rohelises raamatus.²⁰⁵ Selles soovitakse ette näha, et kui liikmesriik kehtestab direktiivis ette nähtud standardist teistsuguse standardi, peab see liikmesriik tekkinud erinevustest komisjoni teavitama. Komisjon leiab, et need erinevused peaks avaldama, see suurendab nende hinnangul läbipaistvust piiriüleselt tegutsevate tarbijate ja ettevõtjate jaoks.²⁰⁶ Eeltoodud lahendus ei kaota aga erinevusi liikmesriikide õigustes, see tagab üksnes õigussuhetes osalejate teavitamise teatud erinevustest liikmesriikide õigussüsteemides. Isikute jaoks jääb alles vajadus olla kursis liikmesriikide erinevate õigussüsteemidega. Eeltoodud lahendus ei muuda võõra õiguskorraga tutvumist märkimisväärselt lihtsamaks.

Teiseks analüüsitakse, milline on direktiivide reguleerimisala ulatus. Käesoleva töö punkti 1.2.2. kohaselt on ühtlustamise eesmärgist tulenevalt optimaalseim luua võimalikult terviklik ühtne võlaõiguse normistik. Mitmed võlaõiguse küsimused, mis on siseturu efektiivse toimimisega enim seotud, on juba direktiividega harmoneeritud.²⁰⁷ Seni on aga direktiividega ühtlustatud pigem üksikuid võlaõiguse küsimusi, näiteks tarbijaõigust ja informeerimiskohustusi. Aja jooksul on liit hakanud direktiividega üha ulatuslikumaid valdkondi reguleerima. S. Kerber ja W. Grundmann toovad selle üheks varasemaks näiteks, et müügidirektiiviga²⁰⁸ muutus ühenduse lepinguõiguse regulatsioon oluliselt

203 E. O'Hara O'Connor. The Limits of Contract Law Harmonization. – European Journal of Law and Economics 2012/33, No 3, p. 507.

204 C. Twigg-Flesner, p. 242.

205 Komisjoni 01.07.2010 roheline raamat (viide 4), lk 10.

206 *Ibid.*

207 A. Värvi. Alusetu rikastumise regulatsiooni ühtlustamine Euroopa Liidus. – Juridica 2008/4, lk 230.

208 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. mai 1999 direktiiv 1999/44/EÜ, tarbekaupade müügi ja nendega seotud garantiide teatavate aspektide kohta. – EÜT L 171, lk 12; ELT eriväljaanne 15/04, lk 223.

laiaulatuslikumaks.²⁰⁹ Uue tarbijaõiguse direktiiviga kehtestatakse samuti senisest ulatuslikum regulatsioon.²¹⁰ Seega on võimalik luua ulatuslikke raamdirektiive, mis ühtlustavad laiu valdkondi. Võlaõigus hõlmab aga suurt osa tsiviilõigusest. Valdkonna ulatust arvestades võib selle ühtlustamine direktiividega põhjustada liigset killustumist. Direktiivid on eelkõige sobivad kitsaste valdkondade ühtlustamiseks. Ka S. Augenhofers toob välja, et direktiivid on sobiv ühtlustamise vahend, kui soovitakse ühtlustada üksikuid isoleeritud küsimusi. Kui aga soovitakse ühtlustada ulatuslikumat valdkonda, ei ole direktiivide kasutamine hea lahendus. Ta leiab, et kui uut õigust, mida peab siseriiklikku õigusesse üle võtma, on väga palju, on parem kasutada määruseid, sest see tagab, et uut õigust hakatakse ka ühtmoodi kohaldama ja tõlgendama.²¹¹

Eeltoodule tuginedes on direktiividel kui võlaõiguse ühtlustamise vahenditel mitmeid puudusi. Senine ühtlustamine on näidanud, et direktiivid sobivad teatud võlaõiguse küsimuste harmoneerimiseks, kuid need ei ole parim viis valdkonna ulatuslikumaks ühtlustamiseks. Võlaõigus on lai valdkond, direktiividega ühtlustatakse aga pigem kitsaid ja tehnilisi küsimusi. Liidu tegevuses on küll liigutud üha laiemate raamdirektiivide vastuvõtmisele, kuid kogu võlaõiguse üksnes direktiividega harmoneerimine võib muuta selle fragmenteerituks.

Analüüsides käesoleva töö punktis 1.2.3. toodud ühtlustamist mõjutavaid tegureid nähtub, et direktiividel kui ühtlustamise instrumentidel on nii eeliseid kui puudusi. Esiteks, direktiivid lubavad arvestada riigis valitsevate väärtuste ja tavadega. Liikmesriikidel jääb teatud vabadus otsustada, milliste vahenditega seatud eesmärgid saavutatakse. See tähendab, et nad saavad arvestada oma riigi eripäradega. Direktiividega õiguse osalist harmoneerimist toetab asjaolu, et igal liikmesriigil on välja kujunenud oma sotsiaalse õigluse mall, mida on kujundanud rahva kollektiivne identiteet.²¹² See võib eri liikmesriikides märkimisväärselt erinev olla ka küsimustes, mis traditsiooniliselt kuuluvad Euroopa Liidu pädevusse, näiteks ei nõustu Põhjamaad tarbijaõiguste täieliku ühtlustamisega, kuna nende standardid selles valdkonnas on Euroopa Liidu omadest kõrgemad.²¹³ Seega on direktiividega ühtlustamine poliitiliselt vastuvõetavam kui täielik ühtlustamine.

Ühtlustamise majanduslike tegurite kohaselt ei ole direktiivid optimaalseim ühtlustamise

209 S. Kerber, W. Grundmann, p. 4.

210 Uus tarbijaõiguste direktiiv on hea näide horisontaalsest direktiivist, millega Euroopa Liit loob sidusaid reegleid ning ühtlasi teatud valdkondades õiguse täielikust ühtlustamisest Euroopa Liidu tasandil. – Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. oktoobri 2011 direktiiv 2011/83/EL, tarbija õiguste kohta, millega muudetakse nõukogu direktiivi 93/13/EMÜ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 1999/44/EÜ ja millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 85/577/EMÜ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 97/7/EÜ. ET L304 lk 64-88.

211 S. Augenhofers, p. 201.

212 H. Collins, p. 321.

213 *Ibid.*

vahend. Esiteks peavad kõik liikmesriigid direktiividega seatud eesmärgid oma siseriiklikusse õigusesse üle võtma, see tähendab, et iga riik peab eraldi kandma seadusloomega seatud kulud. Lisaks on kandnud liit kulud seoses direktiivi loomisega. Teiseks peavad kõik õigussuhetes osalejad uue regulatsiooniga kursis olemiseks kulutusi tegema. Direktiivide alusel muudetakse riikide siseriiklikku õigust, see tähendab, et kõik õigussuhetes osalejad, isegi need, kes ühtlustatud õigust piiriülesteks tehinguteks ei vaja, peavad muudatustega kursis olema. Kolmandaks ei kao õigussuhetes osalejate vajadus olla piiriüleste tehingute sõlmimisel kursis mitmete erinevate liikmesriikide õigussüsteemidega.

Seega ei ole direktiivid Euroopa Liidu võlaõiguse ühtlustamiseks optimaalseim vahend arvestades ühtlustamise eesmärki ning võlaõiguse valdkonna eripärasid. C. Twigg-Flesner leiab, et senine direktiividega harmoneerimine ei ole viinud ühtse ja sidusa liidu õiguse loomiseni isegi tarbijaõiguses. Ühtse õiguse asemel on igas liikmesriigis loodud erinev segu Euroopa Liidu reeglitest ja siseriiklikust õigusest. Senine ühtlustamine on üksnes muutnud liikmesriikide õigussüsteemide erinevusi selle asemel, et need kaotada.²¹⁴

2.2.1.2. Määrused

Direktiivide kõrval on teiseks levinud õiguse ühtlustamise vahendiks määrused. Eraõiguse valdkonnas on aga seni määruseid kui ühtlustamise vahendeid kasutatud oluliselt vähem kui direktiive.²¹⁵ Määruste olemuse määratleb ELTL²¹⁶ artikkel 288, mille kohaselt kohaldatakse määruseid üldiselt, need on tervikuna siduvad ja vahetult kohaldatavad kõikides liikmesriikides. Alljärgnevalt analüüsitakse määruse kui õiguse ühtlustamise vahendi sobivust võlaõiguse ühtlustamiseks arvestades ühtlustamise eesmärki.²¹⁷

Võlaõiguse määrustega ühtlustamiseks on mitmeid viise. Esiteks saab määrus asendada liikmesriikide siseriiklikud võlaõigused, luues kogu liidus kehtiva ühtse võlaõiguse. Teiseks saab määrusega kehtestada liikmesriikide õiguse kõrvale liidu nn 29. õiguskorra.²¹⁸ See

214 C. Twigg-Flesner, p. 241.

215 *Ibid.*, p. 243. Võlaõiguse valdkonnas ei ole määrustega ühtlustamine levinud. Määrustega reguleeritakse eraõiguses eelkõige rahvusvahelise eraõiguse valdkonda. Näiteks Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 17.06.2008. a määrus (EÜ) nr 593/2008, lepinguliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta. – ELT L 177, 04.07.2008, lk 6-16; Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 11.07.2007. a määrus (EÜ) nr 864/2007, lepinguväliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta. – ELT L 199, 31.7.2007, lk 40-49. Rahvusvahelise eraõiguse määrused ei ole aga õiguse ühtlustamise meetmed käesoleva töö mõttes. Kollisiooninormid ei kõrvalda oma olemuse tõttu erinevusi materiaaõiguslike normide vahel, vaid aitavad ainult kindlaks määrata siseriikliku materiaaõiguse, mida piiriülese tehingu suhtes kohaldatakse, kui saab valida mitme erineva siseriikliku õiguse vahel. – Komisjoni 11.10.2011 teatis Euroopa Parlamendile, Nõukogule, Euroopa Majandus- ja sotsiaalkomiteele. Euroopa ühine müügiõigus, mille eesmärk on lihtsustada piiriüleste tehinguid siseturul. Brüssel, KOM(2011) 636 lõplik.

216 Euroopa Liidu lepingu ja Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioonid. ELT C 83, 30. märts 2010.

217 Vt käesoleva töö punkt 1.2.2.

218 Varem nimetati sellist vahendit 28. õiguskorraks. Selle termini all mõeldakse liidu loodud õiguskorda, mis kehtib liikmesriikide õiguste kõrval. Kuna Euroopa Liidul on käesoleva töö kirjutamise ajal 28 liikmesriiki, kasutatakse

tähendab et liikmesriikide õigussüsteemide kõrvale luuakse ka liidu ühtse võlaõiguse normistik, mida õigussuhetes osalejad kohalduvaks õiguseks valida saavad. Eeltoodud võimalus kehtestada liikmesriikide õigussüsteemide kõrvale liidu ühtne õigus saab olla omakorda teostatav kahel viisil. Esiteks saab luua liidu enda õigusrežiimi, mis kehtib 28 liikmesriigi õiguse kõrval 29. õiguskorrana ning on rahvusvahelise eraõiguse mõttes eraldi õiguskord. Teine võimalus on EÜM vabatahtliku vahendi mudel, millega kehtestatakse iga liikmesriigi teine siseriiklik õigusrežiim.²¹⁹

Eeltoodud nn 29. õiguskorra vahendite erinevus seisneb selles, et liidu ühtne õigus iga liikmesriigi teise siseriikliku õigusrežiimina ei ole rahvusvahelise eraõiguse mõttes valitav õigus. See on iga liikmesriigi teine siseriiklik õigus ning isikud saavad seda valida alati, kui kollisiooninormide alusel kohaldub õigussuhtele mõne liikmesriigi õigus. Õigussuhetes osalejad valivad sel juhul, kas nad soovivad, et nende õigussuhtele kohaldub selle liikmesriigi enda seadusandja loodud õigus, nn esimene režiim või Euroopa ühine õigus, nn teine siseriiklik režiim. See ei ole aga valik rahvusvahelise eraõiguse mõttes, kuna tegu on siseriiklike õigussüsteemidega. 29. õiguskorra saab aga luua ka eraldi rahvusvahelise eraõiguse kohaselt valitava õigusena. Seega oleks liidu ühtne õigusrežiim käsitletav rahvusvahelise eraõiguse mõttes kui riigi õiguskord. See tähendab, et õigussuhetes osalejad saavad rahvusvahelise eraõiguse reeglite alusel valida, kas nende suhtele kohaldub mõne liikmesriigi või liidu õiguskord.²²⁰

Kõiki eeltoodud võimalusi ühendab, et sõltumata määruse täpsemast olemusest luuakse sellega ühtne normistik, mis kehtib kogu liidus samal kujul. Määrusega toimub sõltumata selle täpsest vormist õiguse täielik ühtlustamine kogu liidus. Seejuures võivad mõnel juhul liidu ühtse õiguse kõrval kehtima jääda ka liikmesriikide siseriiklikud õigused. Selline ühtlustamise viis võimaldab saavutada eesmärgi pakkuda õigussuhetes osalejatele ühtset normistikku ning kaotada vajadus olla kursis mitmete liikmesriikide õigusega.²²¹ Määrustega loodud õigust ei võta liikmesriigid eraldi oma õiguskorda üle, samuti puudub neil võimalus seda muuta, seega kehtib kogu liidus sama normistik, õigussuhetes osalejad ei pea tutvuma näiteks erinevate liikmesriikide versioonidega samast määrusest.

Ka määruste võimalik reguleerimisala sobib ühtlustamise eesmärgi saavutamiseks. Määruste

käesolevas töös terminit 29. õiguskord.

219 Nn vabatahtlikku vahendit analüüsitakse käesoleva töö punktis 2.2.2., kuna seda on peetud täiesti uudseks ühtlustamise vahendiks. Seetõttu käsitlevad ka mitmed teadlased seda tavapärasest määrustega ühtlustamisest eraldi.

220 Käesolevas töös ei käsitleta liidu pädevuse küsimust 29. õiguskorra kehtestamisel, kuna töö maht on piiratud. Töö sissejuhatuses toodud eesmärgi kohaselt otsitakse käesolevas töös kõige optimaalsemaid lahendusi sõltumata sellest, kas nende elluviimiseks peab praktikas liidu pädevust suurendama.

221 Vt täpsemalt käesoleva töö punkt 1.2.2.

reguleerimisala saab olla erinev. Näiteks on Euroopa Komisjon pidanud võimalikuks kehtestada määrusega nii Euroopa lepinguõigus kui ka Euroopa tsiviilseadustik.²²² EÜM ettepanek sisaldab näiteks müügiõiguse normistikku.²²³ On avaldatud arvamust, et ainus viis õigusvaldkonna kodifitseerimiseks on määruste kaudu.²²⁴ Seega on määrustega võimalik reguleerida väga laiu valdkondi, isegi kogu tsiviilõigust. Võlaõiguse ühtlustamise eesmärgist tuleneb vajadus kehtestada ulatuslik ja sidus võlaõigus. Üksnes mingi valdkonna terviklik regulatsioon välistab õigussuhetes osalejate vajaduse kasutada liikmesriikide erinevaid siseriiklikke õigussüsteeme. Määrustega on võimalik kehtestada piisava ulatusega õigussüsteem.

Eeltoodust nähtub, et määruste kui ühtlustamise vahenditega on võimalik saavutada ühtlustamise eesmärk. Määrustega on võimalik luua kogu liidus kehtiv ühtne normistik, mis reguleerib kogu võlaõigust. Seega saab määrus olla parim ja optimaalseim ühtlustamise vahend. Määruse vastuvõtmisel võib aga tõusetuda probleeme seoses teiste ühtlustamist mõjutavate teguritega. Esiteks on määrusega kogu liidus ühtset normistikku kehtestades keeruline arvestada kõigis liikmesriikides kehtivate väärtuste, tavade ja arusaamadega. Liikmesriikide õigussüsteemid, -terminoloogia ning -mõisted on erinevad.²²⁵ Kõigi liikmesriikide jaoks sobiva võlaõiguse normistiku loomine on keeruline protsess. Teiseks, ulatuslikke valdkondi reguleerivate määruste loomiseks võib tõusetuda vajadus laiendada liidule aluslepingutega antud pädevust. Kolmandaks oluliseks takistuseks on liikmesriikide vastuseis õiguse täielikule ühtlustamisele, eriti määrusega, mis asendab liikmesriikide siseriikliku õiguse.²²⁶ Eeltoodud takistused võivad osutada praktikas oluliseks ning välistada määruse kui ühtlustamise vahendi kasutamata selle optimaalsusele.

Määruse kasutamine on kooskõlas mitmete ühtlustamise majanduslike kriteeriumitega, see optimeerib näiteks seadusloomega seotud püsikulud. Euroopa Liidu loodud normistiku kasutajate arv on oluliselt suurem kui siseriiklike õigusaktide kasutajate hulk. Samuti vähendab ühtne võlaõiguse määrus informatsiooni ning tehingutega kaasnevaid kulusid, see tähendab, et õigussuhetes osalejad peavad liidusiseseid tehinguid sõlmides olema kursis vaid ühe õiguskorraga selle asemel, et panustada ressursse tutvumaks mitmete liikmesriikide õigussüsteemidega.

222 Komisjoni 01.07.2010 roheline raamat (viide 4), lk 10-11.

223 Komisjoni ettepanek Euroopa ühise müügiõiguse kohta (viide 6), lisa 1, lk 15-116.

224 J. Basedow, p. 9.

225 C. Twigg-Flesner, p. 245.

226 Käesoleva töö punktis 1.2.1. on analüüsitud, et mitmed liikmesriigid on vastu siseriiklike koodeksite liidu õigusega asendamisele.

Kokkuvõtteks, määruse kui käesoleva töö punktis 1.2.2. toodud eesmärgil võlaõiguse ühtlustamise vahendi eeliseks on selle tervikuna siduvus ja vahetult kohaldatavus kõigis liikmesriikides. Määrus on optimaalne vahend võlaõiguse täielikuks ühtlustamiseks kõigis liikmesriikides arvestades ühtlustamise eesmärki. Suurimaks takistuseks võlaõiguse määrusega ühtlustamisel on liikmesriikide poliitiline vastuseis õiguse täielikule ühtlustamisele, praktikas võib veel osutada vajalikuks liidu pädevuse laiendamine. Eespool on analüüsitud, et mitmed liikmesriigid on vastu siseriiklike tsiviilkoodeksite asendamisele liidu ühtse õigusega kultuurilis-rahvuslikel põhjustel. Seega on määrusega võimalik saavutada ühtlustamise eesmärk, kuid poliitilist olukorda arvestades ei ole määrus kui siseriiklike õiguseid asendav võlaõiguse ühtlustamise instrument mitmetes ringkondades vastuvõetav.

2.2.2. Euroopa ühise müügiõiguse (EÜM) mudel kui vabatahtlik vahend

Käesolevas töös analüüsitakse eeltoodud kohustuslikest ühtlustamise vahenditest eraldi nn vabatahtlikku vahendit ehk valikulist instrumenti. See on liidu jaoks uudne õiguse ühtlustamise vahend, määrus, millega luuakse iga liikmesriigi olemasoleva siseriikliku õiguse kõrvale teine siseriiklik õigusrežiim, sellega ei muudeta seni kehtinud liikmesriikide siseriiklike õiguseid.²²⁷ Vaatamata sellele, et tegemist on määrusega, analüüsitakse vabatahtlikku vahendit kohustuslikest instrumentidest eraldi, kuna see on erinev seni loodud määrustest. Määrus kui ühtlustamise vahend loob tavaliselt kogu liidus kehtiva ühtse normistiku, mis on kohustuslik kõigile õigussuhetes osalejatele. Vabatahtliku vahendi alusel kehtestatud normistik on õigussuhetes osalejate jaoks kohustuslik üksnes siis, kui nad selle valivad, see ei asenda liikmesriikide kehtivat õigust, vaid astub selle kõrvale. Euroopa Komisjon on teinud ettepaneku võtta sellise vahendiga vastu Euroopa ühine müügiõigus,²²⁸ seetõttu nimetatakse vabatahtlikku vahendit käesolevas töös ka EÜM mudeliks. Vahendi sobivust võlaõiguse ühtlustamisel analüüsitakse EÜM ettepaneku näitel.²²⁹

11.10.2011 tegi Euroopa Komisjon ettepaneku EÜM määruse²³⁰ vastuvõtmise kohta. Selle määruse vastuvõtmisel lisandub liidu õiguskorda uudne liidu õiguse ühtlustamise vahend, millega ühtlustatakse oluline osa võlaõigusest, müügiõigus. Eeltoodud määruse lisa 1 sisaldab EÜMi normistikku, millest saab vastuvõtmise korral Euroopa ühine müügiõigus. Sisu poolest

227 Komisjoni ettepanek Euroopa ühise müügiõiguse kohta (viide 6), lk 17.

228 *Ibid.*

229 Seejuures ei mõeldaks selle all EÜM normistikku, vaid EÜM mudelit kui õiguse ühtlustamise vahendit.

230 Kuigi tegemist on määrusega, ei liigitata Euroopa ühist müügiõigust käesoleva töö punktis 2.2.1. käsitletud vahendite hulka, kuna see on vormilt erinev kõigist eelkäsitletud ühtlustamise vahenditest. I. Kull on nimetanud ühise müügiõiguse ettepaneku kõige uuenduslikumaks osaks vormi, millises uus reeglistik kehtestatakse. – I. Kull (viide 8), lk 156.

põhineb EÜM osaliselt CISGil, PECLil ja DCFRil.²³¹ Alljärgnevalt käsitletakse esmalt EÜMi kui uue õiguse ühtlustamise vahendi üldist olemust, selle vormi ning sobivust Euroopa Liidu võlaõiguse ühtlustamiseks.

Vabatahtlik vahend loob teise lepinguõiguse süsteemi iga liikmesriigi siseriikliku õiguskorra raames. Õigussuhetes osalejad saavad seega valida kahe siseriikliku õigussüsteemi vahel.²³² Näiteks kui EÜM hakkab kehtima, peavad pooled lepingut sõlmides otsustama, kas sellele kohaldub liikmesriigi seadusandja poolt vastu võetud müügiõigus, mis on igas liikmesriigis erinev, või teine siseriiklik müügiõigus EÜM, mis on kõigis liikmesriikides sama. Seejuures kohaldatakse EÜMi piiriüleste lepingute puhul, selleks peab olema lepingupoolte selgelt väljendatud kokkulepe.²³³ Seega on EÜM nn *opt in* vahend. Õigussuhtele, millele pooled soovivad kohaldada EÜMi, ei rakendata muid siseriikliku õiguse sätteid. Küsimustes, mida EÜM ei reguleeri, kohalduvad siseriikliku seadusandja poolt vastu võetud sätted.²³⁴

Liikmesriikide siseriiklikud õigused jäävad vabatahtliku vahendi vastuvõtmisel kehtima, neis ei tehta sellega muudatusi. Seejuures, ei ole vabatahtliku vahendi valimisel õigussuhetes osalejate jaoks tegu kohalduva õiguse valimisega rahvusvahelise eraõiguse kollisiooninormide mõttes. Näiteks EÜMist saab kehtima hakates siseriiklik õigus, valik tehakse siseriikliku õiguse osas. EÜM ei mõjuta rahvusvahelise eraõiguse regulatsiooni kohaldumist.²³⁵ Kui leping on piiriülene, on ka edaspidi vaja määrata kindlaks, millise riigi õigus kohaldub.²³⁶ See tähendab, et rahvusvaheline eraõigus Rooma I ja teatud juhtudel ka Rooma II määrus ei kaota oma tähtsust. EÜM kui kõigi liikmesriikide teine siseriiklik õigusrežiim²³⁷ saab lepingule kohalduda ainult siis, kui rahvusvahelise eraõiguse reeglite kohaselt kohaldub sellele mõne liikmesriigi õigus.²³⁸ Praktikas vähendab vabatahtlik vahend aga raskusi kohalduva õiguse kokkuleppimisel, kuna igas liikmesriigis kehtib sama normistik. Liikmesriikide endi seadusandjate loodud õigus kohaldub EÜMi kehtimahakkamisel näiteks üksnes küsimustes, mida EÜM ei reguleeri.²³⁹ Seega, kui vabatahtlik vahend sisaldab piisvavalt ulatuslikku regulatsiooni, ei pea pooled liikmesriigi enda õigust kasutama.

231 *Ibid.*, lk 157; samuti M. Hesselink. How to Opt Into the Common European Sales Law? Brief Comments on the Commission's Proposal for a Regulation. – European Review of Private Law 2012/20, No 1, p. 198.

232 Kui EÜM määruse ettepanek võetakse 11.10.2011 esitatud kujul vastu.

233 Komisjoni ettepanek Euroopa ühise müügiõiguse kohta (viide 6), lk 8. Iseenesest on sellist instrumenti võimalik luua ka siseriiklikele tehingutele kohalduvaks, suunatus piiriülestele tehingutele tuleneb ühtlustamise eesmärgist soodustada piiriülest kaubandust ja liidu pädevuse piirangutest. Kui leitakse, et ühine õigus võiks kehtida kõigile tehingutele, on selline instrument samuti sobiv.

234 Kui poolte vahel puudub teistsugune kokkulepe (näiteks lepingu mõnele osale välisriigi õiguse kohaldamine).

235 Komisjoni ettepanek Euroopa ühise müügiõiguse kohta (viide 6), lk 17-18.

236 *Ibid.*, lk 6.

237 Kui EÜM määruse ettepanek võetakse 11.10.2011 esitatud kujul vastu.

238 G. Conte, p. 69.

239 Kui pooled valivad EÜMi oma õigussuhtele kohalduvaks õiguseks.

Vabatahtlik vahend saab olla optimaalseim võlaõiguse ühtlustamise instrument arvestades käesoleva töö punktis 1.2.2. toodud ühtlustamise eesmärki. See loob kogu liidus kehtiva ühtse normistiku. Kui ühtne normistik on piisavalt ulatuslik, saavad isikud selle alusel lepinguid sõlmida ega pea tutvuma liikmesriikide erinevate õiguskordadega. Näiteks sisaldab EÜM normistik lisaks müügiõiguse sätetele ka mitmeid traditsiooniliselt lepingu- või võlaõiguse üldosasse kuuluvaid sätteid. Vabatahtliku vahendiga on võimalik luua väga ulatuslik regulatsioon, ka kogu võlaõigus. See on olemuselt määrus, määrustega kehtestatava regulatsiooni ulatust analüüsiti käesoleva töö punktis 2.2.1.2. Vabatahtliku vahendiga ei muudeta liikmesriikide kehtivaid võlaõiguse süsteeme, vaid kehtestatakse paralleelne õigussüsteem, mis võib olla sama ulatuslik kui liikmesriikide endi õigussüsteemid. Näiteks S. Grundmann²⁴⁰ leiab, et harmoneerimiseks on optimaalseim teise siseriikliku õiguskorra vorm, kuna see jätab siseriiklikule seadusandjale laia otsustusruumi esimese siseriikliku õiguskorra kujundamisel, samas luuakse ka täielikult ühtlustatud õigus liidu tasandil.

Alljärgnevalt analüüsitakse sellise vahendi eeliseid võrreldes seni kasutatud instrumentidega. D. Staudenmayer toob välja kolm põhjust, miks soovitakse kehtestada valikuline instrument, mitte kohustuslik. Esiteks näitas uue tarbijaõiguste direktiivi vastuvõtmise protsess, et vastuseis õiguse täielikule ühtlustamisele on suur. Selle väljatöötamisel kogeti vastuseisu, mille tulemusel loobuti mitmetest esialgselt kavandatud direktiivi osadest, mis oleksid kaasa toonud täieliku harmoneerimise. See näitas vastuseisu täielikule ühtlustamisele. Teiseks toob täielik ühtlustamine kohustusliku instrumendiga kaasa kulusid kõigile isikutele, ka neile, kes sellest kasu ei saa. Muutustega siseriiklikus õiguses peavad kursis olema kõik isikud, valikulise instrumendiga tutvuvad üksnes need, kes seda soovivad. Kolmandaks leiab D. Staudenmayer, et kuigi kõik ettevõtjad ei vali esialgu EÜMi, on see paljudele siiski kasulik, näiteks e-kaubanduse ja kaugmüügiga tegelevatele ettevõtjatele. Ta leiab, et nendel valdkondadel on suur kasvupotentsiaal, mida praegu veel piisavalt ei kasutata.²⁴¹

EÜMi kui võlaõiguse ühtlustamise instrumendi oluliseks eeliseks on, et see on poliitiliselt vastuvõetavam kui kohustuslikud instrumendid. Esiteks lubab see kehtima jääda liikmesriikide seadusandjate loodud õigusel, luues samas täielikult ühtse liidu õiguse. See ei muuda liikmesriikide olemasolevat õigust. Teiseks, vabatahtlik vahend on kohustuslik üksnes siis, kui isikud selle oma õigussuhtele kohalduvaks õiguseks valivad. Seega konkureerib vabatahtlik vahend siseriikliku müügiõiguse esimese regulatsiooniga. T. Ackermann ja J.-U. Franck on leidnud, et EÜMi tegelik edu sõltub praktikast sellest, kas isikud hakkavad seda

240 S. Grundmann (viide 1), p. 497.

241 D. Staudenmayer, pp. 26-27.

eelistama väljakujunenud rahvuslikele õigussüsteemidele. Lepinguõiguses on isikute jaoks väga tähtis õiguskindlus ja kohtuotsuste ettenähtavus. Vabatahtlik vahend tagab need üksnes juhul, kui see põhineb juba väljakujunenud õigusel.²⁴² Seega saadab vabatahtlikku vahendit edu üksnes siis, kui see vastab isikute vajadustele paremini kui õiguse esimene siseriiklik regulatsioon. Konkurents toob välja valikulise instrumendi nõrkused ja tugevused ning määrab, kas õigussuhetes osalejate jaoks on kasulikum liikmesriikide endi loodud õigus või ühtne liidu õigus.²⁴³ See peaks motiveerima liikmesriikide seadusandjaid oma õigussüsteeme tõhusamaks muutma.

Ühtlustamise majanduslikke kriteeriumeid arvestades on vabatahtlik vahend optimaalne võlaõiguse ühtlustamise instrument. Sellel on kõik käesoleva töö punktis 2.2.1.2. toodud määruse kui ühtlustamise vahendi eelised, kuid poliitiliselt on vabatahtlik vahend vastuvõetavam, kuna selle kõrval jäävad muutumatult kehtima ka liikmesriikide loodud õigused. Vabatahtlik vahend vähendab õigussuhetes osalejate vajadust olla piiriüleseid tehinguid sõlmides kursis mitmete erinevate õiguskordadega, igas liikmesriigis kehtib siseriiklikult sama normistik. Õigusloome püsikulud on vabatahtliku vahendi puhul paremini optimeeritud kui erinevate siseriiklike normistike puhul, samas ei kao liikmesriikide oma normistikud, seega jäävad alles ka nende reformimisega seotud kulud. Selline vahend toob olulise majandusliku säästu isikute jaoks, kes ei vaja ühtset õigust piiriüleste tehingute jaoks. Seni kehtnud liikmesriikide õigused jäävad endiselt kehtima, see tähendab, et isikud, kes soovivad lepinguid sõlmida nende alusel, saavad seda endiselt teha ega pea tutvuma uue õigusega.

Kokkuvõtteks on vabatahtlik vahend optimaalne õiguse ühtlustamise instrument. See vastab ühtlustamise eesmärgile. Ühest küljest luuakse ühtne normistik, mis kehtib kogu liidus samal kujul, liikmesriigid ei saa seda näiteks endale sobivaks kohandada. Samas jäävad kehtima ka liikmesriikide seni kehtinud normistikud. Vabatahtliku vahendiga saab kehtestada ulatusliku normistiku, vajadusel kogu tsiviilõiguse. I. Kull²⁴⁴ on nimetanud vabatahtlikku vahendit esimeseks sammuks teel Euroopa ühise eraõigussüsteemi loomise poole.

242 T. Ackermann, J.-U. Franck. Defects in Consent: An Assessment of Chapter Five of the Proposal for a Common European Sales Law. – European Review of Contract Law 2012/8, No 2, p. 114.

243 K. Riesenhuber (viide 179), p. 117.

244 I. Kull (viide 8), lk 152.

2.2.3. Mudelseadused

2.2.3.1. Mudelseadused võlaõiguse ühtlustamise vahenditena

Mudelseaduste abil on toimunud Euroopa riikide võlaõiguse süsteemide teatud ühtlustumine. Seega saavad mudelseadused olla ühtlustamise vahend. Alljärgnevalt otsitakse vastust küsimusele, mil viisil saab toimuda võlaõiguse ühtlustamine Euroopa Liidus mudelseaduste abil ning kas mudelseadused saavad olla optimaalseim võlaõiguse ühtlustamise vahend.

Terminit mudelseadus saab defineerida mitmeti. Näiteks on Euroopa Komisjon toonud määratluse: „Mudelseadused on aktid, mis on koostatud ühiselt mitme riigi ja/või rahvusvahelise organisatsiooni poolt, et aidata riike oma seadusandlust reformida ja kaasajastada.“²⁴⁵ Käesolevas töös kasutatakse terminit laiemalt kui eeltoodud määratluses. Näiteks ei piiritleta mudelseaduste koostajate ringi, mudelseaduseid võivad luua ka õigusteadlased, akadeemilised institutsioonid jne. Eeltoodud mudelseaduse laiale määratlusele vastavaid akte on palju, käesolevas töös käsitletakse eelkõige neid, mis on teadlaste arvates mõjutanud kõige rohkem Euroopa võlaõiguse ühtlustamist.²⁴⁶ Esmalt käsitletakse valitud mudelseaduseid täpsemalt ning seejärel analüüsitakse mudelseaduste eesmärke, mõju Euroopa Liidu ja liikmesriikide õigusele ning mudelseaduste kui võlaõiguse ühtlustamise vahendite tõhusust ja optimaalsust.

2.2.3.2. Euroopa lepinguõiguse põhimõtted (PECL)

Euroopa lepinguõiguse põhimõtted PECL²⁴⁷ on üks märkimisväärsemaid valitsusväliseid eraõiguse ühtlustamise projekte, rohkem kui kahekümne aasta jooksul kaasati sellesse kõigist liikmesriikidest õigusteadlasi, kes töötasid välja Euroopa lepinguõiguse põhimõtted.²⁴⁸ Need koondas akadeemilisel tasandil võrgustik „Euroopa lepinguõiguse valdkonna komisjon“ professor O. Lando juhtimisel.²⁴⁹ PECL avaldati kolmes osas aastatel 1995-2002.²⁵⁰ Lando komisjoni eesmärgiks oli leida Euroopa Ühenduse lepinguõiguse ühised alused. Nad lähtusid seejuures arvamusest, et üksnes rahvusvaheline eraõigus ei kata ühisturu vajadusi.²⁵¹

245 Euroopa Justiitsvõrgustik tsiviil- ja kaubandusajades. Sõnastik. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/civiljustice/glossary/glossary_et.htm#UniformLaw (27.02.2014).

246 Lähtutud on uuemas kirjanduses enimkäsitletud mudelseadustest. Mitmed aktid, mis on käesoleva töö mõttes mudelseadused, on küll ettevõtjate vahelistes suhetes olulisemad kui käesolevas töös käsitletud mudelseadused, kuid eelistatud on just ühtlustamise seisukohalt olulisi mudelseaduseid.

247 O. Lando, H. Beale (eds.). Samuti O. Lando, E. Clive, A. Prüm, R. Zimmermann (eds.).

248 K. Riedl. The Work of the Lando-Commission from an Alternative Viewpoint. Arvutivõrgus: <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/text/peclintro.html#23>. (06.01.2014).

249 A. Vezyrtzi, p. 15.

250 Vt I ja II osa Arvutivõrgus:

http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/pecl_full_text.htm#pecl1 ja III osa Arvutivõrgus: [http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/8Articles\(EF\).htm](http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/8Articles(EF).htm) (05.02.2014).

251 K. Riedl.

Struktuurilt on PECL pigem tsiviil- või võlaõiguse üldosa kui võlaõigus. Näiteks sisaldab see sätteid lepingute sõlmimise, kehtivuse, tõlgendamise, sisu, täitmise, õiguskaitsevahendite kohta jne. Samas ei sisalda PECL aga eritüübiliste lepingute regulatsiooni.²⁵² Seega sisaldab PECL mitmeid küsimusi, mis traditsiooniliselt kuuluvad võla- või tsiviilõiguse üldosasse. Näiteks kasutati PECLit Eesti tsiviilseadustiku üldosa seaduse eeskujuna.²⁵³

PECLi roll võlaõiguse ühtlustamisel on mitmekülgne. Esiteks on nähtud PECLit kui esimest sammu Euroopa lepinguõiguse koodeksi poole.²⁵⁴ C. von Bar toob välja, et PECLi koostajad tunnetasid sidet oma töö ja Euroopa tsiviilkoodeksi debati vahel ning PECLi esimese ja teise raamatu sissejuhatuses on märgitud, et üheks selle eesmärgiks on olla aluseks tulevasele lepingukoodeksile.²⁵⁵ Eeltoodust tuleneb, et PECL ei olnud üksnes akadeemiline projekt, sellest pidi saama tulevikus ühtlustatud lepinguõiguse alus. Teiseks, PECList sai hiljem teise olulise mudelseaduse, DCFRi üks aluseid.²⁵⁶ DCFR ja PECL omakorda on olnud aluseks EÜM normistiku koostamisel.²⁵⁷ Kolmandaks on PECLit nähtud kui ulatuslikku akadeemilist projekti. Näiteks K. Riedl leiab, et PECLi peamine väärtus on olla „näitlik mudel valikuliseks euroopastumiseks“.²⁵⁸ PECL on tema hinnangul üksnes Lando komisjoni soovitus.²⁵⁹ Neljandaks on PECLit kasutatud aluse ja inspiratsiooniallikana mitmete liikmesriikide õigusreformide läbiviimisel.²⁶⁰ Lisaks saab PECL olla ka isikute õigussuhtele kohalduv õigus. PECLi artikli 1.101 teine lõige sätestab, et need reeglid kohalduvad isikute õigussuhtele, kui pooled on need oma lepingusse inkorporeerinud või valinud, et need reeglid kohalduvad nende lepingule. K. Riedl toob aga välja, et PECL ei pruugi praktikas sobida poolte õigussuhtele kohalduvaks õiguseks, kuna tegu ei ole täieliku eraõiguse süsteemiga, selle reguleerimisulatus on liiga piiratud. PECLis on tegemist siiski põhimõtete, mitte normidega.²⁶¹

Eeltoodu näitab, et PECLi roll Euroopa Liidu võlaõiguse ühtlustamisel on olnud mitmekülgne. Seejuures ei ole käesolevas töös toodud PECLi erinevate otstarvete loetelu

252 Vt O. Lando, H. Beale (eds.). Samuti O. Lando, E. Clive, A. Prüm, R. Zimmermann (eds.).

253 Näiteks on Eesti tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 4 allikaks muuhulgas PECL artikkel 10:106 (2); § 67 allikaks muuhulgas PECL artikkel 1:101 jne. – P. Varul. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne § 4 ja § 67. Tallinn: Juura 2010, lk 14, 216.

254 Vt O. Lando, H. Beale (eds.). *The Principles of European Contract Law, Part I. Performance, Non-performance and Remedies*, D. Nijhoff 1995. preface xvii.

255 C. von Bar. *From Principles to Codification: Prospects for European Private Law*. Arvutivõrgus: http://www.cjel.net/print/8_3-bar/. (11.02.2014).

256 C. von Bar, E. Clive, H. Schulte-Nölke *et al.* (eds.).

257 C. Harvey, M. Schillig. *Conclusion of Contract*. – S. Vogenauer, G. Danneman. (eds.). *The Common European Sales Law in Context: Interactions with English and German Law*. Oxford: Oxford University Press 2013, p. 248.

258 K. Riedl.

259 *Ibid.*

260 Vt käesoleva töö punkt 2.2.3.5.

261 K. Riedl.

ammendav, käsitletakse üksnes võlaõiguse ühtlustamise jaoks olulisemaid küsimusi. PECLi alusel ei ole tänaseks küll vastu võetud Euroopa ühtset tsiviil- ega lepinguõiguse koodeksit, kuid seda on kasutatud nii liikmesriikide õigusreformide läbiviimisel kui ka teise olulise mudelseaduse DCFRi koostamisel. Seega on PECL praktikas soodustanud oluliselt liikmesriikide õigussüsteemide harmoneerumist.

2.2.3.3. UNIDROIT rahvusvaheliste kaubanduslepingute põhimõtted (PICC)

Teise Euroopa Liidu võlaõiguse ühtlustamise valdkonna jaoks olulise mudelseadusena käsitletakse UNIDROIT rahvusvaheliste kaubanduslepingute põhimõtteid. PICCi töötas välja Eraõiguse Ühtlustamise Rahvusvahelise Instituudi UNIDROIT juures moodustatud grupp teadlasi ja praktikuid.²⁶² Selle eesmärk on harmoneerida rahvusvahelise kaubandusõiguse reegleid. PICCi esimene versioon avaldati 1994. a, teine laiendatud versioon 2004. a ja kolmas versioon 2010. a.²⁶³ PICCi preambula kohaselt on selle eesmärk luua üldised reeglid rahvusvaheliste kaubanduslepingutele.²⁶⁴ Seega kohaldub PICC lepingutele, millel on rahvusvaheline mõõde. Lisaks, PICC kohaldub kaubanduslepingutele, seega ettevõtjate lepingutele, see ei kohaldu näiteks ettevõtjate ja tarbijate või tarbijate omavaheliste lepingutele.²⁶⁵ Kui teised käesolevas töös käsitletud mudelseadused on loodud eelkõige Euroopa Liidu vajadusi ja eripärasid arvestades, siis S. Vogenaueri²⁶⁶ arvates „PICC pürgib ülemaailmse kehtivuse poole.“ Sellel on aga oluline regionaalne tähtsus ka Euroopa jaoks.

PICC sisaldab üldist lepinguõiguse regulatsiooni, lisaks ka sätteid, mida mitmetes õiguskordades liigitatakse võlaõiguse üldosasse kuuluvaks. PICC ei sisalda konkreetsete lepingutüüpide regulatsiooni, vaid üldisi sätteid, mis kohalduvad kõigile lepingutele. Näiteks sätted lepingute sõlmimise, kehtivuse, tõlgendamise, sisu, täitmise ja mittetäitmise kohta. 2004. aastal lisandus veel näiteks tasaarvestus, õiguste ja kohustuste üleandmine. Need sätted saaksid kohalduda ka lepinguväliste võlasuhetele, kuid PICCi eesmärk on siiski reguleerida lepinguid.²⁶⁷ Sisu poolest on PICC ja PECL sarnased.²⁶⁸ S. Vogenauer toob selle põhjusena välja, et PICC ja PECL koostati ajaliselts suuresti paralleelselt ning mitmed koostajad osalesid mõlemas projektis.²⁶⁹

262 I. Kull (viide 8), lk 153.

263 UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2010.

264 *Ibid.*

265 S. Vogenauer. Common Frame of Reference and UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts: Coexistence, Competition, or Overkill of Soft Law? – European Review of Contract Law 2010/6, No 2, pp. 145, 148.

266 *Ibid.*, p. 145.

267 *Ibid.*, p. 146.

268 Seda on välja toodud ka kirjanduses, näiteks R. Zimmermann. The Present State of European Private Law. – American Journal of Comparative Law 2009/ 57, No 2, p. 483.

269 S. Vogenauer p. 159.

PICCI olulisemate rollidena Euroopa Liidu võlaõiguses saab välja tuua, et mitmed liikmesriigid on seda võlaõiguse reformimisel kasutanud.²⁷⁰ PICCI otstarve olla mudel siseriiklike ja rahvusvaheliste aktide koostamiseks on välja toodud ka akti preambula 7. punktis.²⁷¹ Õigussuhetes osalejad saavad seda valida PICCI preambula punkti 4 kohaselt ka oma lepingule kohalduvaks õiguseks.²⁷² Lisaks on PICCI preambulas välja toodud, et seda võib kasutada erinevate rahvusvaheliste ja ka siseriiklike õiguse instrumentide ühtsel tõlgendamisel ja täiendamisel.²⁷³ Seega on PICCI roll õiguse ühtlustamisel sarnane PECLi omaga. Praktikast on mõlemad aktid olnud Euroopa Liidu liikmesriikidele eeskujuks õiguse reformimisel ning seega panustanud liikmesriikide eraõiguse süsteemide ühtlustumisse.

2.2.3.4. Euroopa ühtse raamnormistiku kavand (DCFR)

Euroopa ühtse raamnormistiku kavand²⁷⁴ on saanud oluliseks õigusloome tööriistaks nii Euroopa Liidu kui ka liikmesriikide jaoks. DCFR avaldati 2009. aastal.²⁷⁵ Seda on iseloomustatud kui akadeemiliste ringkondade vastust poliitiliste institutsioonide vajadustele.²⁷⁶ DCFRi võib käsitleda PECLi edasiarendusena, mõningate erinevustega on PECL üle võetud DCFRi üldosaks. DCFR sisaldab aga PECList oluliselt laiemat regulatsiooni.²⁷⁷ Alljärgnevalt antakse esmalt ülevaade DCFRi olemusest, seejärel analüüsitakse selle tähtsust võlaõiguse ühtlustamisel nii Euroopa Liidu kui ka liikmesriikide jaoks ning kolmandaks käsitletakse DCFRi struktuuri. DCFRi struktuuri analüüsitakse eeltoodud mudelseadustest põhjalikumalt, kuna see on oluline edaspidise analüüsi jaoks töö kolmandas osas.

DCFR kui akadeemiline ühtse tugiraamistiku kavand koosneb Euroopa eraõiguse põhimõtetest, definitsioonidest ja mudelnormidest. See valmis mitmete ülikoolide, akadeemiliste uurimisasutuste ja üle 150 teadlase koostöö tulemusena.²⁷⁸ DCFRi koostajad rõhutavad, et tegemist on akadeemilise tekstiga ning seda tuleb eristada poliitilisest ühtsest tugiraamistikust.²⁷⁹ DCFR järgib Mandri-Euroopa õigustraditsiooni ning põhineb eri riikide õiguste võrdlusel, seetõttu sarnaneb see suuresti mitmete liikmesriikide kehtivate

270 Vt käesoleva töö punkt 2.2.3.5., lisaks, näiteks on Eesti tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 4 allikaks muuhulgas PICC artikkel 1.6 (2); § 68 allikaks muuhulgas PICC artikkel 1.10 (1) ja (4) jne. – P. Varul. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne § 4 ja § 68. Tallinn: Juura 2010, lk 14, 216.

271 UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts.

272 *Ibid.*

273 *Ibid.*

274 Vt C. von Bar, E. Clive, H. Schulte-Nölke *et al.* (eds.).

275 *Ibid.*

276 H. Schulte-Nölke, F. Zoll, C. Busch, p. 5.

277 C. von Bar, E. Clive, H. Schulte-Nölke *et al.* (eds.), p. 30.

278 Riigikogu Kantselei õigus- ja analüüsiosakond (viide 5), lk 2.

279 *Ibid.*

tsiviilkoodeksitega.²⁸⁰ DCFRil on mitu otstarvet. Koostajad on küll rõhutanud selle akadeemilist olemust²⁸¹ ning tähtsust edasise uurimistöö ja hariduse valdkonnas, kuid mitmed õigusteadlased²⁸² ja poliitikud on leidnud, et sellest peaks saama alus ühtse Euroopa võlaõiguse loomisel. Lisaks on mitmed liikmesriigid kasutanud DCFRi oma siseriiklike õigussüsteemide reformimisel.²⁸³ Alljärgnevalt analüüsitakse DCFRi olulisemaid rolle Euroopa Liidu ja liikmesriikide õiguses.

C. von Bar, H. Beale, E. Clive ja H. Schulte-Nölke on välja toonud DCFRi kolm võimalikku otstarvet. Esiteks saab see olla aluseks poliitilisele ühtsele tugiraamistikule (edaspidi ka CFR). Seejuures rõhutavad nad, et poliitiline CFR ei pruugi reguleerida täpselt samu valdkondi kui DCFR. Teiseks nähakse DCFRil olulist funktsiooni teaduse, uurimistöö ja hariduse seisukohalt. See sobib õpetamise ja teadustöö aluseks, DCFRi alusel saab paremini mõista Euroopa riikide eraõiguse sarnasusi. Kolmandaks võivad liikmesriikide seadusandjad kasutada DCFRi siseriikliku õiguse moderniseerimisel.²⁸⁴ Eeltoodust nähtub, et DCFRi otstarve on sarnane eeltoodud mudelseadustega. Võlaõiguse ühtlustamise valdkonnas on selle peamine eesmärk olla eeskujuks võimalikele liidu ühtsetele aktidele ning liikmesriikide õiguste reformimisel. Mitmetes liikmesriikides on DCFRi juba õigusreformi läbi viies kasutatud, näiteks Poola²⁸⁵ ja Ungari²⁸⁶ uute tsiviilkoodeksite loomisel. Seega on DCFRi otstarve mitmekesine. Lisaks selle akadeemilisele väärtusele on DCFRil suur mõju võlaõiguse ühtlustamisele ka praktikas.

Kuna DCFRi on peetud Euroopa võlaõiguse ühtlustamise võimalikuks aluseks, on selle struktuur oluline käesoleva töö kolmandas osas, kus määratletakse, mis instituudid saavad kuuluda Euroopa Liidu ühtsesse võlaõigusesse. Seetõttu käsitletakse käesolevas osas lühidalt ka selle struktuuri. DCFR hõlmab suurt osa võlaõigusest ning veel mitmeid tsiviilõiguse küsimusi. Lisaks lepinguõiguse sätetele sisaldab see ka üldosa ning lepinguväliste võlasuhete

280 R. Schulze, T. Wilhelmsson. From the Draft Common Frame of Reference towards European Contract Law Rules. – *European Review of Contract Law* 2008/4, No 2, p. 158.

281 C. von Bar, E. Clive, H. Schulte-Nölke *et al.* (eds.), p. 6.

282 Näiteks S. Grundmann toob välja, et DCFRi on poliitilisel tasandil peetud võimaliku valikulise või isegi kohustusliku instrumendi aluseks. Ka S. Grundmann ise leiab, et sellest peaks saama ulatusliku õigusreformi alus. – S. Grundmann. The Structure of the DCFR: Which Approach for Today's Contract Law? – *European Review of Contract Law* 2008/4, No 3, p. 227.

283 Näiteks Eesti Riigikogu Kantselei õigus- ja analüüsiosakond on leidnud: “Võimalust, et Eesti eraõiguse täiendamise vajaduse korral võiks eeskujuna kõne alla tulla akadeemiline tugiraamistik, on jaatanud ka Eesti õigusteadlased.” – Riigikogu Kantselei õigus- ja analüüsiosakond (viide 5), lk 2.

284 C. von Bar, E. Clive, H. Schulte-Nölke *et al.* (eds.), pp. 7-8.

285 F. Zoll. Contract Law in the Draft of the New Polish Civil Code: Formation of Contract, Performance and Non-Performance of Obligations. – R. Schulze, F. Zoll (eds.). *The Law of Obligations in Europe A New Wave of Codifications*. Munich: Sellier European Law Publishers 2013, p. 119.

286 R. Pusztahelyi. The New Hungarian Civil Code and the International Law Regulation in the Viewpoint of the Suspension of Prescription. – *European Integration Studies* 2013/10, No 1, p. 73.

regulatsiooni. DCFRi artikli I.-I:101 lõige 1 määratleb DCFRi reguleerimisala väga laialt. Sätte kohaselt reguleerib DCFR nii lepingulisi kui ka lepinguväliseid suhteid, seejuures ka nendega seotud asjaõiguse küsimusi.

DCFR koosneb kümnest raamatust, iga raamat käsitleb kindlat valdkonda. Sellise jaotuse üheks eesmärgiks on võimaldada hiljem vajadusel ilma senist süsteemi lõhkumata raamatuid lisada.²⁸⁷ DCFRi esimene raamat sisaldab näiteks sätteid kohaldamisala kohta ning definitsioone. Koostajad on avaldanud, et esimese raamatu eesmärk on anda DCFRi kasutajale juhtnöörid, kuidas kogu ülejäänud mudelseadust kasutada.²⁸⁸ Teine raamat sisaldab üldsätteid lepingute kohta, kolmas raamat üldsätteid kohustuste ja neile vastavate õiguste kohta, neljas raamat sätteid eri lepinguliikide kohta, nendest tulenevaid kohustusi ja neile vastavaid õigusi. Eeltoodust nähtub, et DCFR eristab üldosa ja eriliigiliste lepingute regulatsiooni. Seejuures sisaldavad nii II kui ka III raamat üldsätteid. Erisus tuleneb sellest, et II raamat sisaldab lepinguõiguse üldsätteid, III raamat aga üldsätteid nii lepingute kui ka lepinguväliste võlasuhete jaoks. DCFRi raamatud V-VII sisaldavad lepinguvälise küsimuste regulatsiooni, VIII raamat omandi üleandmise küsimusi, IX raamat tagatiste küsimusi ning X raamat usaldusomandit.²⁸⁹

Eeltoodust nähtub, et DCFR on struktuuri poolest võlaõigus, isegi tsiviilkoodeks, mitte üksnes lepinguõigus. Seda on võrreldud Saksa tsiviilkoodeksiga.²⁹⁰ R. Schulze ja T. Wilhelmssoni hinnangul muudab sarnasus liikmesriigi tsiviilkoodeksiga DCFRi vähem vastuvõetavaks nii õiguspoliitilistel, kultuurilistel kui poliitilistel põhjustel.²⁹¹ DCFRi on ka palju kritiseeritud. Eelkõige seondub kriitika DCFRi kui võimaliku Euroopa Liidu ühtse lepingu- või tsiviilkoodeksi alusega. S. Grundmann jagab kriitikute argumendid kolmeks. Esiteks, DCFR sisaldab liiga palju üldisi sätteid ja see vähendab õiguskindlust. Teiseks tungib DCFR liiga palju privaatautonomiasse. Kolmandaks kritiseeritakse, et DCFR sisaldab liiga palju olemasolevat liidu õigust ega panusta piisavalt õiguse arengusse.²⁹² Oluliseks DCFRi kriitika põhjuseks on ka selle suur sarnasus liikmesriikide koodeksitega. R. Schulze leiab, et DCFRi struktuur ei põhine liidu arengutel ega vajadustel, vaid järgib 19. sajandi rahvuslike tsiviilkoodeksite struktuuri. Ta lisab, et rahvuslikes õiguskordades kasutatavaid mõisteid, struktuure ja põhiküsimusi ei saa lihtsalt riikideülestesse õigussüsteemidesse üle võtta, selleks on Euroopa Liidu ja rahvusriikide olemus ja ülesanded liiga erinevad. Eriti tõusetub küsimus,

287 C. von Bar, E. Clive, H. Schulte-Nölke *et al.* (eds.), p. 26.

288 *Ibid.*

289 *Ibid.*

290 R. Schulze, T. Wilhelmsson, p. 156.

291 *Ibid.*, p. 154.

292 S. Grundmann (viide 282), p. 227.

kas 19. sajandi tsiviilkoodeksite struktuur vastab tänase ja ka tuleviku Euroopa Liidu vajadustele. Tänapäevane Euroopa Liit reguleerib mitmeid valdkondi, mida rahvusriigid 19. sajandil eraõigust kodifitseerides ei tundnud või ei pidanud vajalikuks reguleerida.²⁹³ Eeltoodud argumentidega saab üldjoontes nõustuda, kuid asjaolu, et mitmed riigid on DCFRi kasutanud oma hiljutiste õigusreformide läbiviimisel, näitab, et vähemalt mingis osas on see piisavalt kaasaegne ning vastab Euroopa Liidu liikmesriikide vajadustele.

Ühtlustamise instrumendina on kaalutud Euroopa tsiviilkoodeksi loomist.²⁹⁴ DCFRi loomisel lähtuti asjaolust, et sellest võib tulevikus saada alus ühtsele Euroopa tsiviilkoodeksile. Pakutud koodeks oleks asendanud liikmesriikide õigused.²⁹⁵ Sellele ideele on aga avaldatud vastuseisu nii poliitilised institutsioonid kui ka akadeemilised ringkonnad. S. Vogenauer on Euroopa tsiviilkoodeksi loomise ideed kommenteerinud: „On hästi teada, et nii laiapõhjalise instrumendi loomiseks ei ole Nõukogus ega komisjonis vähimatki poliitilist toetust.“²⁹⁶ Samas rõhutab ta, et Euroopa Parlament pooldab koodeksit, mis reguleeriks nii võlaõiguse üldosa, lepinguõiguse, lepinguväliste võlasuhete kui ka asjaõiguse küsimusi.²⁹⁷ Poliitilise toetuse puudumise tõttu on nii ulatusliku ühtlustamise vahendi vastuvõtmisest aga praegu loobunud.

Kokkuvõtteks on DCFRil Euroopa võlaõiguse kujundamisel suur tähtsus. See on mudelseadus, mis sisaldab ulatuslikku tsiviilõiguse regulatsiooni. Seetõttu on DCFR olnud mitmete liikmesriikidele õigusreformimise aluseks. Samuti on avaldatud, et DCFRist võib saada tulevase Euroopa Liidu tsiviilkoodeksi alus. Samas on seda kritiseeritud liigse sarnasuse tõttu 19. sajandi rahvusriikide tsiviilkoodeksitega. Vaatamata kriitikale on DCFRil Euroopa Liidu võlaõiguse ühtlustamisel suur roll, mitmed selle sätted on saanud aluseks EÜM normistiku loomisel,²⁹⁸ see näitab, et DCFRi tähtsus ühtlustamise instrumendina ei ole veel vähenemas.

293 R. Schulze. *Contours of European private law. – European Private Law: Current Status and Perspectives.* R. Schulze, H. Schulte-Nölke (eds.). Sellier European Law Publishers 2011, pp. 5-6.

294 Seda ideed on pooldanud ka Euroopa Parlament, vt Euroopa Parlamendi resolutsioon, 26. mai 1989, liikmesriikide eraõiguse kooskõlastamise tegevuste kohta. – EÜT C 158, 26.06.1989, lk 400-401; Euroopa Parlamendi resolutsioon, 6. mai 1994. liikmesriikide eraõiguse teatud valdkondade ühtlustamise kohta. – EÜT C 205, 25.07.1994, lk 518.

Lisaks info Euroopa tsiviilkoodeksi projekti kohta arvutivõrgus: <http://www.sgecc.net/pages/en/home/index.htm> (18.12.2013)

295 Euroopa Parlamendi 26. mai 1989. aasta resolutsioonis mõeldud tsiviilkoodeks oleks asendanud liikmesriikide õigust, kuigi seda otseselt ei selgitatud. – S. Kerber, W. Grundmann, p. 4.

296 S. Vogenauer, p. 147.

297 *Ibid.*

298 M. Hesselink (viide 231), p. 198; samuti I. Kull (viide 8), lk 157.

2.2.3.5. Mudelseaduste tähtsus ja mõju võlaõiguse ühtlustamise vahendina

Üksikute mudelseaduste kui ühtlustamise vahendite analüüsisist nähtub, et nende alusel on toimunud praktikas võlaõiguse ühtlustamine mitmel viisil, eelkõige on liikmesriigid ja liit kasutanud neid inspiratsioonina õigusloomes. Alljärgnevalt analüüsitakse, kas mudelseadused saavad olla optimaalseimad võlaõiguse ühtlustamise vahendid. Mudelseaduste üheks otstarbeks Euroopa Liidu tasandil on võlaõiguse harmoneerimise soodustamine. Mudelseadustega saab toimuda liikmesriikide võlaõiguse ühtlustamine eelkõige kahel viisil: kui liikmesriikide seadusandjad kasutavad mudelseaduseid oma siseriiklike võlaõiguse süsteemide reformimisel või kui liit kasutab mudelseaduseid alusena võlaõiguse ühtlustamise aktide, näiteks direktiivide või määruste väljatöötamisel.

Liikmesriigid on mudelseaduseid oma siseriiklike võlaõiguse reformide läbiviimisel kasutanud erineval määral ja viisil. Liikmesriikidel ei ole kohustust mudelseadustega arvestada, kuid seda tehakse praktikas mitmetel põhjustel. Mudelseaduste väljatöötamisel on osalenud mitmed tunnustatud teadlased,²⁹⁹ nende aluseks on ulatuslik akadeemiline uurimistöö. Mitmed mudelseadused on valminud erinevate õigussüsteemide põhjaliku võrdlemise tulemusel. Need annavad liikmesriikide seadusandjatele kõrgetasemelise ja süsteemse ülevaate võimalikest lahendustest võlaõiguse valdkonnas ning on inspiratsiooniks parimate lahenduste leidmisel siseriikliku õiguse loomisel. Lisaks on mitmed mudelseadused loodud oluliselt hiljem kui riikide sama valdkonda reguleerivad õigusaktid³⁰⁰ ning arvestavad seetõttu ühiskonnas toimunud uuemate arengutega.

Näiteks on PECL ja PICC aluseks võetud Eesti võlaõigusseaduse koostamisel.³⁰¹ Ka Läti õiguse reformimisel on mudelseadustel suur roll olnud. Näiteks leiab J. Kärkliņš, et Läti lepinguõiguse moderniseerimisel oli üheks olulisemaks aktiks tsiviilseadustiku 2009. aasta 4. juuni muudatused. Selle aktiga ühtlustati Läti õigus PECLi, PICCi ja DCFRiga.³⁰² Ungari uue tsiviilkoodeksi loomisel kasutati samuti eeskujuna nii PICCi, PECLit kui ka DCFRi.³⁰³ Eelkõige ongi mudelseaduseid kasutanud Euroopa Liidu nn uued liikmesriigid, kes on

299 Näiteks osales DCFRi väljatöötamisel üle 150 teadlase. – Riigikogu Kantselei õigus- ja analüüsisiosakond (viide 5), lk 2.

300 Näiteks avaldati DCFR 2009. aastal.

301 P. Varul. Legal Policy Decisions and Choices in the Creation of New Private Law of Estonia. – *Juridica International* 2000/5, p. 107.

302 J. Kärkliņš. Lepinguõigus Lätis ja selle täiustamine. – *Juridica* 2011/3, lk 186.

303 Website of the Hungarian Government. Hungary's new Civil Code, finally conceived in a democratic environment, is before Parliament. Arvutivõrgus: <http://www.kormany.hu/en/ministry-of-public-administration-and-justice/news/hungary-s-new-civil-code-finally-conceived-in-a-democratic-environment-is-before-parliament> (19.02.2014).

ajaloolistel põhjustel pidanud oma tsiviilõigust põhjalikult reformima. Kuna riikidel ei ole kohustust mudelseadustega siseriiklikus õigusloomes arvestada, on erinevad riigid neid erineval määral kasutanud. Liikmesriikide seadusandjad võivad valida, kas ning milliseid mudelseaduseid, mil viisil ja mis ulatuses kasutada. Seetõttu omavad mudelseadused kui õiguse harmoneerimise vahendid praktikas erinevates liikmesriikides erinevat mõju, nende tõhusus harmoneerimise vahendina sõltub liikmesriikide valmisolekust neid kasutada.

Mudelseaduste kui võlaõiguse ühtlustamise vahendite oluliseks eeliseks on lai reguleerimisala. Need reguleerivad ulatuslikke valdkondi, näiteks lepingu- või isegi võlaõigust tervikuna. See tagab regulatsiooni sidususe ning terviklikkuse ning vastab käesoleva töö punktis 1.2.2. toodud võlaõiguse ühtlustamise eesmärgile luua võimalikult ulatuslik normistik. Teiseks mudelseaduste eeliseks on, et neile ei avaldata intensiivset poliitilist vastupanu. Mudelseaduseid ei ole vaja näiteks liidu või liikmesriikide tasandil heaks kiita või kehtestada, neid saab koostada ka üksnes akadeemilisel tasandil.

Samas on mudelseaduste kui õiguse ühtlustamise vahendite puuduseks, et need ei ole siduvad, kuni neid õigusloomes ei kasutata. Kui liikmesriikide või liidu tasandil ei võeta vastu eraldi poliitilist otsust neid kasutada, jäävad mudelseadused kõigest akadeemilisteks tekstideks, mis peegeldavad kaasaegset õiguse mõtte tasandit. Kui mudelseaduseid kui ühtlustamise vahendeid kasutatakse, jäävad siiski kehtima liikmesriikide erinevad õigussüsteemid. Enamasti inkorporeeritakse olemasolevatesse õiguskordadesse üksnes teatud osa mudelseadustest, neid ei kehtestata tervikuna siseriiklikuks õiguseks. Seega ei vasta need käesoleva töö punktis 1.2.2. toodud ühtlustamise eesmärgile, mille kohaselt vajatakse kogu liidus kehtivat ühtset normistikku. Isegi kui kõik liikmesriigid kasutaksid mudelseaduseid siseriiklike õiguskordade reformimisel, ei viiks see kogu liidu tasandil täiesti ühtse õiguse tekkeni.

Mudelseaduste edukus õiguse ühtlustamise vahendina sõltub eelkõige kahest tegurist: riikide valmidus oma õigust reformida ning mudelseaduse kvaliteet. Esiteks, mudelseadused saavad olla õigusreformide aluseks üksnes siis, kui riigid või liit soovivad õigust reformida või uusi regulatsioone kehtestada. Kui seadusandjad ei soovi olemasolevaid regulatsioone muuta või uusi luua, ei toimu mudelseaduste alusel ühtlustamist. Teiseks on oluline mudelseaduste kvaliteet. Mudelseaduseid kasutatakse õiguse reformimise alusena, kui leitakse, et nendes sisalduv regulatsioon sobib vastavasse õiguskorda ning on piisavalt kõrge tasemega. Kuna liikmesriikide seadusandjad saavad valida, milliseid mudelseaduseid kasutada, lähtutakse üksnes sobivatest, ajakohastest ja kvaliteetsetest. Tegemist on hinnanguliste kriteeriumitega, näiteks see, mis on ühe riigi jaoks sobiv, ei pruugi seda olla teise jaoks.

Seega on mudelseaduste kui õiguse ühtlustamise vahendite tõhusust keeruline prognoosida. Lisaks mudelseaduste endi kvaliteedile sõltub see ka riikide ja liidu poliitilisest valmisolekust oma õigust reformida ning seejuures mudelseaduseid kasutada. Mudelseadustega toimub võlaõiguse ühtlustamine üksnes siis, kui liikmesriigid näitavad poliitilist initsiatiivi ning arvestavad nendega siseriiklikku õigust reformides. Liit saab mudelseaduste abil võlaõigust ühtlustada, kui kasutab neid alusena kohustuslike ühtlustamise instrumentide loomisel või muutmisel. Eeltoodud näidetest tuleneb, et paljud liikmesriigid on siseriiklike õigusaktide loomisel mudelseaduseid kasutanud. Milliseid mudelseaduseid ning mil määral kasutatakse, sõltub aga iga liikmesriigi seadusandja valikutest.

Mudelseadused kui võlaõiguse ühtlustamise instrumendid ei ole eeltoodud põhjustel optimaalseim vahend võlaõiguse ühtlustamiseks. Nende alusel saab liikmesriikide siseriiklikke õiguseid ühtlustada, kuid igas liikmesriigis jääb kehtima siiski nende siseriiklik regulatsioon. Kas ja mil määral mudelseaduseid kasutatakse, sõltub liikmesriikide poliitilisest tahtest. Mudelseaduste alusel toimuv õiguse ühtlustamine võib seetõttu jääda ebaühtlaseks. Mudelseaduseid saab nende laia reguleerimisala ning kõrget akadeemilist taset arvestades kasutada näiteks liidu ühtse võlaõiguse struktuuri määratlemisel ning erinevate siduvate ühtlustamise vahendite loomisel. Need on põhjaliku akadeemilise analüüsi tulemusel välja töötatud terviklikud seaduste mudelid, mille loomisel arvestati, et neid kasutatakse kas tervikuna või osaliselt õiguse harmoneerimisel. Ühtlustamise instrumendina ei taga mudelseadused aga piisaval tasemel harmoneerimist.

2.3. Optimaalseim võlaõiguse ühtlustamise vahend ja ühtlustamise tase

Eeltoodu näitab, et võlaõiguse ühtlustamine on võimalik erinevate vahendite abil erineval määral ning erinevas ulatuses. Seejuures sõltub valitud vahendist ühtlustamise tase. Direktiividega toimub osaline ja määrustega täielik ühtlustamine, mudelseaduste puhul on ühtlustamise taset keeruline hinnata, see sõltub mitmetest teguritest, teatud juhtudel ei pruugi mudelseaduste alusel ühtlustamist toimuda. Eeltoodud ühtlustamise instrumentidele tuginedes on võimalik välja tuua neli ühtlustamise taset: täielik ühtlustamine viisil, et kogu Euroopa Liidus kehtib ühtne võlaõigus, mis asendab liikmesriikide võlaõigused; täielik ühtlustamine viisil, et ühtse õiguse kõrval kehtib ka liikmesriikide siseriiklik ühtlustamata õigus; osaline ühtlustamine ja täielikult ühtlustamata jätmine.

Võlaõiguse ühtlustamise eesmärk on soodustada liidusisest piiriülest kaubandust vähendades

õigussuhetes osalejate vajadust olla kursis mitmete erinevate liikmesriikide õiguskordadega.³⁰⁴ Eeltoodud analüüsist nähtub, et see eesmärk on saavutatav parimal viisil, kui luuakse kogu liidus kehtiv ühtne normistik, mis reguleerib isikute õigussuhet tervikuna. Üksnes sel juhul saab õigussuhetes osalejate jaoks kaduda vajadus olla piiriüleseid tehinguid sõlmides kursis mitmete erinevate liikmesriikide õigussüsteemidega. Seega on optimaalseim ühtlustamise tase täielik ühtlustamine. Alljärgnevalt tehakse kokkuvõtte, milline eeltoodud ühtlustamise vahend on optimaalseim. Optimaalseima ühtlustamise vahendiga toimub võlaõiguse täielik ühtlustamine liidus. Õiguse täielik ühtlustamine saab eeltoodud analüüsi põhjal toimuda kolmel viisil. Esiteks määrusega, millega asendatakse liikmesriikide võlaõigused, teiseks määrusega, millega luuakse nn liidu 29. õiguskord lisaks liikmesriikide kehtivatele õiguskordadele ning kolmandaks saab teatud küsimusi liidu tasandil täielikult ühtlustada täieliku harmoneerimise direktiividega.

Eelnevast analüüsist³⁰⁵ nähtub, et liidu tasandil ühtse normistiku loomine ei ole direktiivide eesmärk ning laiemate valdkondade täielikult ühtlustamine direktiividega ei saa toimuda. Seetõttu ei ole direktiivid optimaalseim vahend võlaõiguse ühtlustamiseks käesoleva töö punktis 1.2.2. toodud eesmärgil, nendega ei ole võimalik luua kogu liidus kehtivat ühtset võlaõiguse normistikku. Eeltoodule tuginedes on optimaalseim ühtlustamise vahend määrus. Seejuures on määrustega ühtlustamiseks mitu võimalust. Alljärgnevalt analüüsitakse, milline määrustega ühtlustamise viis on optimaalseim.

Liikmesriikide siseriiklike võlaõiguste asendamine määrusega on poliitiliselt keeruline, sellele on ulatuslik vastuseis, käesoleva töö punktis 1.2.1. on vastuargumente täpsemalt analüüsitud. Käesoleva magistritöö autori hinnangul on optimaalsem ühtlustada võlaõigust määrusega, mis lubab kehtima jääda ka liikmesriikide siseriiklikel õiguskordadel eelkõige kahel põhjusel. Esiteks on selline ühtlustamise viis liikmesriikide jaoks poliitiliselt vastuvõetavam kui oma senistest võlaõiguse süsteemidest loobumine ning teiseks põhjustab õigussuhetes osalejatele vähem kulusid. Isikud, kes soovivad jätkata liikmesriikide olemasolevate õigussüsteemide kasutamist, saavad seda teha ega pea tutvuma uue õigusega. Uue õigussüsteemiga tutvuvad üksnes isikud, kes soovivad seda kasutada. Seega on optimaalne luua määrusega kas liidu 29. õiguskord kui rahvusvahelise eraõiguse alusel eraldiseisev õigussüsteem või iga liikmesriigi teine siseriiklik režiim. Alljärgnevalt analüüsitakse, kumb eeltoodud variantidest on parim lahendus.

304 Vt käesoleva töö punkt 1.2.2.

305 Vt käesoleva töö punkt 2.2.1.1.

Iga liikmesriigi teise siseriikliku õigusrežiimi eelis on, et see annab õigussuhetes osalejatele suurema valikuvabaduse. Selle valimine ei ole käsitletav välisriigi õiguse valimisena. Pooled saavad selle kui iga liikmesriigi siseriikliku õiguse oma õigussuhtele kohalduvaks valida alati, kui rahvusvahelise eraõiguse reeglite alusel kohaldub mis tahes liikmesriigi õigus. Seetõttu on vabatahtlik vahend kohaldatav ka valdkondades, kus näiteks Rooma I määrus keelab pooltele õiguse vaba valiku või kitsendab seda.³⁰⁶ Näiteks Rooma I määruse artiklid 5-8 kitsendavad teatud juhtudel kohalduva õiguse valimise võimalust. Kui Euroopa ühtne võlaõigus kehtib iga liikmesriigi teise siseriikliku õigusena, saavad pooled selle valida alati, kui lepingule kohaldub mõne Euroopa Liidu liikmesriigi õigus. Seega suurendab liikmesriikide teise siseriikliku režiimi kehtestamine õigussuhetes osalejate valikuvabadust.

Teise siseriikliku õigusrežiimi eelis on ka, et see tagab õigussuhetes osalejatele suurema ettenähtavuse ja õiguskindluse kui eraldiseisev 29. õiguskord, mis oleks valitav rahvusvahelise eraõiguse alusel kui riigi õigus. Õigussüsteemi loomine on aeganõudev protsess, lisaks ühtse ja ulatusliku normistiku loomisele peab kujunema ka ühtne praktika. Algul võib süsteemis ilmnedagi lünki ning puudusi. Vabatahtliku vahendi kõrval kohaldub küsimustes, mida liidu ühtne õigus veel ei reguleeri, liikmesriigi esimene siseriiklik õigussüsteem. Seega tagab vabatahtlik vahend õigussuhetes osalejate jaoks suurema õiguskindluse ja ettenähtavuse, kuna nad teavad, milline õigus kohaldub küsimustes, mida liidu ühtne õigus ei reguleeri. Samuti võimaldab see liidul kehtestada ühtne õigus järk-järgult.

Praktikas võib liidu ühtse võlaõiguse osade kaupa vastuvõtmise võimalus olla oluline. Seda näitab asjaolu, et komisjon on teinud ettepaneku Euroopa ühise müügiõiguse määruse vastuvõtmiseks.³⁰⁷ EÜM reguleerib üksnes osa võlaõigusest, sellele võivad edaspidi järgneda teiste lepingute ning isegi lepinguväliste võlasuhete normistikud. Lõpptulemusena saab luua Euroopa ühtse võlaõiguse. Kogu ühtse võlaõiguse normistiku loomine võib osutuda aeganõudvaks, selle kehtestamine aga poliitiliselt keeruliseks. Võimalus luua see osade kaupa võib protsessi lihtsustada.

Vabatahtliku vahendi kui iga liikmesriigi teise siseriikliku režiimi määruksel on ka poliitiline toetus. Seda kaalub komisjon oma rohelises raamatus,³⁰⁸ lisaks soovitakse sellise instrumendiga vastu võtta Euroopa ühine müügiõigus. Eeltoodud analüüsist³⁰⁹ nähtub, et ka mitmed õigusteadlased pooldavad ühtse võlaõiguse loomist vabatahtliku vahendiga.

³⁰⁶ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee 27.05.2010 omaalgatuslik arvamus. 28. režiim: alternatiiv, mis aitab vähendada õigusaktide hulka ühenduse tasandil. Raportöör: J. P. Liz, lk 5.

³⁰⁷ Komisjoni ettepanek Euroopa ühise müügiõiguse vastuvõtmiseks (viide 6).

³⁰⁸ Komisjoni 01.07.2010 roheline raamat (viide 4), lk 9.

³⁰⁹ Vt näiteks käesoleva töö punkt 1.2.1.

Seega on võlaõiguse ühtlustamise eesmärki arvestades optimaalseim ühtlustamise vahend määrus, millega luuakse iga liikmesriigi teine siseriiklik õiguskord. Sellega on võimalik kehtestada kõigis liikmesriikides samal kujul kehtiv normistik. Õigussuhetes osalejad saavad sõlmida lepinguid mitmetes liikmesriikides tegutsevate isikutega ega pea seejuures olema kursis erinevate riikide õiguskordadega. Samuti vähendab see vahend raskusi kohalduva õiguse kokkuleppimisel. Kui vabatahtliku vahendi regulatsioon on piisavalt ulatuslik, et katta kogu õigussuhe, ei teki vajadust mõne liikmesriigi enda loodud õigust kohaldada. Seetõttu puudub praktikas oluline tähtsus, millise liikmesriigi õigus lepingule kohaldub, sest tegelikkuses reguleerib õigussuhet kõigis liikmesriikides samal kujul kehtiv teine režiim. Lisaks saab vabatahtliku vahendiga kehtestada ulatusliku regulatsiooni, kas või terve tsiviilkoodeksi. Seda saab vajadusel teha ka osade kaupa.

Kokkuvõtteks on Euroopa Liidu võlaõiguse ühtlustamiseks mitmeid võimalikke vahendeid. Parima ja optimaalseima instrumendi valik sõltub reguleeritavast valdkonnast, selle eripäradest ja ulatusest, liidu institutsioonide pädevusest, kuid eelkõige on tegu poliitilise otsusega. Eeltoodust nähtub, et optimaalseim ühtlustamise vahend on nn EÜM mudel ehk vabatahtlik vahend, millega luuakse iga liikmesriigi teine siseriiklik õiguskord. Vabatahtliku vahendiga on ühtlustamise tase täielik ühtlustamine, igas liikmesriigis kehtestatakse sellega identne normistik. Samas on see poolte jaoks valikuline, kehtides nende õigussuhetele üksnes, kui nad selle valivad. Selle kõrval jäävad kehtima ka liikmesriikide seni kehtinud võlaõiguse normistikud.

3. Ühtse võlaõiguse struktuur ja sisu

3.1. Ühtse võlaõiguse sisu piiritlemine

Võlaõiguse ühtlustamist analüüsidest tõusetub küsimus, milline ühtne Euroopa Liidu võlaõiguse struktuur ning sisu olla saavad. Käesoleva töö esimeses osas käsitleti Euroopa Liidu liikmesriikide erinevaid eraõiguse süsteeme. Sellest analüüsist tulenes, et Euroopas puudub ühtne arusaam, mis on võlaõigus ning millistest instituutidest see koosneb.³¹⁰ Käesoleva töö teises osas leiti, et võlaõiguse ühtlustamiseks komisjoni ja õigusteadlaste seatud eesmärgil on optimaalseim vahend määrus, millega kehtestatakse ühtne õigus iga liikmesriigi teise siseriikliku õigusrežiimina. Eeltoodud tulemustele tuginedes analüüsitakse töö kolmandas osas, milline saab olla vabatahtliku vahendiga loodud Euroopa Liidu ühtse võlaõiguse struktuur ja sisu. Esmalt käsitletakse erinevaid meetodeid ühtse võlaõiguse võimaliku struktuuri ja sisu määratlemiseks, seejärel analüüsitakse, milline peaks olema ühtse võlaõiguse üldine struktuur ning sisu.

Seejuures on alljärgnevalt pakutud kõigest üks võimalik käsitlus Euroopa ühtsest võlaõigusest. Vabatahtliku vahendi määrusega Euroopa ühtse võlaõiguse loomiseks on arvukalt erinevaid võimalusi. Kuna selle vahendiga kehtestatakse täiesti uus õigusrežiim, mitte ei asendata ega muudeta olemasolevat, ei ole selle loomisel tungivat vajadust järgida mõnda olemasolevat süsteemi. Saab luua täiesti uue liidu vajadustele vastava õiguse. Samas võib selle vahendiga kehtestada liikmesriikide teiseks õigusrežiimiks tervikuna ka juba mõne olemasoleva võlaõiguse normistiku, näiteks ühe eeltoodud mudelseadustest.³¹¹ Valikuid on palju, kuid sellele vaatamata peab Euroopa ühtse võlaõiguse loomisel arvestama liidu ja liikmesriikide vajaduste, liidus kõrvuti eksisteerivate erinevate õigussüsteemide olemuse ning ühtlustamise eesmärgiga.

Liidu senisest tegevusest³¹² nähtub, et kui tulevikus võetakse vastu poliitiline otsus luua vabatahtliku vahendiga ühtne võlaõigus, võib selle vastuvõtmine praktikas toimuda aja jooksul osade kaupa. Euroopa ühise müügiõiguse ettepanek oleks sel juhul esimene ühtse võlaõiguse osa, sellele võivad järgneda muud osad. Seejuures ei pea liit vabatahtliku vahendi olemust arvestades piirduma ühtse võlaõiguse loomisega, selle ühtlustamise instrumendiga saab kehtestada ka ühtse tsiviilõiguse.

³¹⁰ Vt käesoleva töö punkt 1.1.3.

³¹¹ Vt käesoleva töö punkt 2.2.3.

³¹² Siinkohal on mõeldud komisjoni ettepanekut Euroopa ühise müügiõiguse kohta, mida saab käsitleda autori hinnangul esimese sammuna vabatahtliku vahendiga Euroopa ühtse võlaõiguse loomisel.

Määratlemaks, milline Euroopa Liidu võlaõigus saab olla, milliseid küsimusi reguleerida ning milline peaks olema selle struktuur, saab kasutada mitmeid meetodeid. Seejuures saab alljärgnevalt toodud meetodeid kombineerida ning erinevate võlaõiguse küsimuste regulatsiooni loomisel kasutada erinevaid võtteid. Esiteks on võimalik lähtuda liikmesriikide siseriiklikest õigussüsteemidest, näiteks võrdlevat meetodit kasutades. Liikmesriikide siseriiklikest õigussüsteemidest saab tõhusad lahendused üle võtta liidu õigusesse. Seda lähenemist on kritiseeritud eelkõige põhjusel, et erinevates liikmesriikides puudub ühtne arusaam, mis on võlaõigus või kuidas seda reguleerida.³¹³ Liidu võlaõigust ühtlustades võib aga liikmesriikide õigussüsteemide paljusus osutada ka eeliseks. Erinevatest süsteemidest saab ühtsesse õigusesse üle võtta parimad lahendused, liikmesriikide õigussüsteeme ei pea kasutama tervikuna. Võrdluse teel saab leida erinevate õigussüsteemide tugevaimad omadused ning neid liidu ühtse võlaõiguse loomisel arvestada. Seejuures ei pea piirduma üksnes liikmesriikide õigussüsteemidega, kasutada saab ka kolmandate riikide kogemusi.

Teiseks on võimalik lähtuda erinevatest mudelseadustest,³¹⁴ kuid seejuures tuleb arvestada, et need on pälvinud kriitikat, kuna sarnanevad mitmete liikmesriikide koodeksitega. Näiteks DCFRi struktuuri on võrreldud Saksa Tsiviilseadustiku BGB struktuuriga. S. Grundmann toob välja, et vahetades DCFRi 6. ja 7. raamatu asukohad, on see täpselt sama struktuuriga kui Saksa Tsiviilseadustiku kolm esimest raamatut.³¹⁵ Euroopa Liitu ei saa aga võrrelda ühegi üksiku liikmesriigiga, liidul on oma eripärad, millega tuleb võlaõiguse loomisel arvestada. Vabatahtliku vahendiga loodud liidu ühtne võlaõigus peab sobima kõigi liikmesriikide ja õigussuhetes osalejate jaoks.

Vaatamata kriitikale on mudelseadused kui erinevate liikmesriikide õigussüsteemide võrdluse tulemusena valminud aktid praktikas tõhus alus määratlemaks, milline Euroopa ühtne võlaõigus saab olla. Näiteks DCFR võib sobida vähemalt osaliselt ühtse Euroopa võlaõiguse aluseks. DCFRi struktuur loodi arvestades, et kui poliitilised institutsioonid soovivad selle põhjal akte vastu võtta, saavad nad kasutada selle erinevaid osi ka eraldi, näiteks vajadusel jätta mõned osad välja ning jätkata tööd teiste osadega. DCFRi koostajad rõhutavad, et see ei ole loodud kõik või mitte midagi põhimõttel, kuid arvestada tuleb ka seda, et absoluutselt kõik DCFRi osad ei ole eraldi kasutatavad.³¹⁶ Ka teised mudelseadused sisaldavad erinevaid tõhusaid lahendusi, mida ühtse õiguse loomisel kasutada saab.

313 Vaata käesoleva töö punkt 1.1.3.

314 Näiteks käesoleva töö punktis 2.2.3 käsitletud mudelseadused.

315 S. Grundmann (viide 282), p. 228.

316 C. von Bar, E. Clive, H. Schulte-Nölke *et al.* (eds.), p. 44.

Kolmas võimalus on lähtuda Euroopa ühtse võlaõiguse loomisel Euroopa Liidu kehtivast õigusest, eelkõige direktiividest, aga ka määrustest ja kohtupraktikast. Liidu ühtset võlaõigust luues peab arvestama juba olemasoleva õigusega, kuid kogu kehtiv Euroopa Liidu õigus ei pruugi enam vastata liidu tänapäevastele või tuleviku vajadustele. F. Gómez küsib: „Miks me peaksime Euroopa õiguse harmoneerimisel käsitlema minevikus tehtud normatiivseid valikuid piirangutena tänapäeval valikuid tehes?“³¹⁷ Ta mõtleb selle all, et luues uut Euroopa Liidu õigust ei tohiks olemasolevat õigust võtta kui midagi paratamatult olemasolevat ja muutumatu. Ta toob näiteks, et 1980ndatel aastatel vastu võetud direktiivid ei pruugi enam tänasesse ühiskonda sobida, seda peab uut õigust luues arvestama.³¹⁸ Eeltoodu ei tähenda aga, et liidu seni loodud õigust ei saa ühtse võlaõiguse loomisel kasutada. Uut õigust luues olemasolevale õigusele tuginemine on mingil määral paratamatu, kuid olemasolevat õigust ei tohi käsitleda kui *a priori* parimat lahendust, sellesse tuleb kriitiliselt suhtuda.

Neljas võimalus on luua täiesti uutmoodi Euroopa Liidu spetsiifilistele vajadustele vastav õigus. On võimalik, et teatud küsimustes, mida võlaõigus arvestades liidu tänaseid vajadusi reguleerima peab, ei ole võimalik eeskujuna kasutada liikmesriikide õigussüsteeme, mudelseaduseid ega liidu seni loodud akte. Sel juhul peab looma uued liidu vajadustele vastavad lahendused.

Kokkuvõtteks saab liidu ühtse võlaõiguse loomisel lähtuda olemasolevast õigusest ja mudelseadustest, kuid eelkõige tuleb luua liidu tänastele vajadustele vastav õigus. Seejuures tuleb aga arvestada kõigi eeltoodud meetoditega, neid vajadusel kombineerides. Vaatamata kriitikale reguleerivad liikmesriikide siseriiklikud õigused ning liidu kehtivad õigusaktid praktikas igapäevaselt isikute õigussuhteid. Need on pika aja jooksul välja kujunenud lahendused, millest paljud on osutunud tõhusaks. Neid lahendusi üle võttes tuleb aga kaaluda, kas need vastavad liidu tänastele vajadustele.

Alljärgnevalt määratletakse eeltoodud allikatele tuginedes Euroopa võlaõiguse struktuur. Käesolevas töös lähtutakse klassikalisest võlaõiguse jagamisest üldosaks, lepinguõiguseks ja lepinguväliste võlasuhete õiguseks. Sellisest jaotusest on lähtunud ka DCFRis. Alljärgnevalt põhjendatakse, miks see struktuurs sobib Euroopa Liidu ühtse võlaõiguse jaoks. Esiteks, liidu ühtne võlaõigus peab sisaldama lepinguõiguse regulatsiooni, kuna ühtlustamise eesmärk³¹⁹ on lihtsustada piiriüleste lepingute sõlmimist siseturul. Leitakse, et erinevused liikmesriikide lepinguõigustes on isikutele takistuseks piiriüleste lepingute sõlmimisel. Vajadus olla

317 F. Gómez, p. 104.

318 *Ibid.*

319 Vt käesoleva töö punkt 1.2.2.

piiriüleste lepingute sõlmimisel kursis mitmete liikmesriikide õigusega tekitab liigseid kulusid, mõnel juhul jäetakse piiriüleised lepingud sõlmimata, kuna võõra õigussüsteemiga tutvumine on liiga keeruline. Selliste takistuste ületamiseks peetakse vajalikuks ühtlustada lepinguõigust.³²⁰

Seejuures tõusetub küsimus, kas liidu ühtse lepinguõiguse jaoks sobib paremini üldine lepinguõiguse regulatsioon, mis kohaldub kõigile lepingutele sõltumata nende sisust või eraldi regulatsioonid eri tüüpi lepingute kohta. Käesoleva töö autor leiab, et lähtudes ühtlustamise eesmärgist ja liidu senistest valikutest sobib Euroopa Liidu ühtse võlaõiguse jaoks paremini regulatsioon, mis kehtestab erinevad sätted eri tüüpi lepingute jaoks. Esiteks, ka DCFR sisaldab eri tüüpi lepingute kohta eraldi regulatsioone.³²¹ Teiseks, EÜM ettepanek³²² näitab, et liit on juba asunud looma eritüübiliste lepingute regulatsioone. Sellest tuleneb, et ei soovitata luua üksnes üldsätteid kõigi lepingute kohta nagu sisaldab näiteks PICC. Eeltoodule tuginedes on Euroopa ühtse võlaõiguse üheks osaks sätted eri tüüpi lepingute kohta.

Käesoleva töö autor on seisukohal, et lisaks erinevate lepingute regulatsioonile peaks Euroopa ühtne võlaõigus sisaldama ka üldosa. Ühtlustamise eesmärgist tuleneb, et soovitakse luua võimalikult terviklik võlaõiguse süsteem, mille alusel isikud saavad piiriüleseid lepinguid sõlmida. Luues üksnes lepinguõiguse normistiku, võib aga õigussuhetes osalejatel tõusetuda vajadus kasutada ka liikmesriikide õigust reguleerimaks lepingutega seotud üldosa küsimusi. Seega peaksid isikud tutvuma lisaks Euroopa ühtsele võlaõigusele ka liikmesriikide õigussüsteemidega. Ühtse õiguse piisavalt ulatuslik reguleerimisala aitab sellist vajadust vältida ning tagab sellega õigussuhetes osalejatele suurema kaitse. Ka mitmete liikmesriikide tsiviilkoodeksite ja DCFRi iseloomulikuks jooneks on erinevate lepingute regulatsioonide jaoks ühise üldosa kehtestamine. Alljärgnevalt on käsitletud kõigile eritüübiliste lepingutele kohalduva üldosa loomise eeliseid.

Lepinguõigus on tihedalt seotud mitmete teiste võlaõiguse instituutidega. See tähendab, et lepingulistes suhetes võivad tõusetuda mitmed küsimused, mida lepinguõigus ei reguleeri. Kui vabatahtliku vahendiga vastu võetud Euroopa Liidu ühtse lepinguõiguse alusel sõlmitud lepinguga seoses tõusetub küsimus, mida see ei reguleeri, on erinevaid lahendusi. Esiteks võivad isikud neid küsimusi omavahelistes lepingutes reguleerida. Pooled ei pruugi aga kõiki tõusetuda võivaid küsimusi ette näha, kuna nende ring võib olla väga lai. Lepingud muutuksid ülemäära pikkadeks ja keerulisteks. See vähendaks ka õiguskindlust.

³²⁰ Komisjoni 01.07.2010 roheline raamat (viide 4), lk 2.

³²¹ DCFRi IV raamat sisaldab eritüübiliste lepingute regulatsiooni.

³²² Komisjoni ettepaneku Euroopa ühise müügiõiguse kohta (viide 6) lisa 1 sisaldab müügiõiguse normistikku.

Teiseks on võimalus reguleerida küsimust liikmesriigi siseriikliku õigusega. Näiteks EÜM ettepanekus on jäetud teatud valdkonnad endiselt iga liikmesriigi oma õiguse reguleerida, selles sätestatakse: „Kuna Euroopa ühine müügiõigus ei hõlma kõiki lepingutega seotud aspekte (nt ebaseaduslik leping, esindus), reguleeritakse Euroopa ühise müügiõiguse kohaldamisalast välja jäävaid aspekte lepingu suhtes kohaldatava siseriikliku võlaõiguse sätetega.“³²³ Selle lahendusega seonduvad mitmed probleemid. Ühtlustamise peamine eesmärk on vähendada liikmesriikide õiguskordade erinevustest tulenevaid negatiivseid mõjusid, näiteks kulusid ettevõtjatele.³²⁴ Kui aga praktikas on ühtlustatud üksnes osa valdkonda ning ülejäänud on endiselt ühtlustamata, ei kao vajadus olla kursis erinevate liikmesriikide õigustega. Tulemus võib olla vastupidine, kuna õigussuhetes osalejad peavad tutvuma veel rohkemate erinevate õigussüsteemidega, nii siseriiklike kui ka Euroopa ühtse õigusega. Õiguskindlus väheneb, kuna liikmesriikide õigused võivad üldosasse kuuluvates üldistes küsimustes märkimisväärselt erineda. Üldsätteid sisustatakse tihti kultuurispetsiifiliselt, lähtudes konkreetse riigi tavadest ja kohtupraktikast. Seega võib just nendes küsimustes välisriigi õiguse kindlakstegemine eriti keeruliseks ja kulukaks osutada.

Kolmas võimalus on vajalikud üldsätted vastava ühtlustamise vahendi lepinguõiguse sätete juurde lisada. Näiteks plaanitav EÜM sisaldab ise mitmeid traditsiooniliselt üldosasse kuuluvaid õigusnorme.³²⁵ Seega puudub vajadus pöörduda neis küsimustes liikmesriikide siseriiklike õiguste poole. Selle lahendusega tõusetub aga kaks probleemi. Esiteks nähtub eeltoodust, et EÜM ei sisalda ammendavat üldosa regulatsiooni, teatud küsimused on jäetud liikmesriikide õiguse reguleerida. Teiseks, kui liit soovib tulevikus ühtlustamisega jätkata ning luua EÜMiga sarnaseid instrumente näiteks teiste lepingute kohta, võib iga lepingu regulatsiooni juurde üldosa sätete lisamine kaasa tuua ebavajalikku kordamist. See võib põhjustada ka vastuolusid ja segadust, vähendada õiguskindlust ning muuta võlaõiguse killustunuks.

Eeltoodule tuginedes peaks Euroopa ühtse võlaõiguse struktuuri kuuluma lisaks lepinguõigusele ka üldosa, mis kohaldub kõigi lepingute regulatsioonidele ühiselt ja sisaldab sätteid lepinguõigusega tihedalt seotud valdkondade kohta. See muudab Euroopa ühtse võlaõiguse iseseisvaks, terviklikuks ja sidusaks õigussüsteemiks. Õiguse tervikliku ühtlustamise eeliseid on ka kirjanduses rõhutatud. S. Vogenauer on välja toonud kolm peamist põhjust, miks Euroopa lepinguõigust ühtlustades peab ühtlustama õigust tervikuna, mitte

323 Komisjoni ettepanek Euroopa ühise müügiõiguse kohta (viide 6), lk 6.

324 *Ibid.*, lk 3.

325 *Ibid.*, lk 20.

sektorite kaupa. Esiteks, tema hinnangul oli kogu ühtlustamise algatuse peamiseks põhjuseks saada üle sektoripõhisest harmoneerimisest ning suurendada õiguse sidusust ja terviklikkust. Teiseks on Euroopas üldiselt suund lepinguõiguse kui terviku reguleerimisele. Kolmandaks soovivad ettevõtjad,³²⁶ et kõiki tehinguid reguleeriks üks reeglite kogum.³²⁷

Üldosa sisaldab ka näiteks DCFR. DCFRi koostajad on põhjendanud laiaulatusliku üldosa olemasolu asjaoluga, et näiteks lepinguõigus või tarbijaõigus ei ole täiesti iseseisvad valdkonnad, neid ei saa täpselt piiritleda ning need on seotud mitmete teiste valdkondadega. DCFRi näol sooviti luua „orgaaniline tervik“.³²⁸ Seega, üldosa peaks eelkõige tagama lepinguõiguse terviklikkuse, et kogu õigussuhe oleks kaetud ühtse õigusega ning pooled ei peaks pöörduma mingites küsimustes teiste õigussüsteemide poole. Kui Euroopa ühtne õigus reguleerib üksnes teatud õigussuhete fragmente, ei ole see piisavalt tõhus ega välista poolte vajadust tutvuda piiriüleseid tehinguid sõlmides enda jaoks võõra õigusega.

Kolmandaks analüüsitakse, kas Euroopa ühtne võlaõigus peaks lisaks üldosale ning lepingute regulatsioonile sisaldama ka lepinguvälise võlasuhete õigust. Mitmete liikmesriikide tsiviilkoodeksid ning ka mudelseadused, näiteks DCFR reguleerivad lepinguväliseid võlasuheteid ulatuslikult, sisaldades muuhulgas ka deliktiõigust. Käesolevas töös lähtutakse ühtlustatavate valdkondade määratlemisel eelkõige ühtlustamise eesmärgist vähendada tehingukulusid, mida põhjustavad erinevused riikide lepinguõigustes, suurendada siseturul ettevõtjate õiguskindlust ja tarbijate usaldust³²⁹ ning luua võimalikult terviklik ja sidus õigussüsteem, mille alusel lepinguid sõlmida. Selliste eesmärkide saavutamiseks soovitakse ühtlustada eelkõige lepinguõigust.³³⁰ Eeltoodud analüüsist tuleneb aga, et tervikliku regulatsiooni loomiseks peab ühtlustama ka lepinguõigusega seotud küsimused. Seega peaks ühtne võlaõigus sisaldama ka lepinguvälise võlasuhete sätteid. Käesoleva töö maht ei võimalda anda ammendavat käsitlust, milliseid lepinguvälise võlasuhete instituuete ühtne õigus sisaldama peab, kuid eelkõige tuleb seda valikut tehes lähtuda eesmärgist, et isikud saaksid lepinguid sõlmida liidu ühtse võlaõiguse alusel ega peaks kasutama liikmesriikide õigussüsteeme. Seetõttu peab ühtlustatavate lepinguvälise võlasuhete instituuete valimisel lähtuma eelkõige nende seostest lepinguõigusega.

Eeltoodule tuginedes koosneb Euroopa ühtse võlaõiguse optimaalseim struktuur üldosast, eritüübilisi lepinguid reguleerivatest lepinguõiguse sätetest ning lepinguvälise võlasuhete

326 Vt lisaks ka käesoleva töö punkti 1.2.2.

327 S. Vogenauer, pp. 176-177.

328 C. von Bar, E. Clive, H. Schulte-Nölke *et al.* (eds.), p. 25.

329 Komisjoni 01.07.2010 roheline raamat (viide 4), lk 2.

330 *Ibid.*

regulatsioonist. Alljärgnevalt on toodud täpsem käsitus küsimustest, milline saab olla Euroopa ühtse võlaõiguse sisu arvestades ühtlustamise eesmärki ja optimaalseimat vahendit. Käesoleva töö maht võimaldab käsitleda vaid olulisemaid ja kirjanduses rohkem tähelepanu saanud küsimusi.

3.2. Ühtse võlaõiguse struktuur

3.2.1. Üldosa

Alljärgnevalt analüüsitakse, milline Euroopa ühtse võlaõiguse üldosa olla saab, milliseid küsimusi see hõlmama peab. Kuna käesoleva töö maht on piiratud, ei ole võimalik anda ühtse võlaõiguse üldosa ammendavat struktuuri. Seetõttu käsitletakse alljärgnevalt valitud küsimusi, mida on kirjanduses oluliseks peetud. Esmalt analüüsitakse üldosa otstarvet ning kuidas see määrab üldosa olemuse. Seejärel käsitletakse kahte spetsiifilist küsimust üldosa loomisel. Esiteks analüüsitakse Euroopa Liidu ühtse võlaõiguse seost seni liidus ühtlustatud võlaõigusega. Euroopa Liit on juba mitmeid võlaõiguse küsimusi direktiividega ühtlustanud. Paljud ühtlustatud valdkondadest saavad kuuluda võlaõiguse üldosasse, seetõttu analüüsitakse, kas ja mil määral Euroopa ühtne võlaõigus juba direktiividega ühtlustatud küsimusi sisaldama peab. Teiseks analüüsitakse moraali ja avaliku korraga seotud üldsätete loomise võimalust Euroopa ühtses võlaõiguses.

Euroopa ühtse võlaõiguse üldosa eesmärk on eelkõige tagada õiguse terviklikkus, luua ühtne ja sidus õigussüsteem, mille alusel on reguleeritud kõik isikute õigussuhetega seotud aspektid. Üksnes lepinguõiguse normide ühtlustamine ei loo piisavalt terviklikku õigussüsteemi, mille alusel õigussuhetes osalejad tehinguid sõlmida saavad. Üldosa eesmärk on tagada, et kogu lepingu alusel tekkinud õigussuhe on reguleeritud liidu õigusega ning välistada õigussuhetes osalejate vajadus pöörduda ühtse Euroopa võlaõiguse alusel reguleeritud õigussuhetes mingites küsimustes muude, näiteks mõne liikmesriigi õiguse poole, kuna ühtne õigus neid küsimusi ei reguleeri. Teiseks üldosa otstarbeks on koondada erinevatele lepingutele ja lepinguvälistele võlasuhetele kohalduvad üldsätted, vältida vajadust neid erinevate regulatsioonide juures korrata ning ennetada võimalikke vastuolusid ja õigusselguse puudumist, mida võib põhjustada erinevatele võlaõiguse küsimustele erinevate üldsätete loomine.

Üldosa sisu ja sellesse kuuluvate instituutide määratlemisel saab lähtuda eelkõige mudelseadustest, samuti EÜM ettepanekust. EÜM normistik reguleerib küll üksnes müügiõigust, ainuüksi selle põhjal on keeruline prognoosida, mida ühtse võlaõiguse üldosa

sisaldama peab, kuid see näitab, mis valdkonnad seonduvad tihedalt lepinguõiguse ja eriti müügiõigusega. Näiteks D. Staudenmayer on leidnud, et lepingueelsete võlasuhete osakaal EÜMis on ülemäärane.³³¹ EÜMis ei ole kõik üldsätted struktuuri mõttes selgelt üldosasse eraldatud, näiteks sisaldab ka mitmete peatükkide esimene jagu üldsätteid. EÜMist ulatuslikumas võlaõiguse regulatsioonis ei ole selline iga küsimuse jaoks eraldi üldsätete loomine optimaalne, kuna esineks palju kordamist, kannatada võib ka õigusselgus.

Ka näiteks DCFRi teine raamat sisaldab üldisi sätteid lepingute kohta: lepingute sõlmimine, taganemine, läbirääkimata tingimused, lepingueelsed kohustused jne. DCFRi kolmas raamat sisaldab üldsätteid nii lepingute kui ka lepinguväliste võlasuhete kohta. DCFRi loojad ei soovita aga eristada lepingulisi ja lepinguväliseid võlasuhteid neile eraldi üldsätete loomisega. Nad leiavad, et sellega loodaks nende vahele näilik lõhe, mida tegelikult liikmesriikide õiguses ei eksisteeri.³³² Seega on ühtse võlaõiguse üldosa loomine optimaalseim lahendus.

Alljärgnevalt on välja toodud mõned käesoleva töö autori hinnangul olulisemad Euroopa ühtse võlaõiguse üldosa loomisel tõusetuvad küsimused. Nende küsimuste valikul on arvestatud käesolevas töös juba käsitletud valdkondi. Esiteks analüüsitakse, kuidas Euroopa ühtset võlaõigust luues arvestada seni loodud ühtlustamise vahendite, näiteks direktiividega ning teiseks, kas Euroopa ühtne võlaõigus saab sisaldada moraali ja avaliku korraga seotud regulatsiooni. Seejuures ei ole eesmärgiks nende küsimuste ammendav käsitlemine ega ainuõigete vastuste leidmine. Soovitakse näitlikult välja tuua, millised küsimused võivad Euroopa ühtse võlaõiguse üldosa luues tõusetuda.

Mitmed võlaõiguse üldosa küsimused on Euroopa Liidus juba osaliselt direktiividega ühtlustatud. Eelkõige on senine ühtlustamine seondunud nõrgema poole kaitse, näiteks tarbijaõiguse ja informeerimiskohustusega.³³³ S. Kerberi ja W. Grundmanni hinnangul on seni Euroopa Liidus kõige suuremal määral harmoneeritud informeerimiskohustuse regulatsioon.³³⁴ Selline regulatsioon võib sisalduda ka ühtse võlaõiguse üldosas. Ühtse võlaõiguse loomisel tuleb need ühtlustatud standardid liidu ühtsesse õigusesse üle võtta. Käesolevas töös lähtutakse eeldusest, et liit võtab oma seni näiteks direktiividega loodud õiguse üle ka ühtsesse võlaõigusesse, kuna õigusteadlased on seda vajalikuks, isegi

331 D. Staudenmayer, p. 30.

332 C. von Bar, E. Clive, H. Schulte-Nölke *et al.* (eds.), p. 44.

333 R. Schulze (viide 194), p. 16.

334 S. Kerber, W. Grundmann, p. 6.

vältimatuks pidanud, näiteks leiab S. Augenhofers, et kui liit ei kehtesta ühtses õiguses seni direktiividega loodud standardeid, toimub „sotsiaalne dumping“.³³⁵

Eeltoodu ei tähenda aga, et liit peaks valimatult kogu senise õiguse uude ühtse võlaõiguse vahendisse kopeerima. Liidu ühtse õiguse loomine on hea võimalus vaadata üle kogu seni loodud õigus ning otsustada, kas kõik kehtivad direktiivid on enam asjakohased ja vajalikud. Õigusest, mis ei vasta enam tänapäeva vajadustele, peab loobuma, seda ei tohi uude instrumenti üle võtta üksnes põhjusel, et see on kehtiv õigus. Näiteks F. Gómez leiab: „Parafraaseerides kuulsat ülemkohtunik Holmes'i arvamust ajaloolise põhjendamise vastu õiguses, ei ole midagi eemaletõukavamalt kui õigustada normatiivset valikut õiguses sellega, et see tehti minevikus, sõltumata kas see minevik on Rooma aeg, Napoleoni Prantsusmaa või 1980ndate Brüssel.“³³⁶ Direktiividest, mis ei ole enam ajakohased, peab aga loobuma kogu liidus, need ei tohi ilma mõjuva põhjuseta liikmesriikide jaoks kehtima jääda, kui liit leiab, et need ei ole sobivad ühtsesse õigusesse ülevõtmiseks. Liit saab näiteks muuta ühtse võlaõiguse ettevõtjate jaoks liikmesriikide õigussüsteemidest sobivamaks, luues direktiividega liikmesriikide jaoks kõrgemad tarbijakaitse standardid kui liidu ühtses võlaõiguses. Eeltoodud viisil kunstlikult liidu õiguse populaarsuse suurendamine ei ole aga aktsepteeritav, kuna see võib vähendada õigussuhetes osalejate kaitset.

Seega tuleb ühtse võlaõiguse üldosa luues mitmetes küsimustes arvestada olemasoleva liidu õigusega. Seni on ühtlustamiseks kasutatud aga arvukalt miinimumharmoneerimise direktiive.³³⁷ See tähendab, et Euroopa Liit on nendes valdkondades kehtestanud minimaalsed, mitte ühtsed standardid. Liit peab ühtset võlaõigust luues otsustama, kas tagada neis küsimustes üksnes minimaalne või kõrgem standard. Mitmed liikmesriigid on direktiividega harmoneeritud küsimustes säilitanud või kehtestanud siseriiklikus õiguses suurema kaitse kui direktiivid ette näevad,³³⁸ seega on miinimumharmoneerimise direktiividega ühtlustatud valdkondades liikmesriikide õigused erinevad. Ka liit peab ühtset normistikku luues otsustama, kas lähtuda minimaalse kaitse tagamisest või kehtestada kõrgemad standardid. Liit ei saa kehtestada ühtset võlaõigust luues kehtivatest direktiividest madalamaid standardeid, kuid on võimalik, et teatud küsimustes soovitakse tagada suurem kaitse. See võib aga põhjustada probleeme. Näiteks toob R. Sefton-Green välja, et kui tarbijate kaitse on liidu

335 Ta mõtleb selle all, et liit looks sellega näiteks ettevõtjate jaoks stiimuli valida liidu ühtne õigus, kui liidu loodud tarbijakaitse standardid kehtivad üksnes liikmesriikide õiguses ja mitte liidu ühtses õiguses. Sel juhul saaks liit kunstlikult luua mitmeid eeliseid liidu ühtse õiguse valijatele. – S. Augenhofers, p. 202.

336 F. Gómez, p. 104.

337 R. Sefton-Green. Choice, Certainty and Diversity: Why More is Less. – European Review of Contract Law 2011/7, No 2, p. 142. Samuti rõhutab S. Augenhofers, et enamik vanemaid tarbijakaitse direktiive on miinimumharmoneerimise direktiivid. – S. Augenhofers, p. 207.

338 H. Collins, p. 321.

ühtses õiguses kõrgem kui liikmesriikide loodud õiguses, puudub ettevõtjatel motivatsioon ühtset õigust valida.³³⁹ Samas näitab liidu senine tegevus, et soovitakse tagada õigussuhte nõrgemale poolele võimalikult kõrgetasemeline kaitse. Seetõttu peab liit leidma enda loodud direktiive üle võttes optimaalseima kaitse taseme igas küsimuses eraldi.

Kuna direktiividega on ühtlustatud erinevaid küsimusi, ei ole võimalik leida ühtset lahendust nende standardite ülevõtmiseks. Teatud valdkondades võib piisata minimaalsest kaitsest, kuid automaatselt kõigis küsimustes üksnes minimaalse standardi kehtestamine ei tohiks toimuda. See võib küll muuta liidu ühtse õiguse ettevõtjate jaoks meeldivaks, kuid liit peab tagama siiski kõigi võlasuhete poolte piisava kaitse. Teatud küsimustes ei pruugi direktiivide sätted enam ajakohased olla. Sel juhul tuleb neist loobuda, seejuures ei tohi liit aga luua enda ühtsele õigusele eeliseid. Direktiividest loobumisel peab see võimalus olema ka liikmesriikidel.

Teiseks analüüsitavaks üldosa küsimuseks on käesolevas töös valitud moraali ja avaliku korraga seonduvate sätete Euroopa Liidu ühtsesse võlaõigusesse lisamise võimalikkus. Siseriiklikes õigussüsteemides kuuluvad võlaõiguse küsimuste hulka enamasti moraali, avaliku korra, hea usu, heade kommete ning muude hinnanguliste ja kultuurispetsiifiliste kategooriatega seotud sätted.³⁴⁰ Selliste küsimuste ühtlustamine võib aga kogu liidu jaoks osutada keeruliseks, kuna liikmesriigid sisustavad moraali ja eetikaga seotud sätteid erinevalt. Tihti on nende sisu kujunenud liikmesriikides ajalooliselt, sõltuvalt tavadest, samuti kohtute pikaajalise töö tulemusel. Selliste sätete lisamiseks liidu ühtsesse võlaõigusesse peab olemas olema kogu Euroopa Liidu ühine käsitus moraalist, eetikast ja avalikust korrast. Alljärgnevalt analüüsitakse, kas Euroopa Liidu ühtne võlaõigus peaks sisaldama eeltoodud hinnanguliste kategooriatega seotud sätteid, seda tehakse moraali või avaliku korraga vastuolus olevate tehingute tühisuse instituudi näitel.

Enamasti ei suuda seadusandjad normide loomisel ette näha kõiki olukordi, mida need kunagi tulevikus reguleerima hakkavad. Avaliku korra, hea usu, heade kommete ning muude selliste hinnanguliste kategooriatega seotud sätete lisamine õigusesse muudab selle paindlikumaks, võimaldab õiguse rakendajal arvestada ühiskonna arenguga ning teha sellest tulenevalt õiglaseid otsuseid. Moraal ja avalik kord on ajas muutuvad mõisted, seadusandja poolt loodud normistik on aga staatiline ning võib kehtida pikka aega. Nende mõistetega seotud sätete lisamine õiguskorda muudab selle dünaamilisemaks, kuna õiguse rakendaja saab neid sisustada vastavalt ühiskonna kaasaegsetele arusaamadele.

339 R. Sefton-Green, p. 142.

340 Näiteks hea usu põhimõtte ja erineva tähenduse kohta liikmesriikides vt R. Zimmermann, S. Whittaker (eds). *Good Faith in European Contract Law*. United Kingdom: Cambridge University Press 2000, p. 13.

Määratlemaks, millal on tehing vastuolus moraalinormide või avaliku korraga, on vaja teada, mis on vastavas õiguskorras moraalne või avaliku korraga kooskõlas olev. Euroopa Liidu liikmesriikides on see ajalooliselt välja kujunenud, kuid liidu tasandil võib määratlemine keeruline olla. H. L. MacQueen on jõudnud järeldusele, et lepingute vastuolu moraaliga on paljudes Euroopa õigussüsteemides tehingute kehtetuse aluseks.³⁴¹ Ta rõhutab aga, et igas riigis on erinev arusaam, mis on moraalivastane, see arusaam on ajas muutuv, kuna muutuvad nii õigus kui ka moraal. Tema hinnangul peab iga õigussüsteem suutma moraaliga ründava lepingu kehtetuks tunnistada ning iga riik, mida tema selles valdkonnas uurinud on, on ka vastavad reeglid kehtestanud. Seega, kui soovitakse luua terviklikku lepinguõiguse süsteemi, peab see sisaldama ka moraalivastaste lepingute tühisuse sätteid.³⁴²

Kuna Euroopa Liidus on aga keeruline leida täielikult ühtset tõlgendust moraaliga mõistetele, on selliste sätete ühtsesse võlaõigusesse lisamise võimalikkus küsitav. Nii PECL kui ka DCFR sisaldavad lepingute tühisuse sätteid moraaliga või õigustvastasuse tõttu. Samas ei sisalda sellist regulatsiooni näiteks CISG. Tuleb märkida, et PECLisse sellise regulatsiooni lisamine ei toimunud üksmeelselt. Näiteks kirjeldab H. L. MacQueen, et kui ta esitas komisjonile arvamuse, et PECL peab sisaldama lepingute õigus- ja moraalivastasuse sätteid, võeti ettepanek küll lõpuks vastu, kuid see toimus pärast pikki arutelusid ning nõudis palju veenmist, seejuures jätkusid arutelud veel aastaid pärast tema ettepaneku vastuvõtmist.³⁴³ H. L. MacQueen rõhutab, et kui nende sätete PECLi lisamine juba keeruliseks ja vastuoluliseks küsimuseks osutus, oleks neid liidu tasandil siduvas õigusaktis väga keeruline ühtlustada. Ta lisab, et Lando komisjonil oli märkimisväärseid raskusi moraaliga või avaliku korra vastasuse määratlemisega. Igas liikmesriigis defineeritakse neid mõneti erinevalt sõltuvalt traditsioonidest. Sooviti leida rahvuslikest ja piirkondlikest arusaamadest eraldiseisvat Euroopa moraaliga ja avaliku korra ideed, mis leiaks üldise heakskiidu. Tehti järeldus, et PECL peab sisaldama just lepete tühisust, kui need on moraaliga ja avaliku korraga vastuolus, ei piisa üksnes seadusega vastuolus olevate tehingute tühisust kaasa toovatest sätetest. Eriti vajalikuks peeti seda põhjusel, et PECList võib saada Euroopa tsiviilkoodeksi alus.³⁴⁴

Moraaliga ja avaliku korra mõiste ühtne sisustamine Euroopa Liidu tasandil on keeruline, kuid mitte võimatu. Näiteks DCFRis sooviti vältida siseriiklike õiguste kasutatavaid moraaliga mõisteid ning seetõttu lähtuti moraaliga sisustamisel EÜ asutamislepingust, kust tuleneb näiteks

341 H. L. MacQueen. *Illegal and Immoral Contracts: Towards European Principles*. Arvutivõrgus: http://www.researchgate.net/publication/228148588_Illegality_and_Immorality_in_Contracts_Towards_European_Principles (26.02.2014), p. 1

342 *Ibid.*, p. 3

343 *Ibid.*, p. 4.

344 *Ibid.*

isikute, kaupade ja teenuste vaba liikumise kaitse.³⁴⁵ Samuti tugineti inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonile,³⁴⁶ millest tuleneb näiteks orjuse ja sunniviisilise töötamise keelamine, õigus isikuvabadusele ja turvalisusele, õigus austusele era- ja perekonnaelu vastu, mõtte-, sõna- ja ühinemisvabadus, õigus abielluda ja vara kaitse. Lisaks lähtuti Euroopa Liidu põhiõiguste hartast,³⁴⁷ mis tagab eeltoodud inimõigusi, kuid lisab näiteks isikuandmete kaitse, kutsevabaduse, ettevõtlusvabaduse, õiguse omandile, naiste ja meeste võrdõiguslikkuse, lapse õigused, kollektiivläbirääkimiste ja kollektiivse tegutsemise õiguse, kaitse põhjendamatu vallandamise korral ja tarbijakaitse.³⁴⁸ H. L. MacQueen lisab, et siseriiklikud moraali või avaliku korra määratlused ei tule liidu tasandil arvesse, kuid võrdlev analüüs on üks viis mõiste sisustamiseks. Ta rõhutab ka avaliku korra konkreetse määratlemise vajalikkust, et selle sisustamine ei muutuks üksnes intuitiivseks.³⁴⁹

Eeltoodu näitab, et Euroopa Liidus on võimalik sisustada ka hinnangulisi mõisteid. Seetõttu saab ühtse võlaõiguse üldosasse ka selliste kategooriatega seotud sätteid lisada. Samas, isegi kui leida liidu tasandil kriteeriumid hindamiseks, mis on moraali ja avaliku korraga kooskõlas, tegutsevad õigussuhetes osalejad ikkagi konkreetsetes liikmesriikides, kus võib see määratlus liidu ühtsest mõistest erineda. Moraali ja avaliku korraga seotud sätete ühtlustamisel tuleb tagada, et neid mõisteid sisustatakse identselt kõigis liidu piirkondades. Seega on üldiste põhimõtete liidu tasandil ühtlustamine keeruline, kuna just need põhimõtted peegeldavad enim õiguskultuuri, traditsioone ja väärtusi. Kogu Euroopa Liidu jaoks ühtsete väärtuste või tavade määratlemine võib põhjustada olulisi vastuolusid. Samas tagavad sellised sätted õigussüsteemi paindlikkuse ja dünaamilisuse, seetõttu on nende lisamine ühtsesse võlaõigusesse vajalik.

Kokkuvõtteks peab liidu ühtse võlaõiguse üldosa loomisel ületama mitmeid takistusi. Lisaks eeltoodud probleemidele seoses juba ühtlustatud valdkondade ühtsesse õigusesse ülevõtmise ning hinnanguliste moraali ja avaliku korraga seotud kategooriate ühtsesse õigusesse lisamisega on veel mitmeid küsimusi, mis vajavad lahendamist. Ühtse võlaõiguse üldosa on aga oluline, kuna muudab õiguse terviklikuks ja sidusaks süsteemiks. Selle loomisel tehtud valikutest sõltub, kas ühtne võlaõigus on õigussuhetes osalejate jaoks piisavalt tõhus lahendus.

345 *Ibid.*

346 Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 2010, 14, 54.

347 Euroopa Liidu põhiõiguste harta. – EÜT C 303, 14.12.2007.

348 H. L. MacQueen, p. 7.

349 *Ibid.*

3.2.2. Lepinguõigus

Võlaõiguse ühtlustamise eesmärgist³⁵⁰ nähtub, et üks olulisemaid ühtlustatavaid valdkondi on lepinguõigus. Ühtlustamise eesmärgist saab tuletada ka mitmed ühtse lepinguõiguse tunnused. Alljärgnevalt on käsitletud autori hinnangul olulisemaid küsimusi seoses Euroopa Liidu ühtse lepinguõigusega. Esmalt analüüsitakse, kas ühtne lepinguõigus peaks kohalduma üksnes piiriülestele või kõigile siseturul sõlmitud lepingutele. Teiseks käsitletakse, milliseid lepinguliike ühtne lepinguõigus peaks reguleerima. Analüüsiks valiti eeltoodud küsimused, kuna need mõjutavad oluliselt Euroopa ühtse lepinguõiguse sisu, neis valdkondades tehtud valikud määravad laiemalt, milline loodav võlaõigus on.

Võlaõiguse ühtlustamise eesmärgist tuleneb, et erinevused liikmesriikide õiguses toovad kaasa probleeme piiriüleste lepingute sõlmimisel.³⁵¹ Sellest tulenevalt peab ühtne õigus kohalduma eelkõige piiriülestele lepingutele. Samas rõhutab Euroopa Komisjon ka, et ei ole mõistlik keelata ettevõtjatel kasutada ühtset õigust siseriiklike tehingute sõlmimiseks.³⁵² Eeltoodule tuginedes on ühtse õiguse peamine eesmärk küll piiriüleste lepingute reguleerimine, kuid välistatud ei ole selle kohaldumine kõigile siseturul sõlmitud tehingutele. Näiteks Euroopa Komisjon on teinud ettepaneku ühise müügiõiguse loomiseks piiriüleste lepingute jaoks, see võib olla aga praktikas tingitud liidu piiratud pädevusest.³⁵³ Alljärgnevalt analüüsitakse kõigile siseturul sõlmitavatele tehingutele kohalduva ühtse võlaõiguse eeliseid.

Esiteks, kui ühtne võlaõigus kohaldub nii piiriülestele kui ka siseriiklikele tehingutele, annab see isikutele võimaluse kõik oma siseturul toimuvad tehingud sama õiguse alusel sõlmida, nad peavad kursis olema üksnes ühe õigussüsteemiga. Ühtlustamise eesmärgist nähtub, et soovitakse kaotada poolte vajadus kasutada õigussuhetesse astumisel mitmeid erinevaid õigussüsteeme.³⁵⁴ Seega vastab kõigile siseturul sõlmitavatele lepingutele kohalduva õiguse loomine ühtlustamise eesmärgile paremini kui üksnes piiriüleste lepingute regulatsiooni kehtestamine. Kui ühtne võlaõigus kohaldub üksnes piiriülestele õigussuhetele, peavad seda kasutada soovivad isikud kursis olema vähemalt kahe õigussüsteemiga³⁵⁵ – oma liikmesriigi siseriikliku õigusega siseriiklike tehingute sõlmimiseks ja liidu ühtse õigusega piiriüleste tehingute sõlmimiseks. Soovitakse aga vähendada õigussüsteemide paljususest tulenevaid takistusi ning õiguse killustatust. Üksnes piiriülestele tehingutele kohalduv õigus võib

350 Vt käesoleva töö punkt 1.2.2.

351 Komisjoni 01.07.2010 roheline raamat (viide 4), lk 11.

352 *Ibid.*, lk 12.

353 C. Twigg-Flesner, p. 250. Käesoleva töö eesmärk ei ole käsitleda Euroopa Liidu pädevuse küsimusi.

354 Vt käesoleva töö punkt 1.2.2.

355 Eeldusel, et nad sõlmivad ka siseriiklike tehinguid.

fragmenteeritust hoopis suurendada.

Teiseks võib põhjustada probleeme määratlemine, millal tehing on piiriülene. Näiteks sätestab EÜM määruse ettepaneku artikkel 4, millal tehing on piiriülene, see määratlus on aga loodud müügiõiguse jaoks ega pruugi sobida kogu võlaõigusele. Kuna isikud saavad liidus vabalt liikuda ning kasutada lepingute sõlmimiseks elektroonilisi vahendeid, ei pruugi piiriülesuse kindlakstegemine praktikas lihtne olla. Õigussuhetes osalejate jaoks võib olla keeruline teise lepingupoole tegeliku asukoha kindlaksmääramine eelkõige, kui tehinguid sõlmitakse elektrooniliste vahendite abil.³⁵⁶ Poolte endi avaldused oma viibimiskoha kohta ei pruugi alati tõesed olla.³⁵⁷ Kui juriidiliste isikute puhul on enamasti võimalik avalikest registritest teatud informatsiooni saada, ei pruugi see olla võimalik füüsiliste isikute puhul. Lisaks tekib küsimus, kas piiriülese momendi kindlakstegemisel peaks lugema isiku tegelik viibimiskoht tehingu sõlmimise hetkel, koht, mille ta tehingu teisele poolele avaldab, tema harilik viibimiskoht, kasutatav domeeninimi või midagi muud. Näiteks Interneti teel kaupu müüvate isikute jaoks võib üksnes piiriülestele tehingutele kohalduv õigus probleeme tekitada. Neil on keeruline kindlalt määratleda, kas ostja on välisriigis. Lisaks, ostja võib olla välisriigis ajutiselt.³⁵⁸ Näiteks tekib küsimus, kas piiriülene element on olemas, kui isik sõlmib lepinguid teises liikmesriigis turismireisil viibides.³⁵⁹

Pärast lepingu sõlmimist võib selguda, et see ei olnud piiriülene. Sellisel juhul tekib küsimus, kas leping on üldse kehtiv ning milline õigus sellele kohaldub. Eeltoodu näitab, et üksnes piiriülestele tehingutele kohalduva õiguse kasutamine vähendab õiguskindlust, kuna alati jääb ühtse võlaõiguse alusel lepinguid sõlmides oht, et teine pool ei avaldanud oma tegelikku asukohta ning pärast lepingu sõlmimist selgub seetõttu, et lepingule kohaldub poolte jaoks tundmatu õigus. Seega suurendab kõigile tehingutele kohalduv õigus õiguskindlust ja -selgust. See võib aidata ületada ka mitmeid regulatsiooni loomisel tekkivaid raskusi.

Lisaks on arutletud, kas Euroopa ühtne õigus peaks kohalduma üksnes ettevõtjate ja tarbijate või ka ettevõtjate omavaheliste ning tarbijate omavaheliste lepingute suhtes.³⁶⁰ Käesolevas töös ei käsitleta seda probleemi sügavuti, kuid autor peab vajalikuks välja tuua, et Euroopa ühtne võlaõigus saab olla piisavalt sidus ja terviklik üksnes, kui see kohaldub kõigi isikute lepingutele. Ka kirjanduses on leitud, et ühtne õigus peab kohalduma nii B2B, C2C kui ka

356 C. Twigg-Flesner, p. 252.

357 EÜM määruses loetakse siduvaks küll ka poolte avaldused oma asukoha kohta, näiteks loeb tarbija poolt esitatud aadress.

358 C. Twigg-Flesner, p. 254.

359 *Ibid.*, p. 247.

360 Vt S. Augenhöfer, p. 202.

B2C tehingutele.³⁶¹ Ühtlustamise eesmärgist tuleneb selgelt, et ühtne võlaõigus peab kohalduma kõigi isikute tehingutele. Esiteks võivad piiriüleseid tehinguid sõlmida omavahel kõik isikud, enda jaoks võõra õigusega tutvumine võib nende jaoks keeruliseks osutuda sõltumata nende staatusest sõlmitavas õigussuhtes. Teiseks ei pruugi isikuid piiriüleseid tehinguid sõlmides alati teada, kas tehingu teine pool on tarbija või ettevõtja.³⁶² Seetõttu võib osutuda keeruliseks määratlemine, kas tehingule saab kohalduda ühtne õigus.

Kokkuvõtteks on õigussuhetes osalejate õigused paremini kaitstud, kui ühtne õigus kohaldub nii piiriüleste kui ka siseriiklike tehingute suhtes. See aitab ületada raskused, mis võivad tekkida tehingu piiriülese iseloomu kindlakstegemisel ning tagab isikutele suurema õiguskindluse. Lisaks peaks ühtne õigus kohalduma erinevatele lepingutele sõltumata lepingupoolte staatusest õigussuhtes. Seega on soovitatav luua ühtne õigus, mis kohaldub kõigile lepingutele siseturul.

Teise lepinguõigusega seotud küsimusena analüüsitakse, milliseid lepinguliike liidu ühtne võlaõigus reguleerima peaks. Eeltoodud prioriteedist luua piiriülestele tehingutele kohalduv õigus tuleneb vajadus reguleerida eelkõige lepinguid, mida sõlmitakse piiriüleselt. Tehingute suhtes, mis ei ületa liikmesriikide piire, saab endiselt kohalduda siseriiklik õigus. Tänapäeval võimaldab aga tehnika sõlmida piiriüleselt peaaegu kõiki võlaõiguslikke lepinguid. Seetõttu ei ole tehingu võimalik piiriülene iseloom piisavalt ammendav kriteerium määratlemaks, milliste lepingute regulatsioon ühtlustada.

Euroopa Komisjon soovib kehtestada kogu liidus ühtsena kehtivat EÜMi normistikku.³⁶³ Seega on juba loodud võimalik ühise müügiõiguse regulatsioon. Sellega ei tohiks aga piirduda.³⁶⁴ Ühtlustamise eesmärk on soodustada siseturu toimimist. ETL artikli 26 teine punkt sätestab: „Siseturg hõlmab sisepiirideta ala, mille ulatuses tagatakse kaupade, isikute, teenuste ja kapitali vaba liikumine vastavalt aluslepingute sätetele.“ Need neli põhilist vabadust näitavad, et lisaks kaupade vabale liikumisele, mida reguleerib müügiõigus, on siseturu toimimiseks olulised ka teenuste, kapitali ja isikute vaba liikumine. Seega peaks lepinguõigus reguleerima kõiki eeltoodud nelja vabadusega seotud lepinguliike. Täpsemate lepinguliikide määratlemiseks saab lähtuda liikmesriikide õigussüsteemidest ning mudelseadustest, kuid läbi tuleks viia ka uuringuid, et arvestada lepinguõiguse loomisel majanduse uuemate arengutega. Käesoleva töö autori hinnangul tuleb kaaluda näiteks

³⁶¹ *Ibid.*, p. 205.

³⁶² *Ibid.*, p. 206.

³⁶³ Komisjoni ettepanek Euroopa ühise müügiõiguse kohta (viide 6).

³⁶⁴ S. Augenhöfer, p. 213.

teenuse-, krediidi-, laenu- ja liisingulepingute ühtlustamise võimalikkust ja vajalikkust.

Euroopa ühtne lepinguõigus peab olema moodne, õigussuhetes osalejate tänapäevastele vajadustele vastav õigus. Seda luues peab arvestama majanduse ja sotsiaalsete suhete arengut nii liidus kui ka liikmesriikides. Euroopa Liidu ühtset võlaõigust ei saa luua 19. sajandi rahvuslike koodeksite eeskujul, kuna nende sisu ja struktuur ei pruugi sobida enam tänasele ühiskonnale. Näiteks S. Grundmann toob välja, et Euroopa Liit peaks ühtset tsiviilõigust luues keskenduma senisest enam teenuse osutamise ja kestvuslepingute regulatsioonile. Ta põhjendab seda asjaoluga, et me ei ela enam tööstusühiskonnas, teenuste osakaal riikide kogutulus on enamikus riikides sama suur või suuremgi kui kaupade tootmise ja levikuga seotud tulu.³⁶⁵ Eeltoodud viide teenuste osakaalu suurenemisele näitab, et komisjon ei tohiks piirduda Euroopa ühise müügiõiguse loomisega. Ühtlustamisega tuleb jätkata, et kõik nelja vabadusega seotud lepinguliigid oleksid Euroopa ühtses võlaõiguses reguleeritud. Seejuures ei tohi lähtuda lepingute määratlemisel kitsalt seni loodud õigusest. Mitmed liikmesriikide koodeksid pärinevad 19. sajandist, kui majandussuhted olid praegustest väga erinevad. Ka mudelseaduste loomisel arvestati nende 19. sajandist pärit koodeksitega. Euroopa Liidu vajadused 21. sajandil ei ole võrreldavad rahvusriikide vajadustega 19. sajandil. Kõiki vahepeal toimunud arenguid tuleb ühtse võlaõiguse loomisel reguleeritavate lepinguliikide valimisel arvestada

Kokkuvõtteks vajab Euroopa Liit moodsat tänapäevaseid majandussuhteid arvestavat lepinguõigust, mis kehtib kõigi siseturul sõlmitud tehingute suhtes, mitte üksnes piiriüleselt. Seejuures ei peaks liit piirduma üksnes EÜM normistiku kehtestamisega, vaid ühtlustama kõik nelja vabadusega seotud lepinguliigid, kuna need on siseturu tõrgeteta toimimise jaoks olulised. Näiteks on nelja põhilise vabadusega tihedalt seotud teenuse-, krediidi-, laenu- ja liisingulepingud. Nende ühtlustamist tuleb seetõttu kaaluda.

3.2.3. Lepingueelsed ja -välised võlasuhted

Lisaks võlaõiguse üldosale ning lepinguõigusele sisaldavad mitmete liikmesriikide võlaõiguse süsteemid, samuti mudelseadused, näiteks DCFR³⁶⁶ ka lepingueelsete ja –välise võlasuhte regulatsiooni. Alljärgnevalt analüüsitakse, milliseid lepingueelseid ja –väliseid küsimusi peaks sisaldama Euroopa ühtne võlaõigus. Seejuures ei tähenda töös tehtud valik käsitleda lepingueelseid ja –väliseid võlasuhteid samas punktis seda, et autori hinnangul peaksid need

³⁶⁵ S. Grundmann, pp. 240-243.

³⁶⁶ Näiteks DCFR raamatud V-VII sisaldavad sätteid erinevate lepinguvälise küsimuste kohta.

Euroopa ühtse võlaõiguse struktuuris koos paiknema.³⁶⁷ Käesoleva töö kolmanda osa senisest analüüsist nähtub, et Euroopa ühtse võlaõiguse struktuuri ja olemuse määratlemisel lähtutakse eelkõige ühtlustamise eesmärgist,³⁶⁸ et õigussuhetes osalejad vajavad võimalikult terviklikku normistikku, mis reguleerib nende piiriüleseid ning vajadusel ka siseriiklikke lepinguid. Sellest tulenevalt on ühtlustamise eesmärk saavutatud parimal viisil, kui luuakse võimalikult ühtne ja terviklik õigussüsteem. Seega peaksid olema lepinguõiguse kõrval ühtlustatud ka lepinguväliste võlasuhete küsimused, mis seonduvad lepinguõigusega. Võimalikult ulatuslik regulatsioon suurendab ühtse õigussüsteemi terviklikkust.

Euroopa ühtse võlaõiguse lepinguväliste võlasuhete kataloogi määratlemiseks saab kasutada nii liikmesriikide õigussüsteeme kui ka mudelseaduseid, näiteks DCFRi, mis sisaldab põhjalikku lepinguväliste võlasuhete regulatsiooni. Lepinguväliste võlasuhete loetelu sisaldub aga ka Euroopa Liidu kehtivas õiguses, Rooma II määruse artikli 2 punkt 1 sätestab: „Käesolevas määruses hõlmab kahju õigusvastaselt tekitatud kahju, alusetu rikastumise ja käsundita asjaajamise või *culpa in contrahendo* tagajärgi.“³⁶⁹ Eeltoodud loetelu näitab, mida saab pidada Euroopa Liidus lepinguvälisteks võlasuheteks. Need instituudid kuuluvad ka mitmes liikmesriigis lepinguväliste võlasuhete kataloogi, samas kasutatakse liikmesriikides veel teisigi institute, näiteks Saksamaal³⁷⁰ ja Eestis³⁷¹ asja ettenäitamine. Seega ei ole Rooma II määrusest tulenev loetelu ammendav ja ühtne võlaõigus võib sisaldada ka muid institute.

Rooma II määrusest tulenev lepinguväliste võlasuhete loetelu sisaldab kahte lepinguõigusega tihedalt seotud instituti: *culpa in contrahendo* ja alusetu rikastumine. Kuna ühtlustamise eesmärgist tuleneb, et eelkõige soovitakse ühtlustada lepingutega tihedalt seonduvad küsimused, on nende institutide lisamine ühtsesse võlaõigusesse valitud käesolevas töös edaspidiseks analüüsimiseks. Õigusvastaselt tekitatud kahju, käsundita asjaajamine ning mitmed muud lepinguvälised küsimused võivad samuti lepinguõigusega seonduda, seetõttu tuleb ka nende ühtlustamist kaaluda. Töö piiratud mahu tõttu aga alljärgnevalt neid institute täpsemalt ei analüüsita.

367 Neid küsimusi käsitletakse samas punktis eelkõige töö mahupiirangu tõttu. Samuti, näiteks *culpa in contrahendo* doktriin on Rooma II määrusest tulenevalt liigitatud lepinguväliste võlasuhete hulka. Käesoleva töö autor mõonab, et lepingueelseid võlasuhteid saaks analüüsida ka käesoleva töö punktis 3.2.1. kui võlaõiguse üldosa küsimust. Ka näiteks Eesti võlaõigusseaduse struktuurist võib teha järelduse, et *culpa in contrahendo* doktriin kuulub võlaõiguse üldosasse. Käesoleva töö eesmärk ei ole analüüsida, kas *culpa in contrahendo* doktriini peaks käsitlema üldosa või lepinguvälise küsimusena, soovitakse näidata, et Euroopa ühtne võlaõigus peaks seda küsimust reguleerima, seejuures on võimalik, et seda reguleeritakse ka üldosas.

368 Vt täpsemalt käesoleva töö punkt 1.2.2.

369 Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 11.07.2007. a määrus (EÜ) nr 864/2007, lepinguväliste võlasuhete suhtes kohalduva õiguse kohta. – ELT L 199, 31.7.2007, lk 40-49, artikkel 2.

370 Bürgerliches Gesetzbuch; BGB. – BGBI. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738 – BGBI. I S. 831.

371 Võlaõigusseadus. RT I, 29.11.2013, 4 – RT I 2001, 81, 487.

Lepingueelsetest läbirääkimistest tuleneva vastutuse *culpa in contrahendo* doktriini tunnustatakse erinevatel viisidel mitmetes Euroopa õigussüsteemides.³⁷² Selle regulatsiooni lisamine Euroopa ühtsesse võlaõigusesse annab õigussuhetes osalejatele lepinguid sõlmides suurema õiguskindluse. *Culpa in contrahendo* on tihedalt lepinguõigusega seotud instituut. Lepingute sõlmimisele eelnevad teatud õigussuhted, keerulistemate tehingute puhul võivad lepingueelsed läbirääkimised kujuneda aeganõudvaks ja ressursimahukaks. Lepingute ettevalmistamiseks tehakse kulutusi, avaldatakse teavet, kujundatakse seisukohti.³⁷³ Seetõttu on lepingueelsetes läbirääkimistes osalejate jaoks oluline, et ka teine õigussuhte pool tegutseks heas usus, ei tekitaks oma käitumisega neile kahju ega peaks läbirääkimisi ilma tegeliku soovita lepingut sõlmida. *Culpa in contrahendo* instituut tagab lepingueelsetes võlasuhetes osalejatele kaitse olukordadeks, kui üks pool paneb toime rikkumise enne lepinguni jõudmist. Näiteks Rooma II määruse preambula punkt 30 määratleb, et *culpa in contrahendo* peaks hõlmama avalikustamiskohustuse rikkumist ja lepingu sõlmimiseks peetud läbirääkimiste katkestamist. Selline regulatsioon annab isikutele õiguskindluse erinevate lepingute sõlmimiseks läbirääkimiste pidamisel.

Kui Euroopa Liidu ühtne õigus ei sisalda nende võlasuhete regulatsiooni, tõusetub küsimus, milline õigus kohaldub, kui õigussuhte pool paneb toime rikkumise enne siseturul piiriülese lepingu sõlmimist. Piiriülese õigussuhte korral määratakse kohalduv õigus Rooma II määrusega. See tähendab, et rikkumise kahtluse korral võib tekkida õigussuhetes osalejatel vajadus tutvuda enda jaoks võõra õigussüsteemiga. Samuti võib kohalduva õiguse määramisel vaidlusi tekkida. See võib juba enne tehingu sõlmimist kaasa tuua kulusid, mõnel juhul võivad õiguslik ebakindlus ja kaasnevad kulud takistada lepinguni jõudmist. Ka mitmed teadlased on tunnustanud lepingueelsete võlasuhete ühtlustamise vajadust, näiteks D. Leczykiewicz.³⁷⁴ Erinevad mudelseadused reguleerivad lepingueelseid võlasuhteid küllaltki põhjalikult. Näiteks sisaldavad PECL ja DCFR *culpa in contrahendo* sätteid. PECLi artiklid 2:301 ja 2:302 ning DCFRi artiklid II.-3:301 ja II.-3:302 sisaldavad reegleid läbirääkimiste pidamise kohta vastuolus hea usu põhimõttega ja konfidentsiaalsuskohustuse regulatsiooni. See näitab, et Euroopa Liidus on võimalik leida lepingueelsete võlasuhete valdkonnas ühtseid lahendusi.

Eeltoodust tuleneb, et *culpa in contrahendo* on olulisel määral lepinguõigusega seotud

372 I. Kull. Sissejuhatus probleemi: lepingueelne vastutus (*culpa in contrahendo*). – *Juridica* 1994/9, lk 214.

373 *Ibid.*

374 D. Leczykiewicz. Where Angels Fear to Tread: The EU Law of Remedies and Codification of European Private Law. – *European Review of Contract Law* 2012/8, No 1, p. 81; F. Cafaggi. CESL and Pre-contractual Liability: From a Status to a Transaction-Based Approach? – *Conference on European Contract Law: A Law-and-Economics Perspective* 2012. The University of Chicago, pp. 9-12.

instituut. Seetõttu peaks ka Euroopa ühtne võlaõigus lepingueelse vastutuse regulatsiooni sisaldama. See annab õigussuhetes osalejatele kindluse lepingueelsete läbirääkimiste pidamisel ning täiendab lepinguõiguse regulatsiooni, tagades selle sidususe ja terviklikkuse.

Teise lepinguvälise võlasuhete instituudina käsitletakse alusetut rikastumist.³⁷⁵ See on samuti lepinguõigusega tihedalt seotud instituut, näiteks rõhutab D. Leczykiewicz alusetu rikastumise seost lepingutest taganemise ja tagasitaitmisega. Kui näiteks selgub, et poolte vahel mingil põhjusel lepingut ei olnud või sellest ei tekkinud kohustusi, kuid kohustus on juba asunud täitma, on vaja regulatsiooni, kas ja kuidas toimub tagasitaitmine.³⁷⁶ Kui õigussuhetesse astudes lepiti kokku, et kohaldub Euroopa ühtne võlaõigus, kannatab poolte õiguskindlus, kui nad peavad hiljem probleeme lahendama enda jaoks tundmatu õigussüsteemi alusel.

Alusetu rikastumise sätete ühtlustamise vajadust toetab ka asjaolu, et kõik Euroopa Liidu liikmesriigid tunnustavad juba digestidest tuntud põhimõtet, et keegi ei peaks rikastuma kellegi teise arvelt.³⁷⁷ Seetõttu peaks alusetu rikastumise instituuti sisaldama ka Euroopa Liidu ühtne õigus. Riikide täpsemad regulatsioonid, mis juhtudel ja tingimustel alusetu rikastumise nõudeid esitada, on küll erinevad, kuid eeltoodud põhimõtet on nimetatud võlaõiguse aluspõhimõtteks.³⁷⁸ Ka mudelseadused sisaldavad alusetu rikastumise sätteid, näiteks DCFRi 7. raamat, samuti PECL. Liikmesriikide õigussüsteemidele tuginedes on keeruline määratleda, milline Euroopa ühtne alusetu rikastumise regulatsioon olla saab. Enamik liikmesriike nõustub küll, et alusetu rikastumise nõue tekib, kui esiteks on toimunud rikastumine, teiseks, see rikastumine on alusetu ja kolmandaks oli rikastumine nõude esitaja arvelt.³⁷⁹ Vaatamata esialgsele sarnasusele on aga nende süsteemide vahel mitmeid olulisi erinevusi.³⁸⁰ Seetõttu tuleb luua uus, Euroopa Liidu vajadustele vastav alusetu rikastumise regulatsioon, mis kaitseb õigussuhetes osalejaid parimal viisil.

Eeltoodud kahe instituudi käsitlused näitavad, et ühtne ja terviklik Euroopa Liidu võlaõigus peaks sisaldama ka lepingueelseid ja -väliseid küsimusi. Lisaks *culpa in contrahendo* ja

375 Alusetu rikastumise regulatsiooni üldist olulisust Euroopa Liidu õigussüsteemi jaoks näitab ka D. Leczykiewicz'i toodud näide, et Euroopa Liidus on hästi arenenud alusetu rikastumise n-õ avalik-õiguslik külg. Ta mõtleb selle all liikmesriikide ja liidu suhteid olukordades, kus liikmesriigid on „riksatunud“ tegevuste läbi, mis on liidu õiguse alusel keelatud. – D. Leczykiewicz, p. 63.

376 *Ibid.*, p. 66.

377 J. Smits. A European Law of Unjustified Enrichment? A Critical View of the Law of Restitution in the Draft Common Frame of Reference. – A. Vaquer (ed.). European Private Law Beyond the CFR. Tilburg 2008. Arvutivõrgus: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1103826 (17.02.2014), p. 2.

378 *Ibid.*, p. 2

379 *Ibid.*, p. 3.

380 *Ibid.*

alusetu rikastumise regulatsioonile saab ühtlustada veel mitmeid valdkondi, näiteks DCFRist, Rooma II määrusest ja erinevate liikmesriikide õigussüsteemidest nähtub, et lepinguväliste võlasuhete valdkond on lai. Arvestades aga ühtlustamise poliitilist keerukust, toodi käesolevas töös esmajoones ühtlustamist vajavad küsimused. Seejuures ei välista käesoleva töö autor ka võimalust ühtlustada näiteks deliktiõigus ning muud valdkonnad.

Kokkuvõtteks peab vabatahtliku vahendiga loodud Euroopa ühtne võlaõigus sisaldama võimalikult ulatuslikku regulatsiooni, mis kohaldub kõigile siseturul sõlmitud lepingutele. Võlaõiguse struktuur peaks koosnema üldosast, lepinguõigusest ning lepinguvälistest küsimustest. Seejuures on esmatähtis luua võimalikult ulatuslik lepinguõiguse regulatsioon. Piisavalt tervikliku õigussüsteemi tagab aga kogu võlaõiguse, mitte üksnes üksikute lepinguõiguse küsimuste ühtlustamine. Ühtne võlaõigus täidab oma eesmärgi parimal viisil, kui see kohaldub kõigile siseturul sõlmitavatele lepingutele, mitte üksnes piiriülestele tehingutele.

Kokkuvõte

Võlaõiguse regionaalse reguleerimise tähtsuse kasv, uute õiguse ühtlustamise vahendite otsimine Euroopa Liidus ning seni kaalutud ühtlustamise vahenditest loobumine on muutnud aktuaalseks küsimuse, milline on Euroopa Liidu võlaõiguse tulevik, millised on optimaalseimad lahendused selles valdkonnas. Eeltoodust tulenevalt oli käesoleva töö uurimisküsimus, millist vahendit on optimaalne kasutada võlaõiguse ühtlustamiseks Euroopa Liidus ja milline peaks olema selle vahendiga ühtlustatud võlaõiguse sisu, et õigussuhetes osalejate õigused oleksid tagatud parimal viisil. Eesmärgist ja põhiprobleemist tulenevalt jagati töö kolmeks osaks. Esimeses osas leiti vastus küsimusele, millised tegurid mõjutavad võlaõiguse ühtlustamise optimaalseima vahendi valikut ning ühtse võlaõiguse sisu. Teises osas tehti järeldus, mis on optimaalseim võlaõiguse ühtlustamise vahend ning kolmandas osas leiti, milline selle vahendiga loodud võlaõiguse sisu peab olema.

Töö esimeses osas leiti esiteks, et vaatamata suurtele erinevustele tänapäeval, on paljudel Euroopa Liidu liikmesriikide eraõiguse süsteemidel ajalooliselt ühised alused Rooma ja kanoonilisest õigusest. Need ühised alused võivad võlaõiguse ühtlustamist lihtsustada. *Ius commune* valitses Euroopas alates kõrgkeskajast ning kaotas oma tähtsuse alles 19. sajandil seoses rahvusriikide tekkega. Sel ajal moodustas kogu haritud Euroopa ühtse kultuuriruumi, mille osaks oli ka ühtne õigus. Koos rahvusriikide tekkega hakkasid 19. sajandil Mandri-Euroopas kujunema aga isoleeritult riikide endi rahvuslikud õigussüsteemid, mis lõpetasid Rooma õiguse teise elu. Tänapäevase Euroopa Liidu liikmesriikide eraõiguse süsteemide vahel kujunesid just sel ajastul välja mitmed olulised erinevused.

Esimeses osas tehti ka järeldus, et Euroopa Liidu liikmesriikide erinevad eraõiguse süsteemid tingivad ühest küljest võlaõiguse ühtlustamise vajaduse, kuid on samas ka oluliseks ühtlustamise takistuseks. Euroopa Liidus eksisteerivad tänapäeval kõrvuti näiteks Mandri-Euroopa kodifitseeritud õigus, Angloameerika pretsedendiõigus ning Skandinaavia õigus. Leiti, et liikmesriikide eraõiguse süsteemide vahelised erinevused mõjutavad Euroopa Liidu võlaõiguse ühtlustamist mitmel viisil. Esiteks on keeruline luua lahendusi, mis on sobivad kõigi eraõiguse süsteemide jaoks. Teiseks peetakse 19. sajandil koos rahvusriikidega välja kujunenud eraõiguse süsteemi ja ulatuslikke koodekseid ka tänapäeval liikmesriikide rahvusliku identiteedi kandjajaks. Seetõttu ollakse vastu nende võimalikule asendamisele Euroopa Liidu ühtse õigusega.

Leiti, et Euroopa Liidu tegevus võlaõiguse ühtlustamise valdkonnas on viimastel kümnenditel oluliselt laienenud. Ühtlustatakse üha ulatuslikumaid valdkondi aina suuremas ulatuses. Võlaõiguse ühtlustamisega on tegelenud mitmed liidu institutsioonid. Näiteks on Euroopa Parlament korduvalt avaldanud toetust Euroopa tsiviilkoodeksi loomisele. Euroopa Komisjon on algatanud arutelusid ning loonud tegevuskavu eelkõige lepinguõiguse ühtlustamiseks. Näiteks kaalutakse Euroopa ühise müügiõiguse kehtestamist. Samuti on Euroopa Liit toetanud ulatuslikke akadeemilisi projekte mudelseaduste loomiseks.

Töö esimeses osas tehti ka järeldus, et Euroopa Liidu võlaõiguse ühtlustamise peamine eesmärk on siseturul sõlmitavate piiriüleste tehingutega kaasnevate kulude vähendamine. Euroopa Komisjoni ning mitmete õigusteadlaste hinnangul on peamine Euroopa Liidu võlaõiguse ühtlustamise eesmärk siseturu toimimise soodustamine. Õigussuhetes osalejatele soovitakse tagada ühtne normistik, mille alusel nad saaksid sõlmida siseturul piiriüleseid lepinguid. Erinevused liikmesriikide võlaõiguse süsteemide vahel muudavad piiriüleste tehingute sõlmimise keeruliseks, kuna isikud peavad tutvuma enda jaoks võõraste õigussüsteemidega. Võlaõiguse ühtlustamine peaks võimaldama sõlmida siseturul lepinguid ühtse õiguse alusel ning aitama vältida vajadust kasutada erinevate liikmesriikide õigussüsteeme. Leiti, et ühtlustamise eesmärk määrab, milline on optimaalseim vahend võlaõiguse ühtlustamiseks ning milline peaks olema ühtse võlaõiguse sisu.

Töö teises osas leiti, et võlaõigust saab ühtlustada erinevate vahendite, näiteks direktiivide, mudelseaduste, määruste ning uue nn vabatahtliku vahendiga. Tehti järeldus, et kuigi seni on enimkasutatud võlaõiguse ühtlustamise instrumendiks direktiivid, ei ole need Euroopa Komisjoni ja teadlaste määratletud võlaõiguse ühtlustamise eesmärki arvestades optimaalseim ühtlustamise vahend. Esiteks ei ole direktiividega võimalik luua kogu liidus kehtivat ühtset normistikku. See tähendab, et isegi kui teatud küsimused direktiividega ühtlustatakse, peavad õigussuhetes osalejad endiselt lepinguid sõlmima mõne liikmesriigi õiguse alusel ning tutvuma enda jaoks võõraste õigussüsteemidega. Isegi ühtlustatud valdkondades võivad liikmesriikide õigussüsteemid erineda. Teiseks ei ole direktiividega nende olemusest tulenevalt võimalik kehtestada piisavalt ulatuslikku võlaõiguse normistikku, direktiividega ühtlustatakse pigem kitsaid küsimusi. Ühtlustamise eesmärgi kohaselt vajatakse võimalikult ulatuslikku võlaõiguse normistikku. Seega ei ole direktiivid optimaalseim võlaõiguse ühtlustamise vahend.

Leiti, et võlaõiguse ühtlustamise vahendiks saavad olla ka mudelseadused. Mitmete mudelseaduste alusel on praktikas toimunud liikmesriikide õigussüsteemide lähenemine, kuna

neid on kasutatud siseriiklike õigusreformide läbiviimisel. Samuti on Euroopa Liit kasutanud mudelseaduseid kohustuslike ühtlustamise vahendite loomisel. Mudelseadused ei ole aga siduvad, liikmesriikidel ei ole kohustust siseriiklikku õigust nendega kooskõlla viia. Kuna mudelseaduste kui ühtlustamise instrumentide tõhusus sõltub liidu ja liikmesriikide poliitilisest initsiatiivist neid kasutada ning nende alusel toimunud ühtlustamine on ebaühtlane, tehti töös järeldus, et need ei ole optimaalseim võlaõiguse ühtlustamise vahend.

Leiti, et optimaalseim võlaõiguse ühtlustamise vahend on ühtlustamise eesmärgist tulenevalt määrus. Määrustega saab kehtestada piisavalt ulatusliku normistiku, mis kehtib samal kujul kogu Euroopa Liidus. Selline lahendus aitab saavutada ühtlustamise eesmärgi parimal viisil. Võlaõiguse ühtlustamiseks määrustega on mitmeid mooduseid. Näiteks on võimalik luua ühtne Euroopa võlaõigus, mis asendab liikmesriikide siseriiklikud õigused, samuti saab luua liikmesriikide õigussüsteemide kõrvale nn liidu 29. õiguskorra. Ka uus vabatahtlik vahend on olemuselt määrus, millega kehtestatakse iga liikmesriigi teine siseriiklik õiguskord. Töös tehti järeldus, et erinevatest määruse vormidest on optimaalseim vabatahtlik vahend. Selle instrumendiga on võimalik luua kogu liidus samal kujul kehtiv ulatuslik võlaõiguse normistik. Seejuures jäävad kehtima ka liikmesriikide loodud õigussüsteemid, vabatahtlik vahend ei muuda ega asenda neid. Isikud saavad valida, kas nende õigussuhtele kohaldub ühtne Euroopa Liidu õigus või liikmesriigi enda õigus. Leiti, et ühtlustamine määrusega, mis asendab liikmesriikide kehtivad õigused, ei ole optimaalseim lahendus eelkõige, kuna sellele on poliitiline vastuseis liialt suur.

Töö teise osa peamine järeldus oli seega, et võlaõiguse ühtlustamise eesmärgist tulenevalt on optimaalseim ühtlustamise instrument vabatahtlik vahend, millega kehtestatakse iga liikmesriigi teine siseriiklik õigusrežiim. See on poliitiliselt vastuvõetavam kui määrus, mis asendab liikmesriikide võlaõigused. Samas võimaldab see kehtestada ulatusliku ühtse normistiku, mis kehtib samal kujul igas liikmesriigis.

Käesoleva töö kolmandas osas leiti, milline saab olla Euroopa ühtse võlaõiguse struktuur ja sisu, kui ühtlustada teises osas leitud optimaalseimat vahendit kasutades. Töös tehti järeldus, et Euroopa ühtne võlaõigus peaks ühtlustamise eesmärgist tulenevalt hõlmama nii üldosa, lepinguõigust kui ka lepinguväliste võlasuhete regulatsiooni. Ühtlustamise eesmärk on tagada õigussuhetes osalejatele ühtne normistik, mille alusel nad lepinguid sõlmida saavad. Sellega soovitakse välistada õigussuhetes osalejate jaoks vajadus kasutada piiriüleste lepingute sõlmimisel liikmesriikide siseriiklikke õigussüsteeme. Leiti, et sellest tulenevalt peab ühtlustama eelkõige lepinguõiguse. Lepingulistele suhetele võivad aga kohalduda ka mitmed

muud sätteid. Kuna ühtlustamise eesmärk on luua ühtne õigus, mille alusel õigussuhetes osalejad saavad lepinguid sõlmida, peab ühtlustama ka võlaõiguse üldosa ja lepinguväliste võlasuhete regulatsiooni eelkõige lepingutega seonduvas osas. See aitab vältida vajadust kasutada ühtlustamata küsimustes mõne liikmesriigi siseriiklikku õigust.

Töö kolmandas osas käsitleti ka erinevaid kirjanduses analüüsitud küsimusi, mis mõjutavad ühtset võlaõigust. Esiteks tehti järeldus, et ühtse võlaõiguse loomisel tuleb arvestada olemasoleva Euroopa Liidu õigusega. Näiteks ei tohi ühtne võlaõigus tagada õigussuhetes osalejatele direktiivides sätestatud madalamat kaitset. Samas peab olemasoleva õiguse ülevõtmisel kaaluma selle sobivust tänapäeva Euroopa Liidu õiguskorda ning vajadusel seda muutma. Teiseks tehti järeldus, et ühtne võlaõigus peab sisaldama moraali ja avaliku korraga seotud üldsätteid, kuna need tagavad õiguskorra paindlikkuse ja terviklikkuse. Avaliku korra ja moraaliga seotud sätete ühtlustamine võib osutuda keeruliseks, kuna liidu erinevates piirkondades sisustatakse neid mõisteid erinevalt. Ühtset õigust peab aga igas liikmesriigis sarnaselt tõlgendama. Leiti, et vaatamata teatud raskustele on Euroopa Liidu tasandil võimalik määratleda moraali ja avaliku korra ühtne definitsioon. Sellest tulenevalt saab olla võimalik ka eeltoodud üldiste sätete ühtlustamine.

Kolmandaks tehti järeldus, et ühtne võlaõigus peaks kohalduma kõigile lepingutele siseturul, nii piiriülestele kui ka siseriiklikele. Ühtlustamise eesmärk on välistada õigussuhetes osalejate vajadus kasutada siseturul piiriüleste lepingute sõlmimisel mitmeid erinevaid õigussüsteeme. Üksnes piiriüleste tehingute jaoks eraldi õiguse loomine võib aga nende õigussüsteemide rohkust, millega õigussuhetes osalejad peavad kursis olema, hoopis suurendada, samuti vähendada see õigusselgust. Käsitleti ka, milliseid lepinguliike ühtne õigus reguleerima peaks. Tehti järeldus, et ühtne lepinguõigus peaks reguleerima eritüübilisi, eelkõige nelja põhilise vabadusega seotud lepingud. Lisaks kaupade vaba liikumisega seotud müügiõigusele tuleb ühtlustada ka teenuste, kapitali ja isikute vaba liikumisega seotud lepingute regulatsioonid.

Töös tehti ka järeldus, et Euroopa ühtne võlaõigus peaks hõlmama lepingueelsete ja -välise võlasuhete instituute. Leiti, et selles valdkonnas tuleb ühtlustada esmalt küsimused, mis seonduvad enim lepinguõigusega, näiteks *culpa in contrahendo* ja alusetu rikastumise sätteid, kuid ei välistatud ka muude valdkondade ühtlustamist. *Culpa in contrahendo* ja alusetu rikastumise instituudid on tihedalt seotud lepinguõigusega. Näiteks eelnevad lepingute sõlmimisele läbirääkimised, ka selliseid õigussuhteid on vaja ühtses õiguses reguleerida. Kui ühtne võlaõigus neid küsimusi ei käsitle, kohaldub nendele võlasuhetele mõne liikmesriigi enda loodud õigus. See tähendab, et ühtlustamise eesmärk välistada vajadus kasutada

liikmesriikide siseriiklikku õigust ei saaks täidetud. Eeltoodule tuginedes peab ühtlustama ka lepingutega seotud lepingueelsete ja -väliste võlasuhete küsimused.

Kokkuvõtteks on vastus püstitatud uurimisküsimusele, et Euroopa Liidu võlaõiguse ühtlustamise jaoks on optimaalseim vabatahtlik vahend ehk määrus, millega kehtestatakse iga liikmesriigi teine siseriiklik võlaõiguse režiim. Selle vahendiga ühtlustatud võlaõigus peab olema võimalikult terviklik, et soodustada parimal viisil siseturu toimimist. Eelkõige peab ühtlustama lepinguõigusega seotud küsimused, kuid ühtne võlaõigus on piisavalt terviklik ja sidus, kui see sisaldab ka üldosa ning lepinguväliste võlasuhete regulatsiooni.

The Unification of the Law of Obligations in the European Union

Summary

It has been predicted that the law of obligations in Europe will be less national and more supranational in the future. The importance of the European level in the field of private law in general is increasing and the European Union has also been constantly expanding its activities in unifying the law of obligations. For decades, different options for unification have been deliberated. For example, the European Parliament has explicitly requested the elaboration of a European civil code in its resolutions, the Commission has issued several communications on contract law, a great number of academics have made an effort to create different model rules in the field of law of obligations. The European Union has already unified or harmonized many individual private law issues, including several law of obligations matters. However, unification and harmonization have been rather piecemeal. Standpoint, that a more comprehensive approach is needed in the future, is gaining weight. Recent developments show that the Commission is discussing new policy options for unifying different fields of the law of obligations in the European Union in a more comprehensive and coherent way. For example, new instruments for harmonizing contract law are being deliberated. However, the debate over unification of European law of obligations is highly controversial and sensitive. For example, many small and medium enterprises are strongly supporting the idea of common contract law of the European Union. However, most Member States want to retain their national private law systems. Therefore, it is difficult to find solutions that fully satisfy all interests.

Drawing from the aforementioned, the purpose of this thesis is to find the best instrument for the unification of European law of obligations and to analyze what the law of obligations would be like, when unifying by that instrument. The master's thesis has three chapters. The first chapter focuses on the background of the unification and harmonization of the law of obligations in the European Union. The common core of European private law has its roots in the Roman and canon law. However, with the rise of nation states and the introduction of national civil codes in Continental Europe in the 19th century many significant differences in the private law systems of the current EU Member States developed. In addition to civil law system, where codifications are used, common law and Scandinavian legal systems are used in the European Union. Such diversity of legal systems poses great obstacles in the process of unification of law of obligations. On one hand, the differences in national legal systems are

the reason for unifying the law of obligations. On the other hand, the diversity of EU Member States' private law systems poses difficulties for finding unification solutions that fit all legal systems. Moreover, the unification process is facing remarkable resistance from some of the Member States, as many of the 19th century civil codes are still seen as important national symbols as they were created during the rise of nation-states.

However, it can be seen, that the European Union has set a clear goal to unify the law of obligations, at least in part. The proposal for an optional Common European Sales Law might be the first step in creating a common European law of obligations. The overall objective of the unification of the law of obligations is to improve the functioning of the internal market by removing contract-law-related obstacles. The Commission has continuously emphasized, that current differences in the legal systems of the Member States hinder cross-border trade within the internal market. Different surveys have confirmed that common European contract law would improve the functioning of the internal market. Academics have also agreed that the main objective of the unification of the law of obligations is to remove barriers created by differences in contract law. Therefore, the main objective of unifying law of obligations is to create a common set of rules that would govern cross-border contracts in the internal market.

In the second chapter the best instrument for unifying European law of obligations is being searched. Different instruments have been considered for unifying European law of obligations. In the second chapter, the advantages and disadvantages of those instruments are analyzed. The possibility to use directives, regulations, the new optional instrument and model laws as instruments for unifying EU law of obligations is discussed.

Currently, mainly directives are used for harmonizing specific issues in the field of law of obligations. However, directives are not the best instrument for creating a comprehensive and coherent set of rules governing the law of obligations. For example, many directives are based on the minimum harmonization principle, allowing Member States to retain higher standards. That means that divergences between national systems of private law continue to exist. Therefore, directives as instruments for unification do not fulfill the main objectives of unification as they do not provide a uniform set of rules for governing cross-border contracts.

Secondly, regulations can be used for unifying law of obligations. In contrast to directives, regulations are directly applicable in all Member States. They are immediately enforceable as law in all Member States. Therefore, using regulations for unifying law of obligations would fulfill the objective of providing a uniform set of rules governing cross-border contracts. Regulations can replace the laws of Member States, but they can also set up a "Second

regime” in each Member State. However, the idea of replacing the laws of the Member States with a regulation is controversial and draws strong opposition. Member States want to retain their national private law systems, replacing them by a regulation is seen as a threat to national legal systems. Therefore, a regulation that would replace the laws of the Member States is not the best instrument for unification.

Thirdly, the new optional instrument that creates a second law regime in every Member State is analyzed. It also takes legal form of a regulation, but it does not replace the laws of the Member States. Currently Common European Sales Law that takes such legal form has been proposed. However, such instrument might also be suitable for creating a common European law of obligations. The optional instrument creates a second law regime within the national law of each Member State, existing in parallel to national laws. The optional instrument has all the advantages of a regulation. A coherent and comprehensive set of rules can be enforced by that instrument. The advantage of the optional instrument is that it is politically less controversial. The national laws of the Member States will not be amended or repealed by the optional instrument.

As a fourth option, using model laws as instruments for unifying law of obligations is analyzed. Comprehensive model laws have been created as a result of several academic contributions to the unification of private law in European Union. Many of those model laws have influenced harmonization of the legal systems of the Member States. Some Member States have used model laws when reforming their national legal systems, for example Estonia and Hungary. As a result, their legal systems have become similar in some aspects. However, model laws are not binding. States have no obligation to implement them into their national legal systems. Therefore, model laws have an influence only when being used by Member States or the European Union when conducting law reforms. Consequently, model laws are not the best instrument for unifying law of obligations.

Drawing from the aforementioned, the author of the master’s thesis suggests that the optional instrument is the best instrument for unifying EU law of obligations. It fulfills the objective of unification, allowing to create a comprehensive and coherent legal system identical in all Member States. The pre-existing national laws will not be amended or repealed.

In the third chapter the possible content of the unified European law of obligations is discussed. First of all, a general structure of the law of obligations is proposed. Secondly, specific issues that should be governed by common European law of obligations are analyzed. Taking into account that the main aim of unification is to create a common and coherent set of

rules governing cross-border contracts in the internal market, the field of contract law should be unified. However, contracts are not governed solely by contract law, but also by the general provisions of the law of obligations and in some cases by at least some extra-contractual provisions. Therefore, the author of the master's thesis finds that the common law of obligations should cover general provisions, specific contracts and extra-contractual matters.

Secondly, some specific issues that influence the creation of common law of obligations are analyzed. The master's thesis concludes that EU common law of obligations might be greatly influenced by current EU private law, for example directives in the field of consumer rights and information requirements. When creating common law of obligations, existing EU law must be considered. However, it is necessary to keep in mind that not all legislative choices made in the past need to be transferred into European law of obligations. For example, it might be necessary to review some directives before implementing them. However, the European Union should be consistent in its legal choices, all divergences from directives need to be well-grounded.

The possibility to include general provisions about immorality of contracts and public policy questions is also analyzed. Most Member States use such provisions in national legislation. Including such general concepts in EU law of obligations might be complicated, as it is difficult to define common European ideas of morality and public policy. Despite that, such provisions are needed to create a comprehensive yet flexible legal system. Therefore, when creating EU law of obligations, including such general provisions should be considered.

When creating common contract law, it must be decided which types of contracts to include. Currently the unification of sales law is considered. However, the fundamental freedoms guarantee free circulation of goods, persons, services, capital and monetary transactions. EU common contract law should regulate all four freedoms, unifying the field of free circulation of goods is just the first step in creating a common European law of obligations. In addition, EU common contract law should not be applicable exclusively to cross-border transactions. The objective of unification is to provide an option to conclude contracts under common European law and to avoid using national legal systems. Therefore, it should be applicable to all contracts. When creating law applicable to cross-border contracts only, national contracts must still be concluded under the law of Member States. Therefore, it would be necessary to use at least two different legal systems. Moreover, determining whether or not a contract has cross-border element might be complicated. Creating law applicable to all transactions would therefore increase legal certainty.

It is also concluded that pre-contractual and extra-contractual obligations that are most related to contract law should be included in the common European law of obligations. Contracts are not governed solely by contract law. In order to achieve the main objective of unification, all contract-law related provisions should be unified. For example, *culpa in contrahendo* and unjust enrichment are closely related to contractual matters. Therefore, they should be included in the common European law of obligations.

In conclusion, the best instrument for unifying EU law of obligations is the new optional instrument that creates a second law regime within the national law of each Member State. It allows to create a comprehensive and coherent legal system identical in all Member States. EU common law of obligations should include general part, specific contracts and extra-contractual obligations. It should govern all contracts related to four freedoms in the internal market.

Elen Ruus

Lühendid

a – aasta

B2B – ettevõtjate vaheline (*Business-to-business*)

B2C – ettevõtja ja tarbija vaheline (*Business-to-Consumer*)

BGB – Saksa Tsiviilseadustik (*Bürgerliches Gesetzbuch*)

C2C – tarbijate vaheline (*Consumer-to-Consumer*)

CFR – Euroopa ühine tugiraamistik (*Common Frame of Reference*)

CISG – Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsioon kaupade rahvusvahelise ostumüügi lepingute kohta (*United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods*)

DCFR – Euroopa lepinguõiguse raamnormistik (*Draft Common Frame of Reference*)

ed. – toimetaja (*editor*)

eds. – toimetajad (*editors*)

ed. – väljaanne (*edition*)

EL – Euroopa Liit

ELTL – Euroopa Liidu toimimise leping

et al. – ja teised (*Et alii*)

etc. – ja nii edasi (*et cetera*)

EU – European Union

EÜM – Euroopa ühine müügiõigus (*Common European Sales Law*)

ibid. – sama (*ibidem*)

jne – ja nii edasi

koost – koostaja

lk – lehekülg

nn – niinimetatud

nt – näiteks

n-ö – nii-öelda

p. – lehekülg

PECL – Euroopa lepinguõiguse printsiibid (*The Principles of European Contract Law*)

PICC – UNIDROIT kaubanduslepingute printsiibid (*UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*)

pp. – leheküljed

Kasutatud materjalid

Kasutatud kirjandus

1. Ackermann, T., Franck, J.-U. Defects in Consent: An Assessment of Chapter Five of the Proposal for a Common European Sales Law. – *European Review of Contract Law* 2012/8, No 2, pp. 113–138.
2. Allen & Overy LLP. A Common European Sales Law (CESL)? An update on the European Commission's Ambitious Plans. Arvutivõrgus:
<http://www.allenoverly.com/SiteCollectionDocuments/CESL.pdf> (26.02.2014).
3. Augenhof, S. A European Civil Law – for Whom and What Should it Include? Reflections on the Scope of Application of a Future European Legal Instrument. – *European Review of Contract Law* 2011/7, No 2, pp. 195–218.
4. Bar, C. von. From Principles to Codification: Prospects for European Private Law. Arvutivõrgus http://www.cjel.net/print/8_3-bar/ (11.02.2014).
5. Bar, C. von. Coverage and Structure of the Academic Common Frame of Reference. – *European Review of Contract Law* 2007/3, No 3, pp. 350-361.
6. Basedow, J. The Gradual Emergence of European Private Law. – *Ankara Law Review* 2004/1, No 1, pp. 1-18.
7. Berlinguer, L. The Debate on CESL in the European Parliament. – Guida, A., Conte, G., Perfetti, U., Westphalen, F. von. (eds.). *The Proposed Common European Sales Law – the Lawyers' View*. Munich: Sellier European Law Publishers 2013, pp. 45-48.
8. Bogdan, M. *Komparativ rättskunskap*, 2 ed, Lund 2003. – U. Bernitz. *What is Scandinavian Law? Concept, Characteristics, Future*. Stockholm Institute for Scandinavian Law 2010.
9. Cafaggi, F. CESL and Pre-contractual Liability: From a Status to a Transaction-Based Approach? – *Conference on European Contract Law: A Law-and-Economics Perspective*. The University of Chicago 2012.
10. Collins, H. Cosmopolitanism and Transnational Private Law. – *European Review of Contract Law* 2012/8, No 3, pp. 311-325.
11. Comparato, G. The Long Shadow of the Volksgeist Or: The Nationalist Dimension in European Private Law Discourse. – *European Review of Contract Law* 2012/8, No 3, pp. 245-259.

12. Conte, G. The Proposed Regulation on a Common European Sales Law – An Italian Perspective. – Guida, A., Conte, G., Perfetti, U., Westphalen, F. von. (eds.). *The Proposed Common European Sales Law – the Lawyers’ View*. Munich: Sellier European Law Publishers 2013, pp. 61-78.
13. Dougan, M. *National Remedies Before the Court of Justice: Issues of Harmonisation and Differentiation*. Portland: Hart Publishing 2004.
14. Fletcher, G. Three Nearly Sacred Books in Western Law. *Arkansas Law Review* 2001/1, pp. 1-18.
15. Gamauf, R. *A Casebook on Roman Property Law*. USA: Oxford University Press 2012.
16. Gelbard, M., Adar, Y. The Role of Remedies in the Relational Theory of Contract: A Preliminary Inquiry. – *European Review of Contract Law* 7/2011, No 3, pp. 399–424.
17. Gerven, W. Van. Bringing (Private) Laws Closer to Each Other at the European Level. – F. Caffaggi (ed.). *The Institutional Framework of European Private Law*. New York: Oxford University Press Inc 1993, pp. 37-78.
18. Gómez, F. The Harmonization of Contract Law through European Rules: a Law and Economics Perspective. – *European Review of Contract Law* 2008/2, pp. 89-118.
19. Gómez, F., Ganuza, J. J. Economic Underpinnings of European Private Law Harmonization. – Schulze, R., Schulte-Nölke, H. (eds.). *European Private Law – Current Status and Perspectives*. Sellier European Law Publishers 2011, pp. 27-55.
20. Gómez, F., Ganuza, J. J. An Economic Analysis of Harmonization Regimes: Full Harmonization, Minimum Harmonization or Optional Instrument? – *European Review of Contract Law* 2011/7, No 2, pp. 275-293.
21. Grundmann, S. The Future of Contract Law. – *European Review of Contract Law* 2011/7, No 4, pp. 490–527.
22. Grundmann, S. The Structure of the DCFR: Which Approach for Today's Contract Law? – *European Review of Contract Law* 2008/4, No 3, pp. 225–247.
23. Gutman, K. The Commission's 2010 Green Paper on European Contract Law: Reflections on Union Competence in Light of the Proposed Options. – *European Review of Contract Law* 2011/7, No 2, pp. 151–172.

24. Harvey, C., Schillig, M. Conclusion of Contract. – Vogenauer, S. Danneman, G. (eds.). The Common European Sales Law in Context: Interactions with English and German Law. Oxford: Oxford University Press 2013, pp. 248-293.
25. Hesselink, M. How to Opt into the Common European Sales Law? Brief Comments on the Commission's Proposal for a Regulation. – European Review of Private Law 2012/20, No 1, pp. 195-212.
26. Hesselink, M. W. Common Frame of Reference & Social Justice. – European Review of Contract Law 2008/4, No 3, pp. 248–269.
27. Hollander, W. den. Leiden Law Blog. Proponents of the Harmonization of European Private Law are Taking the Debate to Appalling Levels. Arvutivõrgus: <http://leidenlawblog.nl/articles/proponents-of-the-harmonization-of-european-private-law-are-taking-the-deba>. (21.02.2014).
28. Ilieva, E. G. The Proposal for a Common European Sales Law: Does the European Union Need This Optional “Common” Code? Bachelor thesis. University of Groningen. The Netherlands 2012. Arvutivõrgus: <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/ilieva.html> (20.02.2014).
29. Kärkliņš, J. Lepinguõigus Lätis ja selle täiustamine. – Juridica 2011/3, lk 185-195.
30. Kerber, S., Grundmann, W. European System of Contract Laws – a Map for Combining the Advantages of Centralised and Decentralised Rule-making. – An Academic Green Paper on European Contract Law. Kluwer Law International 2002, pp. 295-342.
31. Kull, I. Euroopa ühine müügiõigus – uus instrument Euroopa lepinguõiguses. – Juridica 2013/3, lk 151-162.
32. Kull, I. Sissejuhatus probleemi: lepingueelne vastutus (*culpa in contrahendo*). – Juridica 1994/9, lk 214-215.
33. Kull, I., Kõve, V., Varul, P., Käerdi, M. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010.
34. Lando, O., Beale, H. (eds.). The Principles of European Contract Law, Part I. Performance, Non-performance and Remedies, Nijhoff, Dordrecht 1995.
35. Leczykiewicz, D. Where Angels Fear to Tread!: The EU Law of Remedies and Codification of European Private Law. – European Review of Contract Law 2012/8, No 1, pp. 47–81.

36. MacQueen, H. L. *Illegal and Immoral Contracts: Towards European Principles*. Arvutivõrgus: http://www.researchgate.net/publication/228148588_Illegality_and_Immorality_in_Contracts_Towards_European_Principles (26.02.2014).
37. Mereste, U. *Missugune peaks olema Eesti eraõiguse süsteem*. Riigikogi toimetised 2000/1.
38. Michaels, R., *Code vs Code*. – *European Review of Contract Law* 2012/8, No 3, pp. 277-295.
39. Montesquieu, C. *The Spirit of Laws*. Book XIX. *Of Laws in Relation to the Principles Which Form the General Spirit, Morals, and Customs of a Nation*. Arvutivõrgus: http://www.constitution.org/cm/sol_19.htm. (13.12.2013).
40. Mäearu, S. *Eerima-tegusõna: üksi ja teistega*. – *Õiguskeel* 2011/3, lk 1-5.
41. O'Hara O'Connor, E. *The Limits of Contract Law Harmonization*. – *European Journal of Law and Economics* 2012/33, pp. 505-519.
42. Perfetti, U. *Draft Optional Regulation on a Common European Sales Law – First Considerations*. – Guida, A., Conte, G., Perfetti, U., Westphalen, F. von. (eds.). *The Proposed Common European Sales Law – the Lawyers' View*. Munich: Sellier European Law Publishers 2013, pp. 49-58.
43. Pusztahelyi, R. *The New Hungarian Civil Code and the International Law Regulation in the Viewpoint of the Suspension of Prescription*. – *European Integration Studies* 2013/10 No 1, pp. 71–81.
44. Reich, N. *EU Strategies in Finding the Optimal Consumer Law Instrument*. – *European Review of Contract Law* 2012/8, No 1, pp. 1-29.
45. Riedl, K. *The Work of the Lando-Commission from an Alternative Viewpoint*. Arvutivõrgus: <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/text/peclintro.html#23>. (06.01.2014).
46. Riesenhuber, K. *A Competitive Approach to EU Contract Law*. – *European Review of Contract Law* 2011/7, No 2, pp. 115–133.
47. Riesenhuber, K. *Damages for Non-Performance and the Fault Principle*. – *European Review of Contract Law* 2008/4, No 2, pp. 119–153.
48. Ristikivi, M. *Ladina keelest pärit terminite polüseemia ja sünonüümia eesti õiguskeeles*. *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat* 2007/3, lk 253-267.
49. Rozenberg, J. *EU's Tobacco Advertising Ban is Illegal*. – *The Telegraph*. 06.10.2000. Arvutivõrgus: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/1369200/EUs-tobacco-advertising-ban-is-illegal.html> (02.02.2014).

50. Savigny, F. C. Vom Beruf unserer Zeit für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft.
Arvutivörgus: http://www.deutschestextarchiv.de/book/show/savigny_gesetzgebung_1814
(22.02.2014).
51. Schulze, R. Changes in the Law of Obligations in Europe. – Schulze, R., Zoll, F. (eds.). The Law of Obligations in Europe A New Wave of Codifications. Munich: Sellier European Law Publishers 2013, pp. 3-24.
52. Schulze, R. Contours of European Private Law. – Schulze, R., Schulte-Nölke, H. (eds.). European Private Law: Current Status and Perspectives. Sellier European Law Publishers 2011, pp. 3-26.
53. Schulze, R., Wilhelmsson, T. From the Draft Common Frame of Reference Towards European Contract Law Rules. – European Review of Contract Law 2008/4, No 2, pp. 154–168.
54. Schulte-Nölke, H. How to realise the 'Blue Button'? – Reflections on an Optional Instrument in the Area of Contract Law. – Schulze, R., Schulte-Nölke, H. European Private Law – Current Status and Perspectives. Sellier European Law Publishers 2011, pp. 89-106.
55. Schulte-Nölke, H., Zoll, F., Busch, C. From the Draft Common Frame of Reference (DCFR) to the Current EU Contract Law Debate. Arvutivörgus:
<http://www.europarl.europa.eu/webnp/webdav/site/myjahiasite/users/emartinezdealosmoner/public/Schulte%20Nolke%20EN.pdf> (27.02.2014).
56. Sefton-Green, R. Choice, Certainty and Diversity: Why More is Less. – European Review of Contract Law 2011/7, No 2, pp. 134–150.
57. Sheets, G. A. Translator's Introduction. – R. Gamauf. A Casebook on Roman Property Law. USA: Oxford University Press 2012.
58. Smits, J. A European Law of Unjustified Enrichment? A Critical View of the Law of Restitution in the Draft Common Frame of Reference. Arvutivörgus:
http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1103826 (17.02.2014).
59. Smits, J. M. Introduction to Special Issue: Harmonisation of Contract Law: an Economic and Behavioural Perspective. – European Journal of Law and Economics 2012/33, No 3, pp. 473-480.
60. Smits, J. M. What do Nationalists Maximise? A Public Choice Perspective on the (Non-) Europeanization of Private Law. – European Review of Contract Law 2012/8, No 3, pp. 296–310.

61. Staudenmayer, D. The Common European Sales Law – Why do we Need it and how should it be Designed? – Alpa, G., Conte, G., Perfetti, U., Westphalen, F. von (eds.). The Proposed Common European Sales Law – the Lawyers’ View. Munich: Sellier European Law Publishers 2013, pp. 17–30.
62. Zimmermann, R. The Present State of European Private Law. – American Journal of Comparative Law 2009/ 57, No 2, pp. 479-512.
63. Zimmermann, R. Roman Law and the Harmonization of Private Law in Europe. – Hartkamp, A. *et al.* (eds.). Towards a European Civil Code. 4th ed. The Netherlands: Kluwer Law International 2011, pp. 27-53.
64. Zimmermann, R., Whittaker, S. (eds.). Good Faith in European Contract Law. United Kingdom: Cambridge University Press 2000.
65. Zoll, F. Contract Law in the Draft of the New Polish Civil Code: Formation of Contract, Performance and Non-Performance of Obligations. – Schulze, R., Zoll, F. (eds.). The Law of Obligations in Europe A New Wave of Codifications. Munich: Sellier European Law Publishers 2013, pp. 93-122.
66. Tamm, D., The Nordic Legal Tradition in European Context. – Letto-Vanamo, P. (ed.), Nordisk identitet – Nordisk rätt i europeisk gemenskap. KATTI, Institute for International Economic Law at Helsinki University, 1998.
67. Twigg-Flesner, C. Good-Bye Harmonization by Directives, Hello Cross-Border only Regulation? – A way forward for EU Consumer Contract Law. – European Review of Contract Law 2011/7, No 2, pp. 235–256.
68. U. Bernitz. What is Scandinavian Law? Concept, Characteristics, Future. Stockholm Institute for Scandinavian Law. Arvutivõrgus: <http://www.scandinavianlaw.se/pdf/50-1.pdf> (11.04.2014).
69. Wagner, H. Economic Analysis of Cross-Border Legal Uncertainty – The Example of the European Union. – J. Smits (ed.). The Need for a European Contract Law. Empirical and Legal Perspectives, Groningen: Europa Law Publishing 2005, pp. 27-44.
70. Varul, P. Legal Policy Decisions and Choices in the Creation of New Private Law of Estonia. – Juridica International 2000/5, lk 104-118.
71. Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M., Saare, K. Tsiviilõiguse üldosa. Tallinn: Juura 2012.
72. Verbeke, A.-L., Leleu, Y.-H. Harmonization of the Law of Succession in Europe. – Hartkamp, A. S., Hesselink, M. W., Hondius, E., Mak, C., Du Perron. E. (eds.). Towards a European

Civil Code, Fourth Revised and Expanded Edition. Kluwer Law International 2010, pp. 459-479.

73. Vezyrtzi, A. The Way Towards the Unification of Civil Law in the European Union: Reflections and Questions Raised. – The Columbia Journal of European Law Online 2009/15, pp. 13-18.
74. Vogenauer, S. Common Frame of Reference and UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts: Coexistence, Competition, or Overkill of Soft Law? – European Review of Contract Law 2010/ 6, No 2, pp. 143–183.
75. Värvi, A. Alusetu rikastumise regulatsiooni ühtlustamine Euroopa Liidus. – Juridica 2008/4, lk 230-239.

Kasutatud õigusaktid

76. Euroopa Liidu lepingu ja Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioonid. – ELT C 83, 30.03.2010.
77. Euroopa Liidu põhiõiguste harta. – EÜT C 303, 14.12.2007.
78. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 11.07.2007. a määrus (EÜ) nr 864/2007, lepinguväliste võlasuhete suhtes kohalduva õiguse kohta („Rooma II“). – ELT L 199, 31.07.2007, lk 40-49.
79. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 17.06.2008. a määrus (EÜ) nr 593/2008, lepinguliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta („Rooma I“). – ELT L 177, 04.07.2008, lk 6-16.
80. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 20.05.1997. a direktiiv 97/7/EÜ, tarbijate kaitse kohta sidevahendi abil sõlmitud lepingute korral. – EÜT L 144, 04.06.1997, lk 19-27.
81. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25.05.1999. a direktiiv 1999/44/EÜ, tarbekaupade müügi ja nendega seotud garantiide teatavate aspektide kohta. – EÜT L 171, 07.07.1999, lk 12-16 (eestikeelne eriväljaanne: Peatükk 15 Kõide 004 Lk 223 – 227).
82. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 25.10.2011. a direktiiv 2011/83/EL, tarbija õiguste kohta, millega muudetakse nõukogu direktiivi 93/13/EMÜ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 1999/44/EÜ ja millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 85/577/EMÜ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 97/7/EÜ. – ELT L 304, 22.11.2011, lk 64-88.
83. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. RT II 2010, 14, 54.
84. Nõukogu 20.12.1985. a direktiiv 85/577/EMÜ, tarbija kaitsmise kohta väljaspool ärruume sõlmitud lepingute korral. – EÜT L 372, 31.12.1985, lk 31-33 (eestikeelne eriväljaanne: Peatükk 15 Kõide 001 lk 262 – 264).
85. Prantsusmaa – Tsiviilkoodeks: Code Civil. – Arvutivõrgus:
<http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721&dateTexte=20080121>. (14.12.2013).

86. Saksamaa – Tsiviilseadustik: Bürgerliches Gesetzbuch; BGB. Arvutivõrgus:
http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/ (14.12.2013).
87. United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods. 11.04.1980, S. Treaty Doc. No 98-9 (1983) 19 I.L.M. 668, 1980. Mitteametlik tõlge: Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsioon kaupade rahvusvahelise ostu-müügilepingute kohta. – RT II 1993, 21/22, 52.
88. Võlaõigusseadus; RT I, 29.11.2013, 4 - RT I 2001, 81, 487.

Mudelseadused

89. Bar, C. von, Clive, E., Schulte-Nölke, H. *et al.* (eds). Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law Draft Common Frame of Reference (DCFR). Prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (*Acquis Group*). Based in part on a revised version of the Principles of European Contract Law. Munich: Sellier European Law Publishers 2009.
90. Lando, O., Beale, H. *et al.* (eds.). The Principle of European Contract Law Part I (1995, 1999) and Part II (1999). The Hague: Kluwer 2000.
91. Lando, O., Clive, E., Prüm, A., Zimmermann, R. *et al.* (eds.). Principles of European Contract Law Part III. The Hague, London, Boston: Kluwer 2003.
92. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. Rome, 2010. Arvutivõrgus:
<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf> (05.02.2014).

Kasutatud kohtupraktika

93. EKo (esimene koda) C-36/02 Omega Spielhallen- und Automatenaufstellungs GmbH 14.10.2004.
94. EKo C-376/98 Germany v Parliament and Council. 05.10.2000.

Muud materjalid

95. Adomeit, K., Ristikivi, M., Siimets-Gross, H. Ladina-eesti õigussõnastik. Kask, P. (toim). Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus 2005.
96. Civil Codes. Civil law (or 'continental law') and common law (or 'Anglo-American law'). Arvutivõrgus: <http://www.europeancivillaw.com/civilcodecontent.htm> (04.02.2014).
97. Encyclopedia Britannica. French Code Napoléon. Arvutivõrgus:
<http://www.britannica.com/women/article-9054824> (04.02.2014).

98. Encyclopedia Britannica. German Civil Code. Arvutivõrgus:
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/230659/German-Civil-Code> (04.02.2014).
99. Encyclopedia Britannica. Scandinavian law. Arvutivõrgus:
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/526529/Scandinavian-law#toc41314>
 (11.04.2014).
100. Erelt, T. *et al.* Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2006. Kirjakeele normi alus alates 1. detsembrist 2006. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus: 2006. Veebiväljaanne. – Arvutivõrgus:
<http://www.eki.ee/dict/qs/>. (03.11.2013).
101. ESTERM. Arvutivõrgus: <http://mt.legaltext.ee/esterm/concept.asp?conceptID=14177&term=htlustatud+standardid> (10.03.2014).
102. Eurobarometer 320. European Contract Law in Business-to-Business Transactions. Analytical Report 2011. The Gallup Organization, Hungary upon the request of the DG Justice-A-2: Civil law and contract law. Coordinated by Directorate General Communication.
103. Eurobarometer 321. European Contract Law in Consumer Transactions. Analytical Report 2011. The Gallup Organization, Hungary upon the request of the DG Justice-A-2: Civil law and contract law. Coordinated by Directorate General Communication.
104. Euroopa justiitsatlas tsiviilasjades. Arvutivõrgus:
http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/di_information_et.htm (08.01.2014).
105. Euroopa Justiitsvõrgustik tsiviil- ja kaubandusajades. Sõnastik. Arvutivõrgus:
http://ec.europa.eu/civiljustice/glossary/glossary_et.htm#UniformLaw (27.02.2014).
106. Euroopa Komisjoni 11.07.2001 teatis nõukogule ja Euroopa Parlamendile Euroopa lepinguõiguse kohta. KOM(2001)398 (lõplik). – EÜT C 255, 13.09.2001.
107. Euroopa Komisjoni 11.10.2011 ettepanek. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus Euroopa ühise müügiõiguse kohta. – KOM(2011) 635 lõplik.
108. Euroopa Komisjoni 12.02.2003 teatis Euroopa Parlamendile ja nõukogule. Euroopa lepinguõiguse ühtlustamine – tegevuskava. – KOM(2003) 68.
109. Euroopa Komisjoni 25.07.2007 aruanne: Teine arenguaruanne ühtse tugiraamistiku kohta. Brüssel. – KOM(2007) 447 lõplik.
110. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee 27.05.2010. omaalgatuslik arvamus. 28. režiim: alternatiiv, mis aitab vähendada õigusaktide hulka ühenduse tasandil. INT/499.
111. Euroopa Parlamendi 12. detsembri 2007. aasta resolutsioon Euroopa lepinguõiguse kohta. – ELT C 323 E, 18.12.2008, lk 143-365.
112. Euroopa Parlamendi 8. juuni 2011. aasta resolutsioon Euroopa lepinguõiguse loomise võimaluste kohta tarbijate ja ettevõtjate jaoks COM(2010)0348 – 2011/2013(INI).

113. Euroopa Parlamendi 15. novembri 2001. aasta resolutsioon liikmesriikide tsiviil- ja kaubandusõiguse lähendamise kohta. – EÜT 140 E, 13.06.2002, lk 538-542.
114. Euroopa Parlamendi 2. septembri 2003. aasta resolutsioon komisjoni teatise kohta Euroopa Parlamendile ja nõukogule - sidusam Euroopa lepinguõigus – tegevusplaan. – ELT C 76 E, 25.03.2004, lk 31-116.
115. Euroopa Parlamendi 23. märtsi 2006. aasta resolutsioon Euroopa lepinguõiguse ja ühenduse õigustiku muutmise kohta: tulevikuplaanid. – ELT C 292 E, 01.12.2006, lk 109-111.
116. Euroopa Parlamendi 3. septembri 2008. aasta resolutsioon Euroopa lepinguõiguse ühtse tugiraamistiku kohta. – ELT C 295 E, 04.12.2009, lk 31-32.
117. Euroopa Parlamendi 7. septembri 2006. aasta resolutsioon Euroopa lepinguõiguse kohta. – ELT C 305 E, 14.12.2006, lk 247.
118. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11.10.2011. a ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus Euroopa ühise müügiõiguse kohta COM(2011) 635. – ELT C 37/04, 10.02.2012.
119. Euroopa Parlamendi resolutsioon, 26. mai 1989, liikmesriikide eraõiguse kooskõlastamise tegevuste kohta (Resolution on action to bring into line the private law of the Member States). A2-157/89. – EÜT C 158, 26.06.1989, lk 400.
120. Euroopa Parlamendi resolutsioon, 6. mai 1994. liikmesriikide eraõiguse teatud valdkondade ühtlustamise kohta, (On the harmonisation of certain sectors of the private law of the Member States). – EÜT C 205, 25.07.1994, lk 518.
121. Euroopa Parlamendi õigusloomega seotud resolutsioon Euroopa lepinguõiguse kohta. – ELT 305 E, 14.12.2006, lk 247 – 248.
122. European Civil Code. Arvutivõrgus: <http://www.sgecc.net/pages/en/home/index.htm> (18.12.2013).
123. Grundmann, S. (ed.). European Review of Contract Law 2012/8, No 3.
124. Komisjoni 11.10.2011 teatis Euroopa Parlamendile, Nõukogule, Euroopa Majandus- ja sotsiaalkomiteele. Euroopa ühine müügiõigus, mille eesmärk on lihtsustada piiriüleseid tehinguid siseturul. - KOM(2011) 636 lõplik.
125. Komisjoni 11.10.2004 teatis Euroopa Parlamendile ja nõukogule. Euroopa lepinguõigus ja ühenduse õigustiku muutmine: tulevikuplaanid. – KOM(2004) 651 lõplik.
126. Komisjoni 12.02.2003 teatis Euroopa Parlamendile ja nõukogule. Euroopa lepinguõiguse ühtlustamine – tegevuskava. KOM(2003) 68. – ELT C/2003/63.
127. Komisjoni roheline raamat. Euroopa lepinguõiguse loomise võimalused tarbijate ja ettevõtjate jaoks. – KOM(2010)348 lõplik. 01.07.2010.
128. Komisjoni teatis Euroopa 2020. aastal. KOM(2010) 2020 lõplik, 03.03.2010.

129. LSU Law Center. What is the Civil Law? <https://www.law.lsu.edu/index.cfm?geaux=clo.whatis> (21.12.2013).
130. Opinion of Advocate General Fenelly, ECJ 05.10.2000, C-376/98 and C-74/99, Federal Republic of Germany v European Parliament and Council of the European Union; The Queen v Secretary of State for Health, ex parte Imperial Tobacco Ltd and Others, delivered on 15.06.2000.
131. Riigikogu Kantselei õigus- ja analüüsiosakond. Lepinguõiguse ühtlustamine Euroopa Liidus 2011/6. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/doc.php?87762> (08.01.2014).
132. TÜ BMTK. Arvutivõrgus: <http://www.ut.ee/BM/vastavushindamine.htm> (08.02.2014)
133. Website of the Hungarian Government. Hungary's new Civil Code, finally conceived in a democratic environment, is before Parliament. Arvutivõrgus: <http://www.kormany.hu/en/ministry-of-public-administration-and-justice/news/hungary-s-new-civil-code-finally-conceived-in-a-democratic-environment-is-before-parliament> (19.02.2014).
134. Wissenschaftliche Arbeitsgruppen und Einrichtungen zum Europäischen Privatrecht Überblick. Arvutivõrgus: <http://www.ipr.uni-koeln.de/eurprivt/arbeitsgruppen.htm> (01.03.2014).
135. Välisministeerium. Suurbritannia ja Põhja-Iirimaa Ühendatud Kuningriik. Üldinfo. Arvutivõrgus: <http://www.vm.ee/?q=node/8069>. (13.02.2014).

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Elen Ruus** (15.07.1990),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) enda loodud teose **Võlaõiguse ühtlustamine Euroopa Liidus**, mille juhendaja on **professor Paul Varul**,
 - 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 05.05.2014